

דברי חכמים מדרבנא ופוסקים נפוצים
בעלי אסופות נחנך מזהרה אחר (קדושת ירא)

אסופות

בעלי אסופות
אלו תלמידי חכמים
שיצאו
אסופות אסופות
ועסקו בהנהגה
(המשנה)

ירחון מאסף לתורה והלכה, הגות, מחקר וספרות

חשון תש"ע מחיר: 5 ש"ח

ד

גליון

אסיפת זקנים

פנינים מתורת הגאון
רבי חיים ברלין זצ"ל

דברי סופרים

"הרב מבוטען"

דבר הלכה

לימוד תורה לנשים

קבר רחל

שו"ת, הלכות ומנהגים

תורתו מגן לנו

אחר מיטתו של כ"ק
אדמו"ר מלעלוב זצוק"ל

70 שנה לפטירת מרן בעל ה'שערי ישר' זצוק"ל
פנינים מתורתו • אודות נסיונותיו לעלות לארץ הקודש

כל טיפה וטיפה מכוונת היכן תיפול ומה תפעל

"סיעות סיעות של עננים נעים ונדים, מקצה העולם לקצהו.

ימים גדולים של מים, שלעיתים שוב מתפוררים לחלקים דקי דקים של מים, מתאדים וחוזרים ומתקבצים לעבים רבים ועצומים. הטס באוויר יבחין כמה גדולים העננים. נפחם ושטחם – עולם גדול מממש; עד הגיעם לשכבת סלעים ובוקעים להם דרכים ועושים הנהרות ויאורים בבטן האדמה; וזורמים שם עד שתעכבם שוב שכבת סלעים, ופורצים למעלה ונעשים מעיינות המתחברים שוב לנהרות ההולכים אל האוקיינוס.

מהאוקיינוס עולים שוב למעלה ומתקבצים לעננים ענקיים מאד, וכשמתקררים למעלה יורדים כגשם

ונספגים שוב בעובי האדמה. וחוזר חלילה.

ולפעמים האוויר חם ולח מאד, ומתקבץ לחץ אדים ממיליוני טון מים שעולים מלמטה למעלה; והלחץ גדל משעה לשעה ומתהווה רוח עזה שמתחילה להסתובב והולכת וגוברת בעצמה רבה. וכך מתהווים הסערות הנוראות ה"הוריקנים" אשר יחריבו את כל שימצאו בדרכם.

כוחות אדירים כאלו ובתנועה מתמדת ודקדוק נפלא לפי משפטו יתברך על בני אדם (וכמאמרם בראש השנה [יז, ב] שיש ומוריד גשמים מועטים בקום ובזמן שצריכים להם, ויש שמוריד גשמים מרובים במקום ובזמן שאינם ראויים), הרי שכל טיפה טיפה שבכל מיליוני הטונות של מים, מכוונת היכן תיפול ומה תפעל, אם לחיים אם לשבט כנ"ל.

מה נוראה היא הגבורה!"

(הגאון רבי אליהו אליעזר דסלר זצ"ל)

מכתב מאליהו ח"ג עמ' 76)

תמונת השער: ■
כ"ק האדמו"ר מלעלוב זצוק"ל

אסופות

ירחון מאסף לתורה והלכה
הגות, מחקר וספרות

חברי המערכת:

הרב נתן רחלזון
הרב ח. צבי שפירא
הרב יוסף פרץ

כתובת המערכת:

ת.ד. 16446 ירושלים
פקס: 02-5605830
טל. 050-4111773
דוא"ל: asufot26@gmail.com
להזמנת פרסום:
שרגא 052-7150032

עיצוב:

ג. לוריא

תוכן אסופות ירחון ד'

אסיפת זקנים

הגאון הגדול רבי חיים ברלין זצ"ל
אב"ד מוסקבה

פנינים מתורתו מתוך פנקסו של האדר"ת זצ"ל

4

דברי חכמים

הגאון רבי חיים פינשטיין שליט"א
ביסוד דין ברכות קריאת שמע

8

דברי חכמים

כ"ק האדמו"ר ממודז'ץ שליט"א
חודש חשוון

10

דבר הלכה

הגאון רבי שמואל אליעזר שטרן שליט"א
בענין לימוד תורה לנשים

12

הערות במסכת ברכות

מרן הגר"ש שקאפ זצוק"ל

14

אני בגרודנא ולבי בירושלים

אודות רצונו וכמיהתו הבלתי פוסקים
של רבינו לעלות לארץ הקודש

16

דברי סופרים

'הרב מבוטען'.

24

נאסף הצדיק

כ"ק אדמו"ר מלעלוב,
רבי שמעון נתן נטע בידרמן זצוק"ל

30

שו"ת קבל רחל

39

כמסמרות נטועים

שואלין ודורשין -
משיבין ועונין

44

בעלי אסופות

יינה של תורה

47

דבר המערכת

הנה עברו להם הימים הנחמדים והנעימים של חודש תשרי, אותם העברנו בצילא דמהימנותא, בסתר כנפיו של בורא עולם, וחודש מרחשוון פרס את כנפיו. השינוי אינו רק בשמו של החודש, ובעבים אשר החלו מתקדרים מעלינו; פנים חדשות באו לכאן בעבודת ד' המוטלת עלינו, כי לא ראי העבודה של חודש תשרי כעבודה של חודש מרחשוון.

וכך כותב ה'שם משמואל' אודות מהותו של חודש מרחשוון (ר"ח מרחשוון, שנת תער"ב): "הנה לפי סדר הדגלים החודש הזה (מרחשוון) מיוחס למנשה. וכבר כתבנו במקום אחר, שמהותם של מנשה ואפרים הם בסור מרע ועשה טוב, שמנשה מלשון "נשני אלקים את כל עמלי" - הוא ב"סור מרע", ואפרים מלשון "כי הפרני אלקים בארץ עניי" - הוא ב"עשה טוב". ולכן רצה יוסף שיתברך מנשה מקודם, כפי סדר הכתוב - "סור מרע ועשה טוב". אך יעקב אבינו ע"ה, חידש דרך אחר בעבודה, להתחיל ב"עשה טוב" מקודם וממילא נקל יהיה ל"סור מרע", כי להמתין בעשה טוב עד שיסור מקודם מהרע זה קשה מאד.

על כן החודשים האלה, שהם תשרי ומרחשוון, המתייחסים לאפרים ומנשה תשרי הוא ב"עשה טוב" ועל כן יש בו הרבה מצוות, שופר, יום הכיפורים, סוכה, לולב, ערבה וניסוך המים. מרחשוון הוא ב"סור מרע", עכ"ל.

היינו, שבעוד שבחודש תשרי עסוקים היינו יום יום ב'עשה טוב', בתפילות ובתחנונים, בצום ובצדקה, בישיבה בסוכה ונטילת ד' מינים, ועל ידי כך הצלחנו להימנע מהרע, עתה עומדים אנו אחר כל זאת ואין לנו את אותם מצוות מיוחדות, והצילא דמהימנותא המסכן עלינו, ועתה צריכים ל"סור מהרע" בכוחות עצמנו כביכול, במלחמה קשה של "סור מרע".

זאת ועוד: בחודש תשרי, עודנו אפופים באדי קדושת הימים ומצוותיהם, הבטחנו וקיבלנו על עצמנו כי השנה הבעל"ט תראה אחרת, תורנית יותר, טהורה יותר, ובכללותה טובה יותר. עתה, 'חובת ההוכחה' מוטלת עלינו במלוא עוזה.

בגליון זה של "אסופות", הרביעי במספר, השתדלנו להטעים, כהרגלנו, את ציבור שוחרי התורה מטעמה המיוחד והמשכר של התורה הקדושה ומטללי אורות חסידיה וגאוניה.

אנו תקוה ותפילה, כי ישאו הדברים חן בעיני אלוקים ואדם, ויעלו ברצון על שולחן מלכים.

פנינים יקרים מפנקסו של הגאון האדר"ת זצ"ל

לפנינו לקט שמועות מתורת הגאון הנפלא רבי חיים ברלין זצ"ל, שרשם ידיד נפשו הגאון האדר"ת זצ"ל ביומנו (כת"י) הנקרא שמע אליהו. אחדים מן השמועות באות בכאן, ידועות משם הגר"ב ממקורות אחרים, (ונאספו לארבעת חלקי אוצר ר' חיים ברלין - נשמת חיים ירושלים תשס"ח) אך רובם חדשים ובלתי ידועים, וכדרך תורתו של ר' חיים בכל מקום, ערבים ומשמחים.

יומן זה המצוי בכת"י ולא נדפס מעולם, עתיד לראות אור בשלימותו מוער ומורחב, במסגרת מכון אהבת שלום בירושל"ו אשר כבר זכו להוציא שמונה כרכים מחיבורי הגאון אדר"ת ועוד ידם נטויה בס"ד. תשו"ח להם על מתן רשותם האדיבה בפרסום הדברים לראשונה כאן. תודתנו נתונה להרב בצלאל דבליצקי שליט"א על התקנת הדברים ועריכתם להדפסה במסגרת זו, הנה שכרו איתו ופעולתו לפניו.

דהששי - יתירה וכתבה בסוף מעשה בראשית לדרשה זו והכי משמע ויהי ערב ויהי בקר יום הששי של ששה בסיון שעתידין ישראל לקבל התורה. - רש"י שם]. וכתבו התוס': תימה למ"ד בשבעה בחדש נתנו עשרת הדברות מאי יום הששי]. עפ"ד הפנים יפות [בראשית ח' כ"ב ומקנה קידושין ל"ז ע"א] שכ' דבבני נח לילה אחר היום, וכ"ה קודם מ"ת. ויל"ע לדבריו מתי נשתנה זה שלדידן היום אחר הלילה, ותו קשה דבשבת פ"ז, א' אמרין משה רבינו הוסיף [יום] א' מדעתו משום שדרש מה למחר לילו עמו כו', ולדבריו אינו כן. אמנם נראה דמכיון שהתחילו להכין את עצמם לקבלת התורה כבר נתחדש ד"ו וניתנה הלכה דהיום אחר הלילה, וא"כ התחילו למנות מר"ח סיון היום הלילה תחילה כשבאו אז למדבר סיני, וא"כ י"ל שאז לא נמנה ליל ר"ח סיון לר"ח רק לשעבר ואח"כ הוא שהתחילו למנות מהלילות, וא"כ שפיר הוצרך מרע"ה להוסיף יום א' מדעתו, דל"ה ששה ימים שלמים עם לילותיהם מקודם עד שהוסיף יום ז', וז"ש ויהי ערב ויהי בוקר, כסדרם, אז הי' יום הששי, עיי"ש.

ג

תמה הגר"ב שי' על הג"ר יעבץ ז"ל
[בסידורו, שער העין שער שמיני, 'סדר עבודת קרבן מוסף של חג הסוכות', מהדורת אשכול ח"ב עמ' שצ"ד], שלא זכר במוספי סוכות דהעולות במוספים קודמים לחטאות

ורב בשבת דא' משום צובע איהו מרא דשמעתא דדבר שאינו מתכוין אסור ככתובות ו', א', ובכ"מ, ומכ"ש דס"ל משאצ"ל"ג חייב כשבת מ"ב, א', משא"כ לדידן. וי"ל דמה"ט נקט משום סקרתא דלמ"ד משאצ"ל"ג חייב מהתורה אסור וס"ל להאו"ז להלכה כמ"ד משאצ"ל"ג פטור, ורק מדרבנן אסור ומשום ישוב א"י שרו חכמים איסור דרבנן זה, כנ"ל בהפחה.

עוד אמרתי לו דנהי דבהנחת החתימה ל"ש לחייב משום צובע דאינו צביעה מ"מ י"ל דאסור משום חצי שיעור שאסור בשבת ג"כ מה"ת כרש"י שבת ע"ד, א', וא"כ גם [פחות] מכפי רוחב הסיט אסור מה"ת. ובכ"ז לדעתי הקלושה כל שהוא מתכוון לכתוב אין בו משום צביעה דשם צביעה לחוד, ושם כתיבה לחוד, ובשבת מלאכת מחשבת הוא שאסרה תורה וחיידוש גדול שלא נמצא חקירה זו בדברי רבותינו ז"ל.

ב

עוד שמעתי ממנו ליישב קו' תוס'
ע"ז ג', א' [ד"ה יום השישי], דלר' יוסי דבז' בסיון נתנו עשרת הדברות [שבת פ"ו ע"ב], דהששי למה לי [שם בגמ': ואר"ש בן לקיש, מאי דכתיב [בראשית א ל"א] ויהי ערב ויהי בקר יום הששי. מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית, ואמר: אם ישראל מקבלין את תורת - מוטב, ואם לאו - אני אחזיר אתכם לתוהו ובוהו; ה']

א

שאלני הג"ר חיים ברלין שי', במה
שאירע לפניו שמביאים אגרות בשבת וצריך לחתום ע"ז קבלה, וע"כ נותן הוא את החותם שלו, רק דא"א לחתום בחותמו שהוא בולט ע"כ נותן חותם שיהיו האותיות שקועות והם לבנות, ונסתפק שי"ל דנהי דל"ה כתב כה"ג מ"מ לא גרע מצביעה דאם הוא רוחב הסיט כפול הוא צובע [שבת ק"ה ע"א], וליכא למימר דשאני צביעה שהוא לתקן את הדבר הנצבע ממנו, זה אינו דהא בשבת ע"ח א', אמרין שוחט משום מאי מחייב רב א' משום צובע [אע"פ שאין הבשר משתבח בעצם אלא ניכר הוא בסימנו כמשובח], ומה"ט נמי אסרו חז"ל לעשר מעשר בהמה משבת ויו"ט משום סקרתא כבחגיגה ה', א', וכ' תוס' דאי משום אין מקדישין בשבת ויו"ט ה"ל רק מדרבנן וא"כ משמע מזה שהוא דאורייתא גם כשלא תיקן דבר, וקשה טובא מזה לדעת האו"ז [ח"ב סי' ע"ו והו"ד בהגהות רמ"א או"ח סי' ש"ו סי"א], דכתב גלחות הוא רק מדרבנן ומשום ישוב א"י שרי לכתחילה, דמ"ט יגרע מצביעה, ומאי נ"מ בין צביעה לכתבה.

השבתיו בס"ד תו"מ, די"ל אה"נ, אבל למ"ד מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור ל"ש כלל לדון משום צביעה במקום שרוצה לכתוב, והרי אינו רוצה כלל לצבוע,

הגאון הגדול רבי אליהו דוד רבינוביץ תאומים – האדר"ת
ליטא תר"ה – ירושלים תרס"ה

נולד בחג השבועות תר"ה בעיר פיקלין שבליטא, עם אחיו התאום רבי צבי יהודה, לאביו רב העיר, הגאון רבי בנימין רבינוביץ. כבר בגיל צעיר שקד על תלמודו באהבה ובהתמדה בלתי מצויה, ואף החל מעלה על הכתב מחידושי תורתו.

בהיותו כבן י"ג שנים, חיבר עם אחיו את ספרו הראשון – "שבת אחים", על כללי הש"ס, אשר מתוכו ניכרת בקיאותו העצומה בכל מכמני הש"ס.

בשנת תר"כ נשא לאשה את בת הרב לייב חזן מחשובי יהודי פוניבז', שם קבע את מקומו ושם עמל על תלמודו ואט אט פקיע שמיא בכל הארץ כי מלבד התמדתו הבלתי מצויה וכח זכרוננו המופלא, הרי הוא מחדש ומפלפל עצום.

בהיותו כבן שלושים נתמנה לרב העיר פוניבז', ולאחר כעשרים שנה, בל"ג בעומר של שנת תרנ"ג נענה לבקשת בני העיירה מיר להיות רבם. (בכתביו הזכיר כי מעשה זה של מעבר מרבנות בעיר גדולה כפוניבז' לרבנות בעירה קטנה כמיר, נבע בראש ובראשונה מחמת דאגתו לחינוכם של ילדיו!).

לאחר ששימש ברבנות בעיר זו כשבע שנים נקרא על ידי הגאון רבי שמואל סלנט לשמש לצידו ברבנות בירושלים, ואכן בעקבות כך בשנת תרס"א עלה האדר"ת לא"י. אך לא זכה להאריך בה ימים, וארבע שנים אח"כ, בג' באדר תרס"ה עוד בחיי חיותו של הגאון רבי שמואל סלנט, נצחו אראלים את המצוקים ונשבה ארון האלוקים. נטמן סמוך לציונו של המהר"ל דיסקין זצוק"ל.

הגאון האדר"ת שהוציא ספרים רבים בימי חייו, הותיר אחריו למעלה ממאה כרכים של כת"י, בכל מקצועות התורה, שו"ת, חי' בבבלי וירושלמי רמב"ם ושו"ע ועוד. ובענוותנותו הרבה כתב על כל כרך וכרך מחידו"ת את מאמר רז"ל באבות – "אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת".

הגאון הגדול רבי חיים ברלין זצ"ל
וולאז'ין תקצ"ב – ירושלים תרע"ג

נולד בשנת תקצ"ב, לאביו הנצי"ב מוולז'ין חתנו של רבי איצ'לה זצ"ל, ראש הישיבה דוולאז'ין. עד גיל תשע למד עם אביו ג' סדרים מש"ס – מועד, נשים ונזיקין, ומגיל זה החל ללמוד בישיבה ולשמוע שיעורים מסבו רבי איצ'לה, במשך כשש שנים.

בשנת תרכ"ה, בהיותו כבן י"ג שנים, נתמנה להיות רבה של מוסקבה, שם הקים תלמוד תורה וגמ"ח ודאג רבות ליהודי רוסיה. בשנת תרמ"ב, לאחר י"ז שנים בהם ישב בשלווה על התורה והיראה, קפץ עליו רוגזה של מלכות, עם עלות הצאר אלכסנדר השלישי החלו נושבות רוחות רעות, שהביאו בחובן פרעות וגזרות על יהודי רוסיה, עד שנגזרה הגזירה לגרש את כל היהודים ממוסקבה, ובאותם ימים גם מתה עליו אשתו מזיוור"ר. בלית ברירה אחרת קבע את תלמודו בעיר ביאלא, שם נשא בזיוור"ש את בתו של חסיד קוצק וגור הרה"ח יצחק אייזיק שחור. חמש שנים עשה שם, כאשר באותם ימים אף התכתב רבות עם הגאון האדר"ת, עד שאביו הנצי"ב קראו לשוב לוולז'ין, לישא עמו בעול הישיבה.

בשנת תרנ"ב, לאחר סגירת הישיבה נסגרה בהוראת הממשלה הרוסית כמפורסם, נתקבל רבי חיים לאב"ד קאברין, לאחר כארבע שנים עבר לכהן כאב"ד בביעליסאוועטגראד, שם שהה עד עת עלותו לא"י, בשנת תרס"ז. עם פטירתו של רבה של ירושלים הגאון הגדול רבי שמואל סלנט זצ"ל בשנת תרס"ט, הטילו על כתפיו ראשי העדה בירושלים את עול הרבנות, אותו נשא עד יומו האחרון.

בי"ג תשרי תרע"ג, בהיותו בן פ"א שנים נח נפשי דהאי גברא רבה, ונטמן במקום מנוחתו - אותו קבע עוד בחיי חיותו – בהר הזיתים לצד ידיד נפשו הגאון האדר"ת.

משום דה"ל לבקרו, משמע מזה דזולת זה כשלא היה מבוקר כשר, וכן הקשה משם מ"ז, ב', הביא שה מאפר ושחטו לתמיד מהו, והרי לא היה מבוקר אלא ודאי דאפילו אינו מבוקר כשר. וכמדומני שכבר קדמו בס' עלי הנחל².

ו

אמר ליישב קו' המפורסמת

[שהקשה אדם קשה כבדול ה"ה החסיד החרוץ המופלג מו"ה ליזר

2 צ"ל שפת הנחל דרוש י"ד דף מ"ה ע"א עי"ש שנו"נ אם ביקור מעכב, אבל ל"מ שם ראיות אלה ואולי כוונתו לחיבור אחר.

י"ח, א', לא משחן כשירות ואיך יצויר זה¹. והשיבו בפשיטות עפ"ד התו"כ דרקיין לכתחילה צ"ל עשרה וא"כ משכ"ל שלא משח לכולן רק למקצתם, וא"כ א"ש הכל, דמ"מ הלוג נמשח כולו, אבל רק במקצתם, וא"ש דנקט רקיין דווקא.

ה

העיריני בענין תמיד דטעון ביקור שכ' תוס' בסוכה מ"ב, א' [ד"ה שאינו מבוקר], שמעכב, ע"ש ממשנה דפסחים ספ"ו דשחטו ונמצא בעל מום חייב פרש"י

1 הקו' לא נתפרשה. ועיין לח"מ פ"ג ממעה"ק ה"ח.

[עי"ש שהקדים מעשה השעיר לפרים ואילים]. מדכ' כמשפטים [במדבר כ"ט ל"ג], וכדא' בזבחים צ' ע"ב, וכ"פ הר"מ ז"ל [פ"ט מתמידין ומוספין ה"ז]. והוא חידוש גדול.

ז

אמר לי שנשאל מהגאון ר' יהושע מקוטנא שליט"א [בעל ישועת מלכו וש"ס, במשנה דזבחים צ"ו [ע"א] דרקיין שנגע ברקיין [אינו אסור אלא במקום שבלע] דהא הני דבר שמן ומפעפע כולו [כחולין צז, א ובטוש"ע יור"ד סי' ק"ה ס"ה דשומן המפעפע אוסר הכל ולא סגי בכדי נטילה]. ומ"ט סגי במקום שנגע, וגם במשנה דמנחות דתנן

קוניץ ז"ל מק"ק פרוסטיץ יע"א, והובא בס' תשובה מאהבה ח"א סי' קכ"א - לשון מרן הח"ס בתשובה ח"א סי' קכ"ז, דר"א מדבית שמאי בענין חמץ בפסחים מ"ו, א', שי"ל דר"א לשיטתו דס"ל נוקשה בלאו [עין פסחים מ"ב ע"א], א"כ י"ל דס"ל דילפינן לאו מלאו וא"כ חמץ בכזית וא"כ א"ש - והשבתנו דמ"מ לא נועיל לעצם הקושיא דר"א לא ס"ל כב"ש, דגם לפ"ז לא ס"ל כוותיהו, וכמדומני שבתירון זה קדמהו העמודי אור³, וגם ג' שם ר' אלעזר [עין תוס' פסחים שם ד"ה ר"א].

ז

אמר לבאר הפיוט של יום ב' דפסח [קדושה ליום ב' דפסח, פותחת: מה אֵילוּ פִּלְאֵי נִסְיָךְ וכו'. צֵאן לִפְסַח מִשְׁכּוֹ וּשְׁחָטוּ]. צִדְקוֹ אוֹתוֹ וְאֵת בְּנוֹ בְּיוֹם אֶחָד בְּלִ תִּשְׁחָטוּ: שתמהו תוס' ע"ז במגילה כ"ה, א' ד"ה מפני: ק' להר"ר אלחנן על מה שיסד הקליר בקדושת' שאנו אומרים ביום ב' של פסח צדקו אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד דמשמע שר"ל שהקב"ה חס על אותו ואת בנו והוא אינו אלא גזירה]. שיש לפרש ע"פ פלוגתת הראשונים בארבעה פרקים שהמוכר צריך להודיע [שאינן כאן איסור אותו ואת בנו משום שמרבים לשחוט] אם גוי נאמן, ע"ש בהרא"ש ס"פ אותו ואת בנו, והנה אם קנין ישראל במשיכה דווקא מה"ת אז קנין גוי בכסף דווקא כדמוכח סוגיא דרפ"ב דבכורות, וא"כ זהו שכתב 'צאן לפסח משכו ושחטו', שיהא הקנין מישראל דווקא, משום איסור אותו ואת בנו שהישראל לבד נאמן ע"ז, באותו ואת

3 מתוך דברי הגאון עמודי אור יובנו הדברים השווים שבכאן וז"ל בסי' כ"ו: כעת ראיתי ס' נדפס מחדש תשובה ח"ס על או"ח כתב בסימן קכ"ז בשם איזה גדול להקשות מפסחים דחייש ר"א להפריש חלה מעיסה טמאה בפסח שאם יחמיץ יעבור בבי"ו והא"א שמותי הוא לשיטת קצת ראשונים עומד בשיטת ב"ש והא"א ש"ל דחמץ בככותבות וק"ל אין לשון בפסח יותר משיעור חלה דהיינו מ"ג בצים וביומא פיה"כ בעי למימר דכותבות הוי כביצה ושיעור חלה טמאה קי"ל דהוי ממ"א א"כ לר"א כשיטת ב"ש ליכא בהחלה שיעור לעבור עליו בבי"ו אפילו תחמיץ וכו' ונראה ליישב נכון בעה"י דבהא ע"כ ר"א לא ס"ל כב"ש דהא בבביצה מסקינן דב"ש וב"ה בהא פליגי דב"ה סברי ילפינן ביעור חמץ מאכילתו דמחייב בכזית וב"ש סברי לא ילפינן ביעור מאכילתו וטעמא דלא ילפי ב"ש הוא פשוט משום דשאני אכילה דהוה בכרת ואין דנין קל מחמור בשיעור ולפי"ז למאי דס"ל לר"א בריש אלו עוברין דאיכא לאו בתערובות חמץ ונוקשה ומפיק ל"י מכל מחמצת לא תאכלו וההוא ודאי שיעורו בכזית ומצי יליף מינה לשיעור כזית בביעור חמץ, דלאו מלאו יליף. עכ"ל.

בנו, וז"ש משכו ושחטו, אותו ואת בנו לא תשחטו.

ח

בפיוט מלך עליון [ליום ב' דר"ה] 'יבשת להטביע לשליש ולרביע', הכוונה עפ"ד הגמ' בתענית כ"ה, ב' [תנו רבנן עד מתי יהו הגשמים יורדין והצבור פוסקין מתעניתם, כמלא ברך המחרשה, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: בחרבה - טפח, בבינונית - טפחיים, בעבודה [חרושה כגון שדה ניר הנכנסים בה גשמים הרבה - רש"י] - שלשה טפחים. תניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר: אין לך טפח מלמעלה, שאין תהום יוצא לקראתו שלשה טפחים. - והא תניא טפחיים - לא קשיא:], הא בעבודה הא בשאינה עבודה, דבעבודה עולה מתהום טפחיים נגד טפח ובשאינה עבודה שלשה טפחים [נגד טפח], וא"כ עולה נגדו או לשליש או לרביע, וה"ז מבואר.

ט

מה שאנו אומרים בברכת שים שלום ברכנו אבינו כולנו כאחד, ר"ל עפ"מ שאמרו בחולין מ"ט, א', דברכת הכהנים במקום ברכה דישאל [דתניא, כה תברכו את בני ישראל, רבי ישמעאל אומר, למדנו ברכה לישראל מפי כהנים, לכהנים עצמן לא למדנו, כשהוא אומר ואני אברכם, הוי אומר, כהנים מברכין לישראל, והקדוש ברוך הוא מברך לכהנים. רבי עקיבא אומר: למדנו ברכה לישראל מפי כהנים, מפי גבורה לא למדנו, כשהוא אומר ואני אברכם, הוי אומר כהנים מברכין לישראל, והקדוש ברוך הוא מסכים על ידם. אלא רבי עקיבא ברכה לכהנים מנא ליה אמר רב נחמן בר יצחק: מואברכה מברכך.

ומאי מסייע כהני - דמוקי לה לברכת כהנים במקום ברכה דישאל. - ופרש"י: במקום ברכה לישראל - אצל ברכת ישראל דהכי עדיפא דמשמע שמתברכין הן עם השאר [ו"ש כאחד. ואני השבתיו, שיל"פ עפ"ד המג"א בסי' קכ"ח [ס"ק י"ח] שכ' לפרש מש"א בברכת הכהנים אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו לברך את עמו ישראל 'באהבה', עפ"ד הזהו"ק [במדבר דף קמ"ז ע"ב] שהברכה איננה בשלימות רק כשהכהן אהוב ואוהב לעם, וז"ש כולנו כאחד.

י

מש"כ ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם, ר"ל שאף דאין העינים ברשותו של אדם, מ"מ זהו בפעם הראשון אבל בפעם הב' הוא כבר בעבירה, וז"ש אחריהם, ר"ל בפעם השני, וז"ש לטוטפות בין עיניך בין עיניך ר"ל שני הפעמים ראיות העין יהי' למזכרת. בעה"י כוונתי ג"א לפירושו בולא תתורו, אחריהם, והוספתי שיש לפרש מלת זונים ר"ל ל' מזון, וכלשון חז"ל הזן עיני מן הערזה [עיין ויק"ר כ"ג י"ג], ע' ב"ב נ"ז, ב', ושבת ס"ד, ב'.

יא

התפלא על מה שאנו אומרים במוסף ר"ח עולת ר"ח נעלה עליו ושעירי עיזים נעשה ברצון, שהוא תמורה לפרשו בפשט הפשוט⁴, ואמר עפ"ד המנהיג [הלכות הלל] שלעתיד לבוא יקריבו כל חטאות מוספי ר"ח שמזמן החורבן וזהו שאמר נעשה ברצון, ולא בתורת חובה. ואני הוספתי ע"ז, שיל' דבעולות ר"ח שפרט הכתוב להדיא עולת חודש בחדשו שאם עבר זמנו בטל קרבנו כמש"ש בספרי [פסקא קמ"ד] אה"נ שלא יקריבו לע"ל משא"כ בחטאות, וא"כ מדויקת היטב תפלתו, זהו לדעתו.

ולדידי, השבתיו, נראה בפשיטות דלעתיד לבוא לא יצטרכו כלל כפרת ר"ח לפי דרשת חז"ל בשבועות ט', א' [ששעיר דר"ח כביכול על שמיעט הירח, וא"כ לעת"ל דיהי אור הלבנה כאור החמה וגו', שוב א"צ], ע"כ אמרו שנעשה רק ברצון. אולם הדקדוק של עולת ר"ח ושעירי עיזים⁵, עדיין צ"ע.

4 'מיום עמדי על דעתי נפלאתי על נוסח תפילת ר"ח, ... ושעירי עיזים נעשה ברצון... וקשה הרי שעירי עיזים אינם אלא חטאת ולא יבואו לרצון. שוב דקדקתי דהרי עולת ר"ח היו מרובים, פרים שנים ואיל אחד ושבעה כבשים כולן עולותואך אחד היה שעיר חטאת וא"כ למה אנו אומרים ועולת ר"ח נעלה עליו ושעיר עיזים נעשה בלשון רבים, ואפכא מיבעיה ליה' - לשון הגר"ח ב' בתשובתו הנדפסת באוצר רח"ב - נשמת חיים או"ח סי' ק'.

5 כונת רבינו לתמורה למה הזכיר עולת ר"ח בלשון יחיד אע"פ שהיתה שבעה כבשים ושעירי עיזים לחטאת בלשון רבים אחר שהיה קרבה רק אחת והוא השעיר. (ועיין מש"כ בזה בשלמי חגיגה) ובשלמא לדברי הגר"ח ב' - דקאי על השלמת שעירי החטאת - ניהא לשון שעירי עיזים, (אף שלשון יחיד עולת ר"ח עדיין אינו מיושב) אבל לביאור רבינו קשה. ועיין בשלמי חגיגה שם שיי"ג ושעיר עיזים וכו' וכו' דהוא עיקר.

בשלהי סנהדרין [ק"א ע"ב] דמקשה לרשב"ל דאמר לא נתחלקה עיר אחת לשנים, דמקרא מפורש כן ע"ש, והביאו הגאון מלבי"ם זצ"ל בשמו, ואמר הגר"ח שי' ליישב עפ"ד הרד"ק שכ' בדה"י [א' ו' מ"ב - מ"ג] שמה שלא כ' שם כמו ביהושע, משום שלכתחילה לא ניתנו אותם העירות שנתנו להם אח"כ רק שהחליפו עמהם אח"ז, וא"כ א"ש דזהו שכתוב [יהושע כ"א ט"ז] ערים תשע, מלבד השמות הכתובים להדיא, וק' מנינא ל"ל, אלא ודאי דמעיקרא נתנום תשע ולא אותם המפורשות להדיא, וא"כ פריך שפיר וקרוב לזה השיבו חתני הרב שליט"א.

6 ל"מ ואולי צ"ל הגאון נצי"ב ראה לקמן.
7 ז"ל הגאון נצי"ב בספרו משיב דבר ח"ב סי' ס"ד: ואשר נשאלת בסוגיא דסנהדרין ק"א בהא דנחלקו ר"י ור"ל אי חולקין עיר אחת לשני שבטים או לא. ומקשה מהא דכתיב ערים תשע מאת שני השבטים האלה מאי לאו ד' ופלא מהאי וד' ופלא מהאי לא ד' מהאי וחמש מהאי א"ה לפרוש פרושי קשיא. והרי בספר יהושע מפורשים שמות הערים תשע אלו ולמי הן היינו שמנה מיהודה ורק עיר עין משבט שמעון. ואין בזה פלא משום דכתיב מאת הרב תרבו ומאת המעט תמעיטו. וא"כ מה הקשה המקשן ומה תירץ המתרג' והעלה בני הה"ג שי' בזה"ל ע"פ משי"כ הרד"ק בדה"י שבשעה שהפריש יהושע הערים ללויים עוד לא נכבשו והפרישו אחרים תחתיהם לפי שעה. והביא הא דתוספתא מכות פ"ב וירושלמי שם אע"פ שהפרישו שכם בהר אפרים לא היתה קולטת. הפריש קרית יערים תחת' עד שכיבשו את שכם אע"פ שהפרישו קדש בגליל לא היתה קולטת הפרישו גמלא תחת' עד שכיבשו את קדש עכ"ל. ומעתה אני אומר דהש"ס דייק לישנא יתירא ערים תשע מאת שני השבטים האלו. דכ"ז מיותר דכבר כתיב שמה מתחלה שנתנו הערים האלה מיהודה ומשמעון ומפורשים בשמותיהן מנינא למ"ל. ע"כ פי' הש"ס דכוונת המקרא דיהושע הפריש את הערים האלה המפורשים בשמותיהן. אך לאשר לא יכול הדבר הזה להתקיים כי והכנעני אז בארץ. ע"כ הוסיף יהושע לאמר דבר זה אינו מעכב להיות הערים האלה המפורשים דוקא הם ולא אחרים. ואם אין הלויים יכולים לבא בערים אלו מפני הכנענים יפרשו אחרים תחתיהם כאמור בתוספתא. אך דבר זה מעכב שיהיו ערים תשע מאת שני השבטים האלו. וכן בכל הפסוקים האחרים אשר הוסיף המקרא למנות ערים ארבע ערים שנים ערים שלש. ככה היתה כוונת יהושע שלכתחילה יפרישו הערים המפורשים ואם לא יוכלו לבא אליהם יפרשו אחרים עד שיהיו ערים כך. ומעתה יבוארו דברי רבותינו ז"ל כי המקשן הקשה ע"פ דרכו כי מאחר שלא פירש רק ערים תשע מאת שני השבטים האלה. דאך דבר זה מעכב ולא פירש כמה משבט זה וכמה משבט זה משמע דבאיהו אופן שיהיו תשע ערים האלו אפילו ד' ופלא מהאי וד' ופלא מהאי ע"כ דברי בני שיח"י. הגר"ח עבד בחילופי מכתבים עם גדולי גאוני דורו בישוב קושייתו החמורה עיין הנאסף בזה בנשמת חיים שם חלק עניינים, עמ' ק"י ואילך.

מה ששמעתי בקיץ תרמ"ט, מאת ידיד"נ הג"ר חיים ברלין מואלאזין שליט"א להביא ראיה לשי' הר"מ [פ"י מהל' כלאים ה"ג: 'תפר בגד צמר בשל פשתן ואפילו תפרן במשי וכו' אפילו נתן צמר ופשתים בשק או בקופה וכרכן הרי אלו כלאים, ואפילו קשר גדיל של צמר בגדיל של פשתן אע"פ שהרצועה באמצע וכו'. שנאמר צמר ופשתים יחדו מכל מקום כיון שנתאחד נאסר] לענין כלאים בבגדי הפעלצין [פרוות. שהיו עשויות בפרווה מבפנים וצמר בחוץ ותפורות בחוטי פשתן, והפרווה חוצצת בין הצמר ובין הפשתן. דלדעת הרמב"ם ג"ז בכלל כלאים ואחרים חולקים. עיין טוב"י יור"ד סי' ש' ובשו"ע ס"ה]. מהא דיבמות ד', ב', דפריך מדשש כיתנא כו' [ותנא דבי ר' ישמעאל, טעמא דכתב רחמנא צמר ופשתים, הא לאו הכי, כלאים בציצית ה"א דאסר רחמנא, והכתיב: ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם, ותנא דבי רבי ישמעאל: כל בגדים צמר ופשתים הם, ואמר רחמנא: עביד ליה תכלת, ותכלת עמרא הוא. וממאי דתכלת עמרא הוא, מדשש - כיתנא, תכלת - עמרא הוא. איצטרך וכו'], והרי משכ"ל בבגד שכנפיה של עור, שבציצית חייב וכלאים אינו, אלא ודאי דגם בכה"ג הוא כלאים.

אך הרה"ג ר' גבריאל הלוי מלאדו שליט"א [ראב"ד לודז' חתנו של פאה"ד רא"ח מייזל גאב"ד לודז'] דחה, שי"ל דלהס"ד גם מציצית פטור דכה"ג אינו בגד כלל. ואני השבתי דסתם בגד בלשון תורה הוא רק העשוי מצמר ופשתים לבד, וע"ש בתוד"ה מדשש, מה שהביאו רא"י מבגדי כהונה ודוק.

עוד אמר הר"ח שי' ליישב מ"ט אין משלשין במכות [מכות ה', א] משום דהתורה חייבה להעדים כאילו עשאו את העבירה בעצמם וא"כ אם שניהם הללו, על שניהם לשלם, משא"כ בעבירה שחייבין מלקות דכל אחד ואחד חייב. השבתי, דא"כ בהעידו שחילל (שבת) ויו"ט דקי"ל שנים שעשאוהו זה יכול וזה יכול שפטורים, ה"נ יפטרו העדים לגמרי דה"ל כעשאוהו ביחד דה"נ יהי' העבירה

נחשבת כאילו עשאוהו ביחד, וגם באכילת דבר איסור י"ל דה"ל כאכלוהו שניהם ומגיע לכ"א חצי זית דפטור, וזה י"ל.

הקשה בב"מ כ"ח, א', בבעל אומר סימני הגט והאשה, היא נאמנת ופרש"י משום שהוא כותב הגט, והרי קי"ל ספ"ב דגיטין [כ"א ע"א] דהאשה כותבת את גיטה, א"כ י"ל דאה"נ היא כתבה, והשבתי דאולי היא מילתא דלא שכיחא כ"כ עד שנחוש לזה בצרוף ריעותא דנפילה, וי"ל כל כה"ג קלא אית ליה למילתא, ואז אה"נ דאינה נאמנת. שוב ראיתי שהרמב"ם ז"ל כ' להדיא בה"באם אמרה לה הבעל לכותבו היא כותבת וא"כ אין מקום לקושיא זו. ומסתבר כן דהא עליו החובה לכתוב והיא צריכה שתכתוב בשליחותו וא"כ לק"מ. אלא דא"כ תקשה בהא דבעל שאמר גרשתי את אשתי נאמן.

ב' דר"ה. הי' אצלי ידי"נ הרב ר' מתת' גאבד"ק בוטען שליט"א בע"ס מתת ידו, וא"ל בשם ידי"נ הגר"ח ברלין נ"י שהי' אבד"ק קאברין ע"ד פהמ"ש להר"מ ז"ל ספ"ב דסוכה, שירדו גשמים בתחלת החג [שכתב: וירידת הגשמים בתחילת הסוכות רמז כי ה' אינו מקבל מעשיהם], שזהו נגד משנה ריש תענית [ב ע"א] שכל ימי החג הוא סימן קללה ע"ש [מאימתי מזכירין גבורות גשמים, רבי אליעזר אומר: מיום טוב הראשון של חג. רבי יהושע אומר: מיום טוב האחרון של חג. אמר לו רבי יהושע: הואיל ואין הגשמים אלא סימן קללה בחג, למה הוא מזכיר. וכתב הרמב"ם בפירוש המשנה שם: 'כבר קדם לך בסוף הפרק השני מסוכה, כי ירידת הגשמים בסוכות אינו סימן ברכה']. וא' ליישב זה בדרך משל, ולי ה"נ לחומר הנושא לומר דלר"א לטעמי' הוא, דא' שם לו ר' יושע, דלפ"מ דס"ל [לר"א] בסוכה כ"ז, א', י"ד סעודות חייב לאכול בסוכה, א"כ כל זמן החג א"א בגשמים ע"ש. ■

8 לשון רש"י (ד"ה יתנן לה): שהוא נתנו.

9 כ"כ הרמ"ה שהו"ד בטור אהע"ז סי' קכ"א.

[ההערות במוסגר באות קטנה, וכן בשולי הדברים, הן משל הרב העורך שליט"א]

ביסוד דין ברכות ק"ש*

דתקנו שיאמרו זה עם הק"ש, אי"ז רק שתקנו הברכות דרבנן על הק"ש דאורייתא וכשאומר הק"ש דאורייתא יברך לפניו ולאחריה ברכות ק"ש, ולא הוה אלא היכי תמצא וצירוף בעלמא שהעמידו הברכות על הק"ש דאורייתא, אלא דמעיקר תקנת ברכות ק"ש הוא שיאמר גם ק"ש, דתקנו סדר של ק"ש וברכותיה, וכך הוא עיקר צורת המטבע של ברכות ק"ש שיאמר ק"ש וברכות ק"ש, והק"ש עצמה גם היא נאמרת מלתא דתקנת ברכות ק"ש. ואף אם שייך גם ברכות בלי ק"ש כלל וכמ"ש הרשב"א דאין עיקרם דוקא עם ק"ש, אבל בודאי גם זאת נכלל בתקנת הברכות, שגם יאמר ק"ש ביחד עם הברכות, דהרי הוא דין ברכות ק"ש, ולא דהוה רק היכי תמצא גרידא דאחר דיש ק"ש דאורייתא תקנו ברכות מלפניה. וע"כ אף אם אין קיום של ק"ש דאורייתא במה שאומר ק"ש מאיזה טעם, אבל מ"מ כל שחייב לומר הברכות, ממילא יש בכלל זה גם דין שיאמר קריאת שמע, מכח דינא דברכות ק"ש, דכ"ז מכלל תקנת ברכות ק"ש הוא.

מעתה הרי י"ל דבאמת גם רש"י ס"ל דבשביל דליהוי סגל"ת בעינן גם הק"ש גופא וכדעת התוס', אלא דלזה סגי מה דיש כאן קיום של ק"ש של ברכות ק"ש, וא"צ לזה דוקא הק"ש דאורייתא אלא די בזה שיש כאן ק"ש הנצרכת מדינא דברכות ק"ש, והך ק"ש מדינא דברכות ק"ש הרי שפיר יש כאן, דכיון דהגיע זמן תפילה א"כ ה"ז גם זמן דברכות ק"ש, וממילא ה"ז גם זמן דהק"ש עצמה הנצרכת לברכות ק"ש, דלזה דהוה זמן תפילה גם תוס' מודו דהרי לא הקשו על עיקר הא דמתפללין, וא"כ נמצא דיש כאן ברכות ק"ש עם ק"ש עצמה, וע"כ חשבינן ליה שסמך גאולה לתפילה.

ולפי"ז הרי מיושב גם הא דהקשו התוס' דנמצא דהק"ש שיוצא בה נאמרת בלא ברכות ק"ש, דהנה לכאורה קושייתם דאף דהברכות בשעתם הוו שפיר ברכות, וכמ"ש הרשב"א, דהרי לא הקשו דלהוה ברכות לבטלה. אך מ"מ הקשו דאין ראוי לעשות כן להיות הק"ש בלי ברכות דנמצא דלא קרא כלל ק"ש בברכותיה וע"ז הקשו שפיר. אמנם נראה דהנה דינא דברכות ק"ש אינה שכל ק"ש טעונה ברכות ק"ש, אלא הוא דין דצריך לומר ק"ש בברכותיה

הרוקח והובא גם ברמ"א שם, שאם אין פנאי לאדם להתפלל יקרא ק"ש בעונתה עד אני ד' אלוהיכם וכו', דמפני שעת הדחק מוטב להפסיק בין ק"ש לגאולה כדי לסמוך אח"כ הגאולה לתפלה, עכ"ד. והנה לכאורה כשמפסיק בין הק"ש לגאולה נמצא דברכת הגאולה נאמרת בלי ק"ש כלל, ומ"מ מפסיק בין הק"ש לגאולה כדי לסמוך הגאולה לתפילה, הרי דהוי סגל"ת גם היכא דהברכה היא בלא ק"ש. ואע"פ שמבטל ברכות ק"ש שהרי עיקר התקנה היא לקרוא ק"ש בברכותיה, מ"מ כיון שהרי לא יוכל לקיים שניהם אמרינן דסגל"ת עדיף. ונראה דזהו דמביא ע"ז הא דאמרינן בברכות ל. דמר סבר דסגל"ת עדיף מלהתפלל מעומד, ר"ל שע"כ גם עדיף סגל"ת מלומר ק"ש בברכותיה. ועכ"פ מתבאר דשפיר מיקיים סגל"ת ע"י ברכה שלישית לבדה, ואפי' הב' ברכות שלפניה נמי א"צ לסגל"ת וסגי בברכה שלישית. ונמצא דהרוקח ס"ל כשיטת רש"י דשפיר מיקרי סגל"ת גם בלי ק"ש.

ואמנם י"ל הביאור בדברי הרוקח דמצטרפת הברכה השלישית לק"ש אפי' שהיה הפסק זמן ולא נפיק מכלל לאחריה וחשבינן ליה כק"ש בברכותיה. וכעין זה מצינו גבי שופר דאמרינן ברה"ש דשמע תשע תקיעות בתשע שעות ביום יצא, והרי שם יש חלות של תר"ת, דהרי אי"ז דינא בעלמא שתבא תקיעה אחר התרועה, אלא הוה שם וחפצא של תר"ת, ובעינן שהתקיעות והתרועות יצטרפו זה עם זה, ומבואר דאפי' בהפסק גדול מצטרפים זם עם זה להחשב תר"ת, וא"כ ה"נ י"ל דהברכה השלישית מצטרפת לק"ש והוה ק"ש בברכותיה, וא"כ אין ראייה לדברינו, אכן נראה טפי הביאור בזה כמ"ש דסגי בברכה שלישית לבדה שיהא סגל"ת.

ונראה לומר בזה עוד בשיטת רש"י, דבאמת אי"ז דהברכות הוו בלא ק"ש כלל ואפי' הוא דמיקרי סגל"ת ע"י הברכות לבד. ואמנם כן נראה מדברי הרשב"א דאין כאן ק"ש כלל ואעפ"י כן נחשב סמיכת גאולה לתפילה ע"י הברכות ק"ש, שהרי הוצרך ליתן טעם דאי"ז ברכה לבטלה, הרי דהוה ברכות בלי ק"ש כלל. אמנם נראה לומר דבמה שקורא בביהכ"נ יש שפיר קיום של ק"ש, דנראה דבעיקר דין ברכות ק"ש

ברכות ב. ברש"י ד"ה עד סוף כתב ומקמי הכי נמי לאו זמן שכיבה, לפיכך הקורא קודם לכן לא יצא יד"ח, א"כ למה קורין אותה בביהכ"נ, כדי לעמוד בתפילה מתוך ד"ת וכו', ולפיכך חובה עלינו לקרותה משתחשך, ובקריאת פרשה ראשונה שאדם קורא על מיטתו יצא, עכ"ל. הנה מבוארת שיטת רש"י דאין יוצא בק"ש שבביהכ"נ, וכ"ה ברא"ש והביא שם דמשו"ה ס"ל לרב עמרם דצריך לברך אקב"ו על ק"ש כשקורא על מטתו, היינו משום דהרי בק"ש וברכותיה שקרא בביהכ"נ לא יצא, נמצא דהק"ש שיוצא בה יד"ח נאמרת בלי ברכת המצות, וע"כ צריך לברך כשקורא על מיטתו. והנה בתוס' הקשו ע"ז חדא דהרי אין קורין סמוך לשכיבה רק פרשה ראשונה, ואם בק"ש זו הוא יוצא יד"ח, ג' פרשיות הוא דהו"ל לקרוא. ועוד דהא צריך ברכות ק"ש, ובק"ש שיוצא בה אין ברכות ק"ש. ועוד דא"כ נמצא זה כריב"ל דס"ל דתפילות באמצע תיקנום, ואנן הרי קיי"ל דצריך לסמוך גאולה לתפילה. ע"כ פיר"ת דאדרבא עיקר ק"ש היא של ביהכ"נ, ובה הוא יוצא יד"ח, והא דקורין מבעו"י זהו משום דקי"ל כר' יהודה דמפלג המנחה הוא זמנה. והנה בשו"ת הרשב"א ח"א סי' מ"ז הקשה השואל כיון דאין ק"ש אינו כלום והברכות בלי ק"ש ונמצא כשמברך בבהכ"נ עובר בלא תשא. והשיב הרשב"א דהברכות גם נתקנו בפ"ע, אלא שנתקנו לפני ק"ש ולאחריה. ולכאורה נמצא מדברי הרשב"א דהק"ש אינה ק"ש כלל והברכות שאומרים הם ברכות בלי ק"ש אלא שניתן לאמרם ורק אח"כ הויה ק"ש.

והנה בעיקר קושיית התוס' דהרי בעינן סמיכת גאולה לתפילה. י"ל דרש"י ס"ל דכיון דבאמת הרי הוא אומר ברכת גאולה, א"כ שפיר יש כאן סמיכת גאולה לתפילה, דבשביל סגל"ת א"צ גם ק"ש, אלא סגי בברכת גאולה גרידא. ובאמת גם תוס' מודו שהוא מברך ברכות ק"ש דהרי לא הקשו דהוה ברכה לבטלה, אלא דס"ל דכל בלי ק"ש לא מקרי סגל"ת וע"י ברכת הגאולה גרידא לא מיקרי סגל"ת, נמצא פלוגתת רש"י ותוס' אם בעינן לסגל"ת ק"ש של חובה באמצע או דגם בלי ק"ש מיקרי סגל"ת. והנה בב"י סוף סי' ס"ו הביא דברי

* נערך ע"י אחד השומעים

וכל שאמר ק"ש בברכותיה שפיר נתקיימה התקנה, ולו יצויר שאומר שתי ק"ש, לא איכפ"ל מה שיאמר חזק"ש בלי ברכות. מעתה לפי"ד דגם בק"ש שבביהכנ"ס יש בה תורת ק"ש דרבנן לענין קיום של ק"ש בברכותיה, הרי נמצא דשפיר נתקיים הדין לומר ק"ש בברכותיה. ורק דעדיין יש לו לקרא בלילה ק"ש דאורייתא, אמנם כבר אין צריך לומר הברכות ק"ש שהם כבר נתקיים דינם שנאמרו עם הק"ש. ואמנם כן דאילו בביהכנ"ס היו זה ברכות לבד בלי ק"ש ובלילה היה ק"ש בלי ברכות היה נמצא דלא קיים ק"ש בברכותיה. אבל כיון דהק"ש שאמר בביהכנ"ס יש בה קיום דין דק"ש של ברכות ק"ש כמש"כ א"כ הרי כבר נתקיים דין דברכות ק"ש.

וכן נמי מיושב משה"ק דהא אין קורא על מיטתו אלא פרשה ראשונה והו"ל לקרות שלוש פרשיות. דלפיש"נ שיש בק"ש שאומר בביהכנ"ס קיום דין של ק"ש שנצרכת מדין ברכות ק"ש. דהנה בשאג"א האריך להוכיח דפרשה שניה אינא אלא מדרבנן אבל מדאורייתא א"צ לקרות רק פרשה ראשונה. ודלא כהפר"ח דפרשה שנייה ג"כ הוה מדאורייתא. ויש עוד שיטות דרק פסוק ראשון הוא דאורייתא ומעתה שביארנו דיש חלו"ד ק"ש על מה שקורין בביהכנ"ס וק"ש דרבנן מיקרי שפיר והרי בביהכנ"ס קרא כל השלוש פרשיות, ונתבאר דק"ש דרבנן מיהא חשיבא, ושפיר יצא יד"ח ג' פרשיות. אמנם י"ל דהרבנן של ג' פרשיות צריך להיות תוספת על הק"ש דאורייתא דוקא ומדרבנן הוא חלק מהק"ש דאורייתא, וממילא שאין יוצא יד"ח פרשה שניה ג"כ רק בזמן הק"ש דאורייתא, אך מ"מ אפשר סגי קיום ג' פרשיות בק"ש בזמן דרבנן ג"כ, אך הנה הא דואי דהב' פרשיות בתראי בעו להיות המשך של פרשה ראשונה וא"א לקרותן בפ"ע, ומשום"ה אם הקריאה דפרשה ראשונה שבביהכנ"ס, לא היה בה שום דין קריאה, ודאי היה צריך לקרותה בלילה. אבל כיון דיש בקריאה שבביהכנ"ס תורת ק"ש, דמועיל גם לצאת יד"ח הג' פרשיות גם כשעצם הק"ש היא ג"כ רק מדרבנן, ולא רק דהוי ק"ש דרבנן לענין הברכות, אלא דרבנן אהני לדרבנן של ק"ש של חובת הג' פרשיות.

והנה בברכות י"ג: ת"ר שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד זו ק"ש של ר' יהודה הנשיא, חזר וגומרה או אינו חזר וגומרה, בר קפרא אומר אינו חזר וגומרה, ר"ש ברבי אומר חזר וגומרה. ובב"י סי' מ"ו הביא מהרא"ה דחזר וגומרה היינו שחזר וקורא ק"ש בברכות ק"ש ואע"ג דהא כבר יצא יד"ח ק"ש דאורייתא אפ"ה קרי בתר הכי ק"ש דרבנן בברכות דרבנן עכ"ל. ומבואר בדברי הב"י דעכשיו יוצאים ידי ק"ש דאורייתא בפסוק ראשון שקורין קודם התפילה, ולהלן שם כתב הב"י וגדולה מזו נראה מהירושלמי שהיה מנהגם לקרא כל

הק"ש ואח"כ חזרין וקורין אותה בברכותיה. וגדולה מזו ומזו מצאתי להרשב"א דהא דתנן היה קורא בתורה והגיע זמן המקרא אם כיון לבו יצא מסתברא דחזר ואומר ברכות בפ"ע ואע"פ שאינו קורא ק"ש, שהברכות לא נתקנו על הק"ש עכ"ל הב"י. וצ"ע מה גדולה מזו ומזו מצא בדברי הרשב"א יותר מבירושלמי, אחר שהרי גם לפי הירושלמי כבר יצא ידי ק"ש ואין בק"ש שחזר ואומר ולא מידי וא"כ נמצא דהוה שוב כמו שאומר ברכות בלי ק"ש כלל, והיינו הך כדברי הרשב"א. עוד צריך ביאור מהו שכתב הרא"ה דאפ"ה קרי בתר הכי שמע דרבנן בברכות דרבנן וצ"ת מהו שמע דרבנן ומהו שמע דרבנן בברכות דרבנן, ואטו ק"ש דרבנן היא והרי קי"ל דק"ש דאורייתא, ואפילו אי יש חיוב ק"ש גם מדרבנן עכ"פ כיון שיצא ק"ש דאורייתא א"כ אמאי לא יצא בהך ק"ש גם ק"ש דרבנן. אמנם נראה הביאור בזה כמש"כ דמלבד ההחיוב לאמר ק"ש מדאורייתא עוד יש גם חיוב מדרבנן לאמר ק"ש עם ברכות ק"ש מכח דינא דברכות ק"ש, שכן הוא עיקר הדין דברכות ק"ש שיאמר ק"ש בברכותיה, וזהו מ"ש הרא"ה ק"ש דרבנן ר"ל הק"ש הנצרכת מכח דינא דברכות ק"ש, ומתחילה אומרים פסוק ראשון ויוצאין בה יד"ח ק"ש דאורייתא, ואח"כ אומרים ק"ש דרבנן בברכות דרבנן, היינו ק"ש עם ברכות ק"ש. מעתה הרי מתיישב גם מ"ש הב"י דגדולה מזו ומזו מצינו בדברי הרשב"א, והקשינו דבר זה כבר נתבאר מדברי הירושלמי, אחר שגם לפי"ד הירושלמי כבר יצא הק"ש דאורייתא, וא"כ הרי אין שום קיום דק"ש במה שאומר ק"ש בשניה, אמנם לפי"ד הרי שבק"ש שאומר עם ברכות ק"ש שפיר שם ק"ש עלה מצד חיובא דאמירת ק"ש של ברכות ק"ש וכמש"כ שבכלל דינא דברכות ק"ש נכלל גם אמירת ק"ש עצמה, ורק בדברי הרשב"א מתבאר דשייך ברכות ק"ש בלי שום ק"ש כלל וא"ש. והנה הרמ"א כאן סי' ס"ו הביא שיטת הרא"ה וז"ל דכן טוב תמיד לעשות לומר בשחרית אחר שמע ישראל בשכמל"ו כי לפעמים שוהין עם ק"ש לקרותה שלא בזמנה ויוצא בזה. היינו דתמיד יצא יד"ח ק"ש בפסוק ראשון ובלא שום תנאי משום דפעמים שוהין אח"כ לאחר זמנה. וצ"ע דא"כ נמצא דלעולם אין אנו סומכין גאל"ת ובטל כל דין סגאל"ת. ובע"כ דס"ל להרא"ה ולרמ"א דחשיב שפיר סגל"ת וכשיטת רש"י. אכן בביאור הגר"א שם כתב וז"ל ול"נ שאין נכון בזה לצאת בלא ברכות וגם מחמת זה לא יסמוך גאולה לתפילה. ר"ל דע"כ לא יעשה כן בכל פעם. הנה מבואר דהגר"א ס"ל דבכה"ג לא חשיב סגל"ת כיון דאינו ק"ש של חובה, והיינו כשיטת תוס', הרי דנחלקו הרא"ה והרמ"א והגר"א בפלוגתת רש"י ותוס'. והנה בטור סי' ס' קרא ק"ש בלא ברכות יצא דתנן היה קורא בתורה והגיע זמן המקרא אם

כיון לבו יצא אע"פ שלא בירך לפניו ולאחריה. ובב"י הביא תשובת הרשב"א דמסתברא דאח"כ אומר ברכות ק"ש בפ"ע בלא ק"ש, וכ"ה בשו"ע סי' ס"ב. אלא דסיים דטוב לחזור ולקרות ק"ש עם הברכות. וצ"ע אמאי צריך לחזור ולומר אחר דכבר יצא יד"ח ק"ש. ובביאור הגר"א כתב הטעם כדי לעמוד בתפילה מתוך ד"ת. אכן נראה ד"ל הביאור עפ"י דבסי' מ"ו הביא הב"י שיטת הרא"ה דקורא ק"ש ויוצא בה יד"ח ק"ש דאורייתא ואח"כ חזר וקורא ק"ש דרבנן בברכות דרבנן ושכן נהגו עכשיו ואח"כ כתב דגדולה מזו מצינו בדברי הרשב"א דא"צ כלל לחזור ולקרות ק"ש. מעתה י"ל דמ"ש דטוב גם לחזור ולקרות ק"ש עם הברכות, הוא כדעת הרא"ה וכמש"כ הב"י שכן נוהגין עכשיו, וכמשנ"ת לעיל דיש עוד תקנה של ק"ש עם הברכות. אכן הרשב"א פליג ע"ז. וז"ש בסי' ס' דא"צ לחזור וקרות.

והנה בשו"ע סי' תפ"ט ס"ג כתב המתפלל עם הציבור מבע"י מונה עמהם בלא ברכה ואם יזכור בלילה יברך ויספור, ובביאור הגר"א פירש דמייירי בבין השמשות דיוצא בדיעבד כיון שהוא ספיקא דרבנן, והא דמברך אח"כ בלילה הוא משום דס"ל דברכה מעכב לענין זה שיחזור ויברך וכמ"ש בסי' ס' ס"ב לענין ק"ש עכ"ד. ר"ל דכמו דבק"ש אע"פ שיצא חזר וקורא בברכותיה, ה"נ בספיה"ע אע"פ דיצא מ"מ חזר וסופר בברכות. ולכאורה הדברים מתמיהים דמה ענין זל"ז, דברכות ק"ש עיקר תקנתם גם בלא ק"ש וכדביאר הרשב"א, וא"כ מ"ל שכבר יצא חובת ק"ש, עכ"פ נותר עליו חיוב דברכות ק"ש, אבל בספיה"ע הרי הברכה היא ברכת המצות, וכיון שכבר יצא, אינו מקיים בספירה דהשתא שום מצוה, וא"כ מה שייך שיברך ברכת המצות.

ונראה מבואר מדברי הגר"א דהברכה מעכבת המצוה, ואף דודאי דהברכה אינה מעכבת את עיקר קיום המצוה, אמנם לענין זה גופא שיחזור וימנה בברכה הוה הברכה לעיכובא, ולא יצא יד"ח בספירה ראשונה, והביא ע"ז הגר"א מק"ש, וכפה"נ דכונתו לדברי המחבר דטוב לומר גם הק"ש, היינו דגם בברכות ק"ש אע"פ שכבר יצא יד"ח ק"ש, חזר וקורא ק"ש בברכותיה, ונחשב קיום מצות ק"ש, דלענין זה שיחזור ויקרא בברכותיה הוי כאילו לא יצא, דלזה הברכות מעכבות, וה"נ בספיה"ע הוה הברכות לעיכובא לענין זה שיחזור ויספור בברכה. ומבואר מזה כמשנ"ת דמכלל חיובא דברכות ק"ש הוא גם לקרוא ק"ש אלא דהגר"א נסיב לה באופן אחר מדברינו דאי"ז משום דכך הוא עצם המטבע דברכות ק"ש, וחיובא בפ"ע מצד ברכות ק"ש לאמר ק"ש, אלא דלגבי הברכות ק"ש עדיין לא יצא יד"ח בק"ש שכבר קרא כיון שהברכות הם לעיכובא לענין זה. ■

כ"ק אדמו"ר

רבי חיים שאול טאוב שליט"א

ממודז'יץ

דברי
חכמים

דעת חכמה ומוסר מרבותינו שליט"א

חודש חשון

אלקים, היינו מה שנאמר בראשית ברא
אלקים בא להורות, שמצד הדין אינו
מועיל תשובה, רק להיות עיניו בראשו,
זהירו מן החטא כל עיקר. אבל המשכיל
אשר חטא ועושה תשובה, אינו יודע
לדרוש רק את שם ה', שהקדים מדת
הרחמים על תשובה. זהו שאמר, היש
משכיל דורש את אלקים, כי אלו היה
דורש "בראשית ברא אלקים" לא היה
חוטא כלל.

וזהו שנאמר (ירמיה י, כא) "ואת ה' לא
דרשו על כן לא השכילו", כי הנה הדורש
את שם ה' ועושה תשובה, הוא על כל
פנים בבחינת משכיל, אבל המונע עצמו
גם מתשובה, אם כן, לא זו בלבד שאינו
דורש את אלקים, אלא אף זו שגם את ה'
לא ידרוש, על כן אף בחינת משכיל אין
לו, ולא נרצה לפני ה' לכפר עליו, והבן.
עכדה"ק, עיי"ש.

והנה אאמו"ר זצוקללה"ה, הגיד ענין
הסימנא טבא באכילת "תפוח בדבש"
בראש השנה לעורר הענין ד'תפוח' שער
לדופקי בתשובה, ד'תפוח' אותיות
"פותח", ודבש נוטריקון שער דופקי
בתשובה.

ומא"ז הרה"ק בעל ה"אמרי שאול"
זצוק"ל איתא (עניני ראש השנה אות כו)
עפ"י דברי הגה"ק בעל ה"חתם סופר"
זצוק"ל בספרו "תורת משה", עה"כ
(תהלים פא, יז) "ויאכלהו מחלב חיטה
ומצור דבש אשביעך", כי חטה היינו לימוד
התורה, הכל צריכים למארי דחטה (בבא
בתרא קמה:), ונקרא אכילה. והפלפול
והסברא נקרא דבש ר"ת דיעה בינה שכל,
ולגמור והדר לסבור, כי הסברא נאכל על
השובע באחרונה, והיינו ויאכלהו הוא
עיקר סעודת חלב חיטה, ואח"כ כשכבר
אכל אז דבש אשביעך. ועפ"י ביאר אא"ז
באריכות, דלכך טובלים בימים הללו
בדבש, שהוא סימן טוב לשנה טובה
בחומריות, וכן גם בהשגת הרוחניות

איתא בשם הרה"ק רבי מנדל מרימנוב
זצוק"ל, אשר חודש חשון מסוגל
לעשירות. ואאמו"ר זצוק"ל נתן רמז
לזה, עפ"י מה שפירש"י (ב"ב שלהי
פרק לא יחפור), דפרוזבול הוא שם
מורכב משמות הכתיבה, פרוז - לשון
תקנה, בולי - אלו העשירים, בוטי
אלו העניים, והוא תקנה לעניים
ולעשירים. וחודש חשון נקרא חודש
בול (מלכים א' ו, לח עיין רש"י שם)
שהוא לשון עשירות כפירש"י הנ"ל.

והנה, ענין העשירות הוא בכל הענינים
ולא בגשמיות גרידא, כי אם אדרבא
ביותר בעניני השפעות רוחניות, להיות
מקיים התורה מעושר (אבות ד, יט).
ובייחוד תלמידי הישיבות שמתחילים
היום את הזמן בישיבות הקדושות.

ובפרט בחודש חשון, דצירוף השם של
חודש חשון, יוצא מהפסוק (דברים כו,
טו - טז) "ודבש היום הזה ידוד".

ויש לרמז, דבחז"ל (דב"ר ז, ג)
נמשלה תורה לדבש, דכתיב
(שהש"ר ד, יא) "דבש וחלב תחת
לשונך". וזהו 'ודבש', 'היום הזה'
- בכל יום יהיו בעיניך כחדשים
(ספרי ואתחנן ו). והיום הזה באים
בתחילת הזמן בהתחדשות. ומי
שישתדל בענין 'ודבש היום הזה'
כנ"ל, להתחדשות בתורה בחשק
ובהתלהבות, יזכה לצרף שם ידוד,
שם הוי"ה כסדרו שכולו השפעות
רחמים וחסדים¹.

1. אדרי"ח חשון תשס"ז [לתלמידי הישיבות
הקדושות].

מתקיים, הקדים מדת הרחמים, שיהא
מועיל תשובה. כי ידוע שמצד מדת הדין
החוטא נגד הבורא ית' שהוא בלי תכלית,
צריכה להיות תשובתו גם כן בלי תכלית,
והאדם בעל גבול. אלא התשובה היא
מצד מדת הרחמים.

א"כ לפי זה, הנה החכם דורש את השם

צירוף השם של חודש חשון יוצא מהפסוק
(דברים כו, טו - טז) "ודבש היום הזה ידוד".

ויש לרמז, בהקדים מה שדיבר בקדשו
אא"ז הרה"ק בעל ה"אמרי שאול" זצוק"ל
(עניני תשובה אות טז) במאמר דהע"ה
(תהלים קיא, י) "ראשית חכמה יראת ה' שכל
טוב לכל עושיהם", מתחיל בחכמה וסיים
בשכל. אלא חכמה היא כמאחז"ל (תמיד
לב). 'איזהו חכם הרואה את הנולד', היינו
הזהירות קודם החטא. והשכל הוא מה
שאחר החטא, כי יבין וישכיל בדעתו
ושכלו לתקן מעשיו ורוע מעלליו, היינו
בינה ותשובה. זהו שאמר, ראשית חכמה
יראת ה' - העיקר לכל לראש הוא בחינת
החכמה, החכם עיניו בראשו, ביראת חטא
להיות נזהר מן העבירה. ויש בחינת שכל,
זה דרכו כי טוב לכל עושיהם - פירוש
אחר המעשה בא אל השכל להיטיב
מעשיו ולהיות חוזר בתשובה.

ויש לבאר עפ"י לנאמר (דברים לב, כט)
"לו חכמו ישכילו זאת יבינו לאחריתם",
הרי זה כפל לשון. אלא הפירוש, לו חכמה
- הלוואי היה להם החכמה להיות נזהרים
מראשית שלא יחטאו כל עיקר, ואם לאו,
ישכילו זאת - והיה להם על כל פנים מדת
השכל ויבינו לאחריתם לעשות תשובה.

והוא הענין מה שנאמר (תהלים יד
ג) "היש משכיל דורש את אלהים", כי
אמרו חז"ל (בר"ר הובא ברש"י בראשית)
בראשית ברא אלקים - בתחילה עלה
במחשבה לברוא את העולם במדת הדין,
וראה שאין העולם מתקיים, הקדים מדת
הרחמים עיי"ש. וקשה, וכי בן אדם הוא
ויתנחם.

אלא הפירוש, שמצד מדת הדין
נברא העולם שלא יחטא האדם
כלל, ויהיה נזהר מתחלה וראשית
דבר אף במחשבה. זהו "בראשית"
תרגום ירושלמי 'בחוכמא', כי הוא
בחינת חכמה, להיות חכם הרואה
את הנולד, וכשראה שאין העולם

כנוטריקון של דבש, דיעה בינה שכל כאמור, עכתדה"ק.

והכל עולה למקום אחד, כי נודע בינה דא עולם התשובה (זוה"ק ח"ג קכב:), והיינו עפ"י דברי אא"ז הנ"ל עה"פ "לו חכמה ישכילו זאת יבינו לאחריתם", דמצד מדרגת החכמה היה עליהם לראות את הנולד להיות נזהרים מראשית שלא יחטאו כל עיקר, ואם לאו, עכ"פ ישכילו זאת ויבינו לאחריתם לעשות תשובה - וזהו בחינת דבש - שער דופקי בתשובה הוא מדרגה הזו "ישכילו זאת יבינו לאחריתם" שהוא הנוטריקון דדבש - דעה בינה שכל, והיינו כי בינה הוא שמבין דבר מתוך דבר, שזהו אחר שישנו כבר הדבר בא להבין ולהשכיל מתוכו, והיינו ע"ד הנ"ל - יבינו לאחריתם, בחינת תשובה דרגא דבינה.

וזהו ענין צירוף שם הוי"ה דחודש חשון, דחודש תשרי הוא חודש התשובה, נרמז בתיבת ודבש, וצריך להמשיך הבחינה הזו דתשובה ומעשים טובים, וכן להוסיף

חיילים בלימוד התורה הקדושה כענין דיעה בינה שכל, להיות נמשך עבודתו גם היום הזה בחודש חשון, כבחינת השכל שהוא בחינה שנמשך אחר מה שקדם לו, ובזה יזכה לצרף שם ידוד, שהוא השם של תשובה, וכנ"ל מדברי אא"ז זצוק"ל. [ולכך גם כן הצירוף הוא מב' פסוקים, דתיבת ודבש - נמשך אדלעיל ירמוז למה שלפני חודש חשון - והיינו חודש תשרי, והפסוק שלאחרי היום הזה ידוד - קאי אחודש חשון].

ועד"ז מצינו גם, בצירוף השם של חודש אייר, היוצא מן הפסוק (ירמיהו ט, כג) "כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידע אותי", והיינו כנ"ל, דעל ידי שיתהלל המתהלל השכל בתשובה ומעש"ט, שעל זה יורה תיבת השכל, דאחר המעשה בא אל השכל להיטיב מעשיו ולהיות חוזר בתשובה, ממילא וידע אותי, זוכה לצרף שם הוי"ה, שהוא השם של תשובה וכמבואר בדברי אא"ז הנ"ל.

והענין שנרמז כן, בחודשי חשון ואייר, כי הם החדשים שלאחר חדשי תשרי וניסן, החדשים של בריאת העולם - בבחינת מעשה ובבחינת מחשבה, ובשני החדשים הללו, העיקר הוא להמשיך הקדושה מהם על הימים שאחריהם, ובזה להשלים ולצרף שם הוי"ה כראוי. וכנודע מספה"ק, דענין חודש מרחשון הוא ע"ד האמור בגמרא "מרחשון שפוותיה" (מגילה כז:), להמשיך רחישת השפתיים דחודש תשרי בתשובה תורה ותפילה לחודש מר חשון. וגם חודש אייר מקרי חודש "זיו" (רש"י ראש השנה ב: וברש"י ותוס' שם), דענין זיו - היינו שמתנוצץ אור דרך הוילון מבפנים לבחוץ, שהוא ענין ההשפעה מהעבר על להבא, כלומר שהאור וההארה דחודש ניסן ימשיך להאיר ולהתנוצץ בחודש אייר'.

1. בדרי"ת חשון תשס"ז.

נכתב בתרגום חפשי ע"י הרב יחזקאל בקנרוט הי"ו

לרגל שנת ה-100

לפטירת גאון ותפארתנו רשכבה"ג

רבינו יוסף חיים זיע"א

בעל ה"בן איש חי" ושא"ס

הננו שמחים להודיע כי לאחר זמן רב שאזל מן השוק ניתן להשיג שוב את הספר החשוב והמבוקש

אדרת אליהו

ב"כ, על התורה

כמו כן ניתן להשיג את שאר ספרי רבינו זיע"א:

שו"ת "רב פעלים" ו"כ • רב ברכות • תורה לשמה • חסדי אבות • הילולא רבא • תהילים ע"פ "החיים והשלום" קרן ישועה • בניהו ובן יהוידע • עוד יוסף חי - הלכות • בן איש חי הלכות • אבן שלמה • אור זרוע נפלאים מעשור ה"כ • אורח חיים על הנדה ש"פ • זה השולחן • אדרת יעקב • אמרי בינה • משל ונמשל

לפרטים והזמנות: 052-7696622

המבצע בתוקף עד ד' טבת תש"ע • הכמות מוגבלת • לא כולל דמי משלוח

בענין לימוד תורה לנשים*

נשאלתי מהנהלת ב"ס לבנות, האם אריך וראוי לקבוע שיעורי לימוד לתורה לבנות, בדרך לימוד מסודר וקבוע בזה אחר זה, או אולי עדיף לסדר הלימוד לפי נושאים מסויימים ולבחור דווקא באותם נושאים שיש בהם משום לימוד מוסר, מידות, אורחות חיים וכדומה.

וקלקלתו מרובה פי כמה מאשר הלימוד, הרי פשוט וברור שאין כל הצדקה להימנע מלימוד התורה, שלפי המציאות היא נהפכה להיות לסם חיים לבנות ישראל, בתקופת החשכות העבותה השוררת בימינו אנו.

ה. וביותר נראה לענ"ד, דיש מקום לדון, דאפילו נימא דהא מילתא הוי איסורא באנפי נפשיה, ולא מטעם הרחקה בעלמא, נמי יתכן דיש מקום להתיר איסור זה, דהרי חז"ל התירו לחולה שיש בו סכנה להתרפאות באיסורים של תורה, ובחולה שאין בו סכנה הותרו איסורים שהם מדרבנן, וכדאיתא בשו"ע יור"ד סימן קנ"ו [ולענין איסורי אכילה דנו בזה האחרונים טובא הלא בספרתם], והיוצא מזה דבמקום חולי, כשצריכים את הדבר האסור לצורך רפואה, יש להתיר אפילו מילתא דאיסורא.

ומעתה י"ל, כיון שבועוונותינו כי רבו, ראו חכמי ישראל את הקלקול הגדול, המכלה כל חלקה טובה בבנות ישראל, ונתקיים בנו מקרא שכתוב "בנותיך נתונות לעם אחר ועיניכם רואות וכלות ואין לאל ידכם להושיע", הרי חולי זה דינו חמור יותר מחולי של סכנה, דגדול המחטאיו יותר מן ההורגו, ויש בדבר סכנה עצומה לעתיד כלל ישראל, איכא למימר דשרי לרפאות מחלה איומה זו אפילו ע"י דברים האסורים מדבריהם וכזה דלימוד תורה לבנות. ומיהו בהא אכתי איכא לספוקי טובא, אי אף באופן של עקירת דין האיסור מכל וכל נמי שרי במקום רפואה, דיתכן לומר דדווקא במה שנוגע לאדם פרטי, או אפילו למספר אנשים, בכה"ג באמת לא העמידו חז"ל דבריהם במקום הנוגע ומביא לרפואה, אבל כשאנו באים ומביאים תקנת חכמים לידי עקירה וביטול גמור, אפשר דבכה"ג לא אמרינן דיהא מותר להנהיג בכל תפוצות ישראל בקביעות דבר שהוא נגד תקנת חז"ל, והדברים צריכים עיון ובידור. [ויש לציין למ"ש ביש"ש פ"ד דב"ק הל"ט לענין שינוי דין והלכה].

ו. ומכל מקום בנידון דילן, דלפי הנראה לפום ריהטא מלשונות חז"ל לא היתה תקנה לאיסור אלא לישנא דהרחקה וההירות מתקלות ומכשולות העלולות לבוא, בכה"ג נראה דיש להתיר במקום שנתברר לחכמי ומנהיגי הדורות שיש בדבר זה הצלת נפשות ממש, וכפי שהוכח

לכאורה בוודאי מיתסר לדעת כולם. ג. ומיהו מדברי התוס' סוטה דף כ"א: משמע דאינהו פסיקא להו דנשים רשאות לשמוע אפילו לכתחילה דברי תורה, דכתבו התוס' שם - "דמצוה לשמוע הנשים כדי שידעו לקיים המצוות", ומבואר דענין השמיעה הוא כדי שידעו את קיום המצוות, ומשמע להדיא דאינהו מפרשי דההיא דסוטה לא איירי בלימוד תורה בעלמא, אלא בלימוד ההלכות לצורך ידיעת קיום המצוות הנוהגות בהן. ברם אפילו לדבריהם לא הותרו אלא לימוד ההלכות הנוגעות להן בלבד, ולא לימודים אחרים.

ד. והנה לקושטא דמילתא אף שאין להתעלם מדעת האוסרים ומחמירים בזה, ובוודאי יש להם טעם חזק ומבוסס היטב וכדאמרן, מ"מ אף המתירים יש להם לענ"ד כדי סמיכה, וטעמא דמילתא הוא דבאמת אם היה דבר זה מוזכר בלשון איסור מפורש, דהיינו שגזרו חכמים על דבר זה איסור להדיא, לכאורה פשוט דלא היה בידינו להתיר אפילו איסור קל מדבריהם, והאיך נעזי פנים לבטל ולעקור אפילו נדנדו של איסור שתקנו וגזרו חכמים. אבל הכא שאני, דחז"ל נזהרו בלשונם ולא נקטו לישנא דמישתמע איסורא, אלא המשילו את המלמד בתו תורה כאילו מלמדה תפלות, וכדאיתא בסוטה דף כ. דהיינו, דיש בזה חשש היזק והלימוד לבנות עלול להביאם לידי קלקול, או משום דמביא ערמוניות ללבה, או משום שתבוא לידי זנות. יעויין במפרשים בזה. עכ"פ נמצא דאינו אלא מפני החשש שעלול לצמוח מכך, לכן יש להמנע ממנו. ובאמת, מהא דאמרין דהיא מקבלת שכר על הלימוד, מוכח דאין בלימודה איסור וחטא כלל, אלא שזה דין הנהגה שראוי להימנע מכך מחמת הקלקולים העלולים לצאת מכך, ובאמת המהרי"ל בתשובתו שתובא להלן הסמיך האי הוראה, למה שזהירו חכמים ללמד לתלמיד שאינו הגון בחולין דף קלג.

וכיון שכן נראה לענ"ד, דבנידון זה, כיון דישבו חכמי הדור העוסקים בשטח חינוך הבנות, ובאו למסקנה ברורה, שהעדר הלימוד ממיט אסון נורא על בנות ישראל, והבטלה מביאה אותן לידי שעמום, ואחריתה מי ישרונו, ונתברר בבירור גמור ומוחלט, שהעדר הלימוד סכנתו

א. הנה לפום ריהטא הדברים מפליאים ביותר, משום דהמנהג הנהוג כהיום ברוב תפוצות ישראל, הוא לכאורה נוגד כמה מאמרי חז"ל ומה שנפסק להדיא בשו"ע יור"ד סימן רמ"ו, דהמלמד את בתו תורה כאילו מלמדה תפלות, וגינו חז"ל את לימוד התורה לבנות, וכיון שכן תמוה טובא על מה סמכו חכמי בתראי להקל באיסור המפורש בהלכה.

ב. והנה הרמב"ם הל' ת"ת פ"א הל"ג מייתי להא דהמלמד את בתו תורה כאילו מלמדה תפלות, ומסיק שם דהיינו דווקא בתורה שבעל-פה, אבל תורה שבכתב לא ילמד אותה לכתחילה, אבל אינו כמלמדה תפלות, וכן נקט הסמ"ג עשין י"ג והכי נפסק בשו"ע יור"ד סימן רמ"ו ס"ו ע"ש.

והנה הב"ח והט"ז כתבו דהא דמחלקין בין תורה שבכתב לבעל פה, הוא מהא דחזינן בגמ' חגיגה דהאנשים באו ללמוד ונשים באו לשמוע, אלמא דנשים שרי להו לשמוע את פסוקי התורה שנאמרו בפרשת הקהל.

והא דבאמת אסרו הרמב"ם והשו"ע לכתחילה אף בתורה שבכתב, נתבאר בדברי הב"ח שם, דהיינו בדרך קבע. והא דשרי אפילו לכתחילה בשמיעת פרשת הקהל, משום דלא הוי אלא באקראי בעלמא, אחת לשבע שנים. עיי"ש. ובט"ז שם כתב קצת בגוונא אחרת, דיש הבדל בין לימוד בהבנה והתחכמות, לבין שמיעת פשוטי הדברים. דדווקא לימוד הוא דאסרינן לכתחילה, אבל שמיעה בעלמא שרי, אפילו לכתחילה. [ולענ"ד צע"ק, דהרי הנשים שמעו את כל מה שלימדו את האנשים, וא"כ הרי מוכח מזה דכל מה דשרי לאנשים ללמוד היו הן רשאות לשמוע]. ומכל מקום, חזינן להדיא מדבריהם, דאפילו לדעת הב"ח והט"ז, שמצאו אופנים להקל בהם הלימוד בתורה שבכתב, מ"מ היינו דוקא בדרך ארעי ורק את פשטות הדברים, לא בדרך לימוד בעיון והבנה יסודית. וא"כ אכתי תיקשי טובא, אן אמאן סמכינן, דהרי אנו מלמדים את בנותינו את פרשיות התורה בדרך קבע, וגם באופן יסודי בהבנת הדברים על בוריים, וזה לכאורה מיתסר אליבא דכו"ע. ויתר על כן הרי אנו משרבבים תוך כדי הלימוד אף מדרשי חז"ל ומלמדים אותם פירוש רש"י, רמב"ן וכיו"ב, וזה

* המאמר שלפנינו נכתב בדרך משא ומתן, בשפה השווה לכל נפש, ולא בא כלל להסיק להלכה וכל שכן למעשה, וההכרעה בענין נכבד זה מסורה בידיהם של מנהיגי הדור ופוסקי שליט"א, אשר מפיהם אנו חיים.

ונתברר בירור גמור מתוך הניסיון המר והנמהר, ש"רבים חללים הפילה ועצומים היו כל הרוגיה", א"כ בודאי דחוב קדוש הוא לעשות כל טעדיקי שבעולם בכדי להצילם מרדת שחת.

ז. ואשר נראה לענ"ד עוד בזה, דהנה הרי נתבאר בדברינו לעיל דמותר להם ללמוד לכתחילה את ההלכות הנהוגות בהן, בכדי שידעו את הדרך ילכו בה והמעשה אשר יעשו, וכיון שכן נראה פשוט דכהיום שרוחות רעות נושבות בעז ובתעצומות, ובכדי לחסן את הבנות שיעמדו בגבורה נגד הרוחות המצויות ושאינן מצויות, שלא יעקרו אותן מכרם בית ה', חוב קדוש הוא להכניס בלבם עמוק את יסודות ההשקפה והדת, להבין היטב את חובת האשה הישראלית בעולמה, ולא כימים הראשונים הימים האלו, דבימים הראשונים היו הבנות מצויינות באמונה תמימה, שהיתה טבועה בהן ומובלעת בדמם, ועל יסודות איתנים אלו היה נבנה בחוזק רב כל העולם הרוחני שלהן ולא היו זקוקות לתמיכות נוספות, אבל בזמננו אנו, שרוחות ההשכלה מנשבות בעצמה רבה והעולם המודרני המשוכלל הן בדעותיו המתירניות והן בנושא הצניעות וכל יתר העקרונות המקודשים לבנות ישראל, מכיל סם המוות, המכלה מנפש ועד בשר, ואם לא יציידו אותן וימלאו אותן במטען רוחני יסודי לא יאה בהן כח עמידה וקיום. ולכן מצווה רבה היא להטעינים בהבנה וביסודיות, את כל העניינים הקשורים לאמונה ולהשקפת עולם היהדות והתורה, ולקיום מצוותיה של תורה ומנהגי ישראל. וידועים דבריו, החוצבים להבות קודש, של מרן החפץ-חיים, בספרו ליקוטי הלכות על סוטה, מה שכתב בזה כעין דברינו ועיי"ש.

ח. והנה מצינו בדברי רבינו הגדול המהרי"ל, שהרחיב את הדיבור בהאי ענינא להורות לנו את הדרך נלך בה והמעשה אשר נעשה.

דהנה בשו"ת מהרי"ל סי' קצ"ג נשאל איך אמרו שהמלמד את בתו תורה כאילו מלמדה תפלות, והרי נשים חייבות במצוות שהזמן גרמן רוב מצוות ל"ת, ואיך יקימו אותם אם לא ילמדו. ועוד דהרי מצינו כמה וכמה נשים שהיו גדולות בתורה כמו ברוריה וכאלה רבות. ואמרו שבימי חזקיהו המלך בדקו ולא מצאו תינוק ותינוקת שלא ידעו הלכות טומאה וטהרה.

והשיב לו המהרי"ל בסימן קצ"ט, ד"אפשר שילמדו עפ"י הקבלה השרשים והכללות, וכשיסתפקו ישאלו למורה, כאשר אנו רואים בדורינו שבקאות הרבה בדיני מליחה והדחה וניקור והלכות נידה וכיו"ב, והכל עפ"י הקבלה מבחוץ. ובימי חזקיהו שהיה טומאה וטהרה נוהג, והוא בכל יום, היו בקיאות בו. ומיית ראייה, שהיה מרביץ תורה בישראל, כי אלולי שהיתה הרבצת תורה באנשים, מנא להו לנשים עמי הארץ ולתינוקות לידע כל זה. וכן צריך לומר, דהא דקאמר נמי תינוק ותינוקת, וכי סלקא דעתך שלמדו כל זה, אלא עפ"י קבלת אביהם שהיו בקיאים וגדולים בתורה וכו'.

והוסיף עוד המהרי"ל שם: "אמנם יותר נראה לי שמעצמם עשו, שהרי ברוריה הוכיח סופה על

תחילתה וכו'. והכא נמי סמכה על דעתה שלא לעבור על ידי הלימוד וכו' שמרצון נפשה עשתה". ומבואר מדבריו דמתחילה הוי סבירא ליה דבאמת אסור לה ללמוד לעצמה, אלא מה שתנהג בקיום המצוות והאיסורים, יהיה אך ורק על ידי היסודות והקבלות שהושרשו בה מבית אבותיה, וזה יהיה לה למורה דרך באופן כללי ואת הפרטים תשאל לחכם, שיורה לה את הדברים הנחוצים. ולבתר הכי סבירא ליה, דהיכא דהאשה משערת בעצמה שהלימוד לא יביא אותה לידי קלקול, שפיר שרי לה ללמוד, אפילו את גופי ההלכות והאיסורים לכל פרטיהן ודקדוקיהן.

ובאמת, דמדברי רבינו הסמ"ק בהקדמתו מבואר להדיא שללמוד את ההלכות הנדרשות לקיום המצוות והשמירה מהאיסורים, מותר לכתחילה בכל גונו ואדרבה, חיובא איכא ללמוד, כדי לידע איך לקיימם הלכה למעשה, ודלא כדברי המהרי"ל בסוף דבריו, שנראה שלדעתו זה הותר רק לנשים הידועות לשער בעצמן.

ובאמת, כעין זה מבואר נמי בדברי המהרי"ל גופיה, בשו"ת החדשות סי' מ"ה, בנידון ברכת התורה לנשים, דהעלה שם כדברי הסמ"ק "דחייבות ללמוד מצוות דשייכי בהן ולעסוק ולחזור אותן, כדי שיעשו כתיקונם". ובהא לא שייך לומר דהוי כאילו מלמדה תפלות, ד"זה לא שייך אלא מתוך פלפול וסברות". וכך נפסק באמת להלכה בשו"ע הרב, הלכות ת"ת פ"א הל"ד, ע"ש.

ט. ויש להוסיף עוד, מה שמבואר להדיא בספר חסידים סי' ש"ג, וזה לשונו: "חייב אדם ללמד לבנותיו המצוות כגון פסקי הלכות, ומה שאמרו שהמלמד לאשה תורה כאילו מלמדה תפלות, זה עומק תלמוד וטעמי המצוות וסודי התורה, אותן אין מלמדין לאשה וקטן, אבל הלכות מצוה ילמד לה, שאם לא תדע הלכות שבת איך תשמור שבת. וכן כל מצוות כדי לעשות ולהזהר במצוות. שהרי בימי חזקיהו מלך יהודה, אנשים ונשים גדולים וקטנים ידעו אפילו טהרות וקדשים וכו'". ועיין היטב בשו"ת "יוסף אומץ" סימן ס"ו, ו"בשיורי ברכה" או"ח סימן מ"ז, ובספר "תורת חיים" על או"ח שם אות י"ד, וכן בשו"ת "ציץ אליעזר" ח"ט סימן ג"י מה שהאריך בזה.

י. והיוצא מדברינו הוא דמכמה טעמי יש מקום לדון להתיר את הלימוד לנשים, או משום דמלכתחילה לא נאסר הדבר באיסור מוחלט אלא בתורת אזהרה על הקלקול שעלול לצמוח מכך, והאידיא איכא למיחש טפי, דעי' הבטלה ומניעת הלימוד ישאר לבם פנוי להבלי הזמן, ודבר זה הוא שורש פורה ראש ולענה ואם כל חטאת. ועוד, בכדי שעי' הלימוד יתבססו בענייני האמונה הצרופה, ויהיו קיום התורה והמצוות נר לרגלם ואור לנתיבתם. ומיהו כל זה באופן של לימוד הנדרש לצורך ידיעת ההשקפה וההלכות ולא מתוך פלפול וסברות כנהוג בין הלומדים. ועיין היטב בשו"ת מרן בעל שבט הלוי ח"ו סי' ק"נ מ"ש בארוכה בנידון, ומסקנת דבריו להלכה.

יא. והנה נראה לענ"ד, דבאמת אם היינו

בטוחים דבתכנית לימודים שונה מהתכנית של היום, היינו יכולים להגיע לאותה הצלה מבלי לגרוע מאומה, היה מקום לנסות למעט קצת מלימוד סדיר של חומש ורש"י וכדומה, ולבנות את מערכת הלימודים לפי נושאים של מוסר והשקפת עולם והנחלת מידות טובות ולימוד ההלכות הנהוגות לנשים, למען ידעו את הדרך אשר ילכו בה והמעשה אשר יעשו.

אך מכיון שאין איתנו יודע עד מה, וכל שינוי וניסיון עלול להביא לידי פגיעה בתוצאות, בכגון דא נקטינן לכללא ד"אין ספק מוציא מידי ודאי", ואין נכון לשנות באופן יסודי את תכניות הלימודים הנהוגים כהיום ברוב בתי"ס לבנות, המנוהלים ע"י הנהלה של אנשי חיל יראי ה' וע"י מורות ומחנכות דגולות, אשר חותם היראה והמסורה והצניעות טבוע וחזק על לוח ליבן.

יב. אמנם, נראה לי פשוט, דאפילו אם נשאיר את מתכונת הלימודים באופן כללי כפי הנהגה במוסדות חינוך, מכל מקום לכאורה יש להוציא מתכנית הלימודים לימודי פרשיות הקרבנות ופרשיות נגעים ואהלות וכו', ואפילו עניני מצוות השחיטה וברכת כהנים וכיו"ב, שאין לנשים כל ענין בהן, לא מבחינת מוסר ומידות ולא מבחינת לימוד הלכה למעשה, וכיוון שכן הדעת נוטה דעל זה האיסור בעינו עומד, כנלענ"ד בזה.¹

כמו"כ נראה לי, דאם ישנם יחידים סגולה שבטוחים בוודאות גמורה, שאף אם ילמדו באופן המותר לכתחילה, לא יארע להם מאומה ויבנו חיים של תורה ויראת שמים באמונה טהורה, על ברכי הטהרה והצניעות, בודאי דהכי עדיף ותבוא עליהם ברכת טוב. אך על הציבור ככלל אין לשנות מן הדרך שהוחזקה כמגניה ומצלת רבבות בנות ישראל, ומכשירתן לחיים נאצלים וטהורים, שיש בהם אהבת תורה ויראת שמים.

יג. ונראה לענ"ד באמת, דכיוון דאין היתר זה בגדר "הותרה", אלא בגדר "דחיה" בלבד, אי לכך מן הראוי שמתקופה לתקופה ידונו גדולי ישראל מחדש בכל הנושא הזה, ויבדקו היטב את מצב הדור, את הסכנות הרוחניות האורבות על פתחיהן של בנות ישראל ועל הדרכים הראויים לנקוט בהם בכדי להישמר ולהינצל מהן, ואינו דומה כלל ועיקר המצב ששרר בתחילת התייסדות בתי"ס לבנות, למצב השורר בתקופתנו אנו, דור דור וסכנותיו ופרצותיו, דור דור ודרכי החיסון והשמירה מהן. ויש להאריך טובא בענין חשוב ונכבד זה ואכ"מ. ולא כתבתי אלא להעיר ולא לאסוקי אליבא דהלכתא.

שפתינו רוחשות צקון תפילה ועינינו נשואות לבורא העולמים בתפילה ובתחנונים שישמור על צאן מרעייתנו, שלא יבלעום זרים ולא ימצא בנו בן או בת המקדיחים תבשילם ברבים, ואם השם לא ישמור עיר שווא שקד שומר. שומר ישראל, שמור שארית ישראל ואל יאבד ישראל האומרים: שמע ישראל ה'

אלוקינו ה' אחד. ■

1 ומיהו לענין פרשת הקרבנות יתכן דכיון דאמירתן יש בהן משום "ונשלמה פרים שפתינו", והרי אף הן חייבות בקרבנות, א"כ להא מילתא דינאם כאנשים, ועיין היטב במור וקציעה סי' מ"ז ושו"ת יוסף אומץ סי' ס"ו, והכין פסיקא ליה לרבינו המהרי"ל בשו"ת החדשות סי' מ"ה עיישה וראה בקובץ מעיין הסופר ח"ב מה שנכתב בזה בהרחבה.

הערות במסכת ברכות ממך הגר"ש שקאפ זצוק"ל

מכתבי תלמידו הרב דב רוזניקוב. נמסר ונערך ע"י הרה"ג ר' הלל מן שליט"א

בדין איסור אכילה שמה תחטפנו שינה

איתא בגמ' ברכות [ד,ב] 'תניא חכמים עשו סייג לדבריהם כדי שלא יהא אדם בא מן השדה בערב ואומר אלך לביתי ואוכל קימעא ואשתה קימעא ואישן קימעא ואחר כך אקרא קריאת שמע ואתפלל וחוטפתי שינה ונמצא ישן כל הלילה אבל אדם בא מן השדה בערב נכנס לבית הכנסת אם רגיל לקרות קורא ואם רגיל לשנות שונה וקורא קריאת שמע ומתפלל ואוכל פתו ומברך וכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה מאי שנא בכל דוכתא דלא קתני חייב מיתה ומאי שנא הכא דקתני חייב מיתה איבעית אימא משום דאיכא אונס שינה ואיבעית אימא לאפוקי ממאן דאמר תפלת ערבית רשות קא משמע לן דחובה, ע"כ. ובתוד"ה אר"י הביא שיטת רב עמרם וז"ל 'ומיהו בסדר רב עמרם פי' מה שאנו אומרים קדיש בין גאולה לתפלת ערבית לאשמעינן דלא בעינן מסמך גאולה דערבית לתפלה משום דתפלת ערבית רשות. ולא נהירא [דאם כן] ר' יוחנן סבירא ליה תפלת ערבית חובה דפלוגתא היא דרב ור' יוחנן והלכה כר' יוחנן. ונכון להחמיר ולהזהר מלספר בינתים ואי תימא קשיא הלכתא אהלכתא דקיימא לן תפלת ערבית רשות והכא פסקינן כרבי יוחנן צריך לומר דאפילו אי סובר רבי יוחנן כרב דאמר רשות היא מכל מקום מחייב לסמוך. אם כן גם לנו יש לסמוך, עכ"ל. ולכאורה לשטת רבי עמרם דהא בהא תליא דמ"ד שסובר שצריך לסמוך גאולה לתפילת ערבית ע"כ חייב הוא לסבור דתפילת ערבית היא חובה, הלא בברייתא קתני וקורא ק"ש ואח"כ מתפלל, אלמא שצריך לסמוך גאולה לתפילה, ובע"כ שסובר שתפילת ערבית היא חובה, וצריך עיון.

שוב ראיתי בכ"י שהקשה מ"ש לקריאת ק"ש דעשו סייג עד חצות כדי שלא יחטפנה שינה ולא יברך, ומ"ש לאכול בערב דלא הגבילו אותו עד מתי יוכל לאכול, הלא ברכת המזון דאורייתא היא, והתם נמי איכא למיחש שמה תחטפנה שינה, ואמאי לא חששו כן ולא יברך.

אך לענ"ד נראה בהשקפה ראשונה לחלק בין ק"ש לאכילה בזאת, כי לקריאת ק"ש הקפידו חז"ל לקרותה בצבור, מדקאמרי דנכנס לביהכ"נ, וע"כ

חששו שמה יחטפנה שינה ולא ילך, אבל בברהמ"ז דמברך במקום האכילה בביתו או במק"א בהא לאחששו.

אך כאשר עיינתי ראיתי שאין מקום לקושיא הנ"ל, וגם להתירוצ' הנ"ל, דחכמים חששו שמה יחטפנה שינה באדם ישן ועייף, אבל לא באיש ער, כי זאת הוא הפשט בהגמ' דלולא קבעו זמן לק"ש אז לא ימהר לקרות ק"ש כי יחשוב שעוד יש לו עדיין זמן ומה לו למהר לקרותה, אלא יאמר לעצמו דיאכל מעט ואישן קימעא ואח"כ אקרא ק"ש, וע"כ חששו שאם ירדם מעט קודם ק"ש שמה יחטפנה שינה ולא יקיץ לקרא ק"ש, אבל לא באיש ער דליכא לחשש זה, וא"כ לא הגבילו זמן האכילה משום שמה ירדם ולא יברך ברהמ"ז, כיון דכשיושב ואוכל הוא ער ולא חיישינן שמה ירדם דאטו ברשעים מסקינן דיאכלו ולא יברכו.

יסורין של אהבה

איתא בגמ' [שם ה,ב] 'אמר רבי יוחנן נגעים ובנים אינן יסורין של אהבה ונגעים לא והתניא כל מי שיש בו אחד מארבעה מראות נגעים הללו אינן אלא מזבח כפרה מזבח כפרה הוו יסורין של אהבה לא הוו ואי בעית אימא הא לן והא להו ואי בעית אימא הא בצנעא הא בפרהסיא ובנים לא היכי דמי אילימא דהוו להו ומתו והא אמר רבי יוחנן דין גרמא דעשירה ביר', ודקדק רש"י דיסורין של אהבה הן וז"ל 'ביר - כמו בר, וצר עצם פחות מכשעורה ממנו בסודרו לעגמת נפש, וגברא רבא כרבי יוחנן לא באו לו יסורין שאינן של אהבה: דהוו להו בנים ומתו - הוו להו יסורין של אהבה, שהאבלות מכפרת על עוונותיו, יעו"ש.

ולא אבין הקושיא על ר' יוחנן, כיון דעיקר מה שאנו יודעין דיסורין של אהבה נקרא, הוא משום דגברא רבא וכו', וע"כ לדעתנו שבעינינו נחשב לו ר"י לגברא רבא, אבל ר' יוחנן בעצמו בטח לא החשיב את עצמו שהוא גברא רבא.

ולדעתי עוד נוכל לומר שמה שאמר ר' יוחנן דבנים אינן יסורין מאהבה ג"כ לקח מעצמו שהוא מרוב ענותנותו לא החשיב לומר כי סבת מיתת בניו הוא משום יסורין של אהבה אלא רק משום איזה חטא הנמצא בו, וצ"ע.

ברכה על אכילת טבל

שם [מ"ה], הביא הרא"ש שני דעות לענין אם צריך לברך על אכילת טבל, א. דעת הרמב"ם שאינו מברך לא בתחילה ולא בסוף, כיון דהוי דבר איסור, ב. דעת הראב"ד שמברך וז"ל 'שלא אמר אין מברכין אלא שאין מזמנין עליהם לומר שאין לה קביעות לזימון הואיל דהוא דבר האסור, והוא כעין אכילת פירות שאין להם קביעות לזימון, אבל ברכה תחילה וסוף למה לא יברך הואיל ונהנה, ודעת הרא"ש נוטה לדעת הראב"ד.

והביא ראייה מהא דאמרינן בב"ק [צד,א] הרי שגול סאה חטיין טחנה ואפאה והפריש ממנה חלה אין זה מברך אלא מנאץ, ומשמע דחייב לברך אלא דברכתו היא ניארוץ.

ולא זכיתי להבין דברי הרא"ש, חדא האין מביא ראייה מהתם, הא מאי שייכא התם הנאה דמה הנאה יש בזה, ועוד האין נוכל לומר התם דמחוייב לברך הא עיקר טעמיה דהראב"ד ולזה הסכים הרא"ש הוא רק משום דהוא נהנה, ומה הנאה יש בהפרשת חלה.

ולחכי נראה לפרש כד' המעדני יו"ט' בסוגיין שמדחי הרא"י ומפרש דקרא ה"ק מי שהוא בוצע ומברך אין זה מברך אלא מנאץ וז"ל 'וקרא ה"ק מי שהוא בוצע ומברך לא די שמברך מה שאינו חייב לברך והוי ברכה לבטלה אלא אפילו ניאץ את ה' ג"כ שהוא היפך המברך לגמרי, עכ"ל. אכן להגירסא שמביא התוס' הרי שגול סאה חטיין וטחנה ואפאה ואכלה ומברך עליהן אינו מברך אלא מנאץ, מוכח הכי.

ולכאורה נוכל להביא ראייה לדברי הראב"ד מהגמ' התם, דהא לפי דיוק הרא"ש דמחוייב לברך, אע"ג דאיירי בגול והרי איסור גזילה רביע עליה, וחזינן דאף בדאיכא איסור כיון דנהנה שפיר מחוייב לברך. אך גם זה יש לדחות דאין דומה לדין טבל, דטבל הוא האיסור עצמו דאיכא איסור טבל במאכל עצמו שמברך עליו והוי אכילת איסור, אבל התם דגול סאה חטיין ואכלה הוא אכילת

1 הוא על הרא"ש באות מ', והתם הביא מש"כ נמי בס' דברי חמודות להאריך בזה ודו"ק.
2 ולא כגירסת הגמ' בב"ק שם דגרסינן 'הרי שגול סאה של חטיין טחנה לשה ואפאה והפריש ממנה חלה כיצד מברך אין זה מברך אלא מנאץ ועל זה נאמר בוצע ברך נאץ, ומשמע דשייך בזה ברכה, אלא איירי במברך ועלה אמרי' דאין זה מברך אלא מנאץ.

מצהב"ע דהוא
עצמו לא למצוה
ממש אלא דעל
ידו נעשה המצוה
וכה"ג איכא
איסור ולא יהני
מצוה דרבים דלא
הוי בעידנא, ורק
שחרור העשירי
דהוא למצוה ממש הוי

בעידנא ושפיר מצי לשחררו, יעו"ש, ולדעת
דחוק מאד דסו"ס מועיל הוא למנין עשרה
דאי לא משחרר ליה לתשיעי הא הוי ח' ושני
עבדים, וזאת ריב"ל גם יודה דאין מועיל ח'
ושני עבדים דאיהו אמר רק ט' ועבד.

אך לפי"ד יתיישבו הדברים בטוב טעם
דהא דוקא בסוגיין בברכות איכא מצוה
הבאה בעבירה מדלא שחרר את השני
והותר אחד שיוכל להצטרף כעשירי למנין,
ולחכי הוי מצהב"ע, משא"כ בגיטין דהתם
שחרר רק אחד כעשירי לא שייך עבירה זו,
וכל מה שתי"ר ה"ר דליכא לא תחנם הוא רק
דעביד למצוה או דעביד להנאתו אבל הכא
דאיכא טיבותא לעבד לא, ודו"ק.⁵

5 ובאופ"א יש לומר בזה, ובהקדם ב' הקדמות, חדא דמציו
ב' דיוקים בגמ' הכא דשאני מסוגיא דגיטין, חדא דהתם בגיטין
כשמקשי' דאסור לחשר עבד משני מצוה שאני, ואילו
בסוגיין הוסיפו לדייק לדבר מצוה שאני, ועוד דהכא מקשי' דהוי
מצהב"ע ומשני דמצוה דרבים שאני, והתם לא מקשי' כן ולא
משני דרבים שאני, אלא נקטו בסתמא דמצוה שאני, ועוד יש
להקדים דלכאורה מאי מקשי' דהוי מצהב"ע, הא כיון דהותר
לו לצורך מצוה לשחרר עבד מאי שייך להקשות מצהב"ע הא
לא הוי עבירה כלל, ובעיקר לפי"ד ה"ר [וכ"ה ברמב"ן וברשב"א
בגיטין] דהוי עשה דוחה לית דשחרור עבד הוי איסור לא תחנם
ועשה דמצוה מנין דוחה לית זה, וא"כ מאי שייך בזה מצהב"ע.
ואשר נראה, דהנה בגמ' בברכות מבואר דהוי חסרים לו שנים
למנין ועלה חידוש ריב"ל דסגי לשחרר עבד אחד ולצורך עבד
עשירי למנין כסניף למנין, וזהו דדייקו בגמ' לדבר מצוה דאין זה
מצוה ממש, דהא העשירי אינו חלק מהמצוה ורק מנהיג ציופו
כסניף דשרי לומר קדושה באלו העשרה והוי מצוה אך לא של
רבים כיון דסניף למנין לא עושה הדבר כמנין גמור, ועלה שפיר
מקשינן דהא הוי מצוה הבאה בעבירה, והיינו דכיון דלא הוי
מצוה גמורה דלא חשיב מנין גמור השחרור הוצו בעבירה, ועלה
משני דאי"ו סניף המוכה את התשעה שיחשבו כמנין, אלא
הוי מצוה דרבים, והיינו דחשיב רבים ממש כיון דהסניף מצטרף
להיות כאחד מהעשרה וחשיב מנין גמור, וא"כ הוי מצוה גמורה
וממילא לא שייך בזה מצהב"ע, אמנם בסוגיא דגיטין דאירי
בר"א ששחרר עשירי למנין וממילא הוי עשרה ישראלים פשיטא
ליה בתחילה כבר דהוי מצוה גמורה דהוי מנין של רבים וממילא
לא היה כלל מקום להק' דהוי מצהב"ע.

וראיה גדולה לדברינו יש להביא מ"ה הרא"ש דמיית ד' הגמ'
להלכה דשרי לשחררו וז"ל 'כנו רבנן מעשה ברבי אליעזר
שנכנס לבית הכנסת ולא מצא שם עשרה ושחרר עבדו והשלימו
לעשרה והיכי עביד הכי והאמר רב יהודה כל המשחרר עבדו
עובר בעשה שנאמר לעולם בהם תעבדו מצוה דרבים שאני
דאלים עשה דרבים דכתיב ונקדשו בתוך בני ישראל דהיינו
עשה דמקדשין את השם בעשרה ברכים ואפילו הוי מלתא דרבנן
כגון לשמוע קדושה וברכו שלא מציו לו עיקר מן התורה אפ"ה
דחי עשה דידיד, ע"כ. וג"כ דהא לא מייתי כלל לקי'
הגמ' דהוי מצהב"ע אלא הביא כלישנא דגמ' גיטין
הוי נקט מצוה דרבים תתי' הגמ' לבסוף, וע"כ דהא
הוי פשיטא לגמ' הכא ובגיטין דהוי מצוה דרבים אם
כולם יהודים ומשלימין למנין עשרה דהוי מצוה רבה ולא
שייך בזה כלל מצהב"ע, ורק הכא דשחרר תשיעי וצירף
עשירי נוסף למנין בזה הוי ס"ד דיהא מצהב"ע דהוי רק
לדבר מצוה כלל הגמ' לא מצוה ממש, ועלה משני דהוי מצוה
דרבים דחשיב כן עשרה ממש ולהכי במצוה רבה הוי כדהתם
דלא שייך ביה מצהב"ע ודחי איסור לא תחנם, וכמש"נ.

ונלענ"ד לתרץ דהנה הר"ן ביאר תירוץ
הגמ' בהא דאמר' דמצוה שאני, דעיקר
האיסור לשחרר העבד ע"כ הוא רק משום
לא תחנם דמשמע לא תתן להם חנינה,
ומשום הכי כשהשחרור הוא לדבר מצוה
מותר לשחררו משום דעביד מצוה. ועפ"ז נ"ל
לתרץ דבגמ' מקשינן אריב"ל דאמר תשעה
ועבד מצטרפין, ממעשה דר"א שלא מצא
עשרה ושיחרר עבדו והשלימו למנין, שיחרר
אין לא שיחרר לא, תרי אצטריכו שחרר חד
ונפיק בחד, והיכי עביד הכא והאמר ר"י כל
המשחרר עבדו עובר בעשה, לדבר מצוה
שאני, ומקשי' דמצוה הבאה בעבירה הוא,
ומשני דמצוה דרבים שאני, והיינו, דעיקר
הקושיא דמקשי' ממצוה הבאה בעבירה
הוא עבור שהיו לו שתי עבדים והוא בחר
בזה דישחרר רק אחד, דנהי נמי דלדבר
מצוה הוא להשלים המנין, ולהנאת עצמו
עביד דיוכל להתפלל במנין וליכא לא תחנם
בכה"ג, אך על הבחירה אשר יבחר בעבד
זה דוקא לשחררו ולא בעבד השני, בזה
איכא לא תחנם, כיון דלהתפלל בציבור ג"כ
יכל לשחרר את השני ויהיה לו עשרה למנין,
ומשני עלה דמצוה דרבים שאני.

אבל בסוגיא דגיטין דהוי למסקנת הגמ'
דאין הלכה כריב"ל, וע"כ לא מוכרחים לומר
כד' הגמ' בברכות דתרי אצטרכי שחרר חד
ונפק בחד כמובן, ונאמר שלא היו לו רק אחד
ושחררו להצטרף לעשרה, וע"כ כשהגמ'
מתרצת דמצוה שאני ונתבאר בד' הר"ן
דהיכא דעביד להנאתו לא מקרי לא תחנם, תו
לא מצי למיפרך בגמ' דמצוה הבאה בעבירה,
דהרי מה עבירה יש כאן אחר ששחררו כדין
לצירוף מנין.

ועפ"ז יתורץ מה דמקשי' בהגהות הש"ס
מהגאון הרב יוסף חנניה ליפא מייזליש
[בעמח"ס תפארת יוסף הובא בהגהות בסוף
מסכת ברכות] שהק' מאי מקשה בברכות
לאחר דמשני מצוה שאני, דמצוה הבאה
בעבירה הוא, הא לפי מה שביאר הר"ן
ליכא עדיין עבירה כלל, והוא נדחק לתרץ
שם דכיון דהעבד המשוחרר מועיל רק
למספר תשיעי במנין העשרה, והעבד שאינו
משוחרר המצטרף לעשירי רק הוא מועיל
למנין עשרה, שחרור העבד התשיעי הוי

היתר והאיסור הוא רק מצד שגול התבואה,
ומה ראייה היא לטבל, וכיוצא בזה מציו
בגיטין ובחולין³ גבי בהמתן של צדיקים
דמחלק כע"ז התוס', ודו"ק.

כל המשחרר עבדו עובר בעשה

איתא בגמ' [שם מז,ב] 'ואמר רבי יהושע
בן לוי תשעה ועבד מצטרפין מיתבי מעשה
ברבי אליעזר שנכנס לבית הכנסת ולא מצא
עשרה ושחרר עבדו והשלימו לעשרה שחרר
אין לא שחרר לא, תרי אצטריכו שחרר חד
ונפיק בחד, והיכי עביד הכי והאמר רב יהודה
כל המשחרר עבדו עובר בעשה שנאמר
לעולם בהם תעבדו לדבר מצוה שאני מצוה
הבאה בעבירה היא מצוה דרבים שאני, והנה
בגמ' גיטין [לח,ב] איתא 'גופא אמר רב יהודה
אמר שמואל כל המשחרר עבדו עובר בעשה
שנאמר לעולם בהם תעבדו מיתבי מעשה
ברבי אליעזר שנכנס בבית הכנסת ולא מצא
עשרה ושחרר עבדו והשלימו לעשרה מצוה
שאני, וצ"ב אמאי התם לא הק' דהאין
השלימו למנין עשרה והא הוי מצוה הבאה
בעבירה, כמו דמקשינן התם בברכות⁴.

3 הוא בגיטין [א,י] וז"ל 'וגבי יהודה בן טבאי שהרג עד זומם
(חגיגה דף טז:) 'ובההיא דפ"ב דכתובות (דף כח:) דהעלו עבד
לכהונה על פיו לא גריס ליה ר"ת אע"פ שיש שם אכילת איסור
תריסר אלשתו ולבניו שהן אסורין בתרומה מ"מ כיון שחכם
עצמו אין נכשל באכילת איסור אין סברא להקשות ורב ירמיה
בר אבא דאישתילי וטעים קודם הבדלה (פסחים דף קו:) אע"ג
דאמר התם (דף קה:) דמיתות באסכרה ובראש השנה (דף כא.)
בסיס בתשילא דבבאלי בזמנא דבא דמערבא אין דבר מגונה כל
כך אכילה של היתרא בשעת האיסור, יעו"ש ובעוד דוכתי.

4 כן הק' בס' נובי מהדור' חר"מ ס' מ' ומשום חשיבות הדברים
ראינו לנכון להביא זאת כאן, בגמ' גיטין [לח,ב] גופא ארי"א
דמשחרר עבדו עובר בעשה. ומקשה גמרא ממעשה דר"א
ומשני גמרא מצוה שאני. והנה במסכת ברכות דף מ"ז מביא
הגמרא מעשה דר"א ומקשה שם והא ארי"א ולא נזכר שם
שמואל, ועוד על מה דמשני גמרא התם במסכת ברכות מצוה
שאני מקשה גמרא והא מצוה הבאה בעבירה ומשני שם מצוה
דרבים שאני והכא בגיטין לא מקשה גמרא על האי תירוצ' מצוה
שאני והא מה"ב. והנה סוגיות הללו תמוזים ביותר ואמרת
קריב לאמת דוקא בגיטין על הא דר"א א"ש לא קשה מידי והא
מה"ב והתם בברכות על סתם ר"י מקשה גמרא שפיר והא מה"ב
דמוכר לתרץ מצוה דרבים. ואקדים מה שכתבו תוס' במסכת
ברכות בפ' מי שמתו דף כ' ע"ב בד"ה וחיבינן בתפלה פירשו
התוס' דתפלה דרבנן ע"ש. ובמסכת סוכה דף ל' ע"א ארי"א ב"י
א"ש לא שנו אלא ב"י ראשון אבל ב"י שני מתוך שיוצא וכו'.
תוס' ד"ה מתוך הכא דוקא שהוא מדובר לא חייש אמה"ב וא"כ
מוכח לשמואל שלא חיישינן אמה"ב היכא דמצוה דרבנן וא"כ
שפיר דלא מקשה גמ' בגיטין הא מה"ב כיון דשם א"ש ושמואל
לא חייש אמה"ב היכא דמצוה דרבנן והכא נמי תפלה דרבנן.
אבל על דברכות אמרינן סתם ר"י מקשה גמרא שפיר והא
מה"ב דבמסכת נדרים דף י' ע"א מביא אדם כבשתו מקשה שם
תוס' ותימא מה מעילה שייך בשלמים וז"ל דהוי דמעילה ליכא,
איסורא דאורייתא מיהא איכא דאמר ב"ה דף י"ח בשופר של
שלמים לא יתקע ואם תקע לא יצא ע"כ תוס' בנדרים. ולענ"ד
אינו מוכח כלל דמנ"ל לתוס' להמציא דין חדש דאיסור דאורייתא
איכא ומעילה ליכא, אלא בודאי דתוס' קשה להו למה לא יהיה
יוצא אם תקע בשופר של שלמים אם לא שאיסור דאורייתא
איכא. אבל לענ"ד אפשר לומר דהא ב"ה ר"י היא ומש"ה לא
יצא אף דליכא איסור דאורייתא בשלמים מ"מ איסור דרבנן
הוא והוי מה"ב ומשום כך לא יצא אם תקע לר"י אבל לעולם
איסור דאורייתא ליכא. היוצא מזה מוכח דר"י חייש למה"ב אף
שהעבירה אינה אלא איסור דרבנן וכמו דאמרין במסכת פסחים
דף ל"ה ע"ב אבל לא בטבל טבל פשיטא ל"צ בטבל טבל דרבנן
שורעו בעצמן שאינו נקוב ופירש רש"י דקמ"ל דאפ"ה מצוה
הבאה בעבירה חשיב לה. וא"כ אפשר לומר דכי היכא שחייש

ר"י לעבירה דרבנן אף שמצוה דאורייתא והוי לר"י מה"ב הה"ד
נמי במצוה דרבנן היכא דעבירה דאורייתא ולא כשמואל שחייש
דוקא איכא דמצוה ועבירה דאורייתא וא"כ ר"י לשיטתו דסבר
בר"ה אם תקע לא יצא אף שעבירה אינה אלא דרבנן אפ"ה חייש
למה"ב ה"ה היכא דמצוה דרבנן ולכן שפיר מקשה גמרא לר"י
בברכות והא מה"ב אף דהמצוה אינה אלא דרבנן לר"י לשיטתו
מוכח מהא דשופר שחייש למה"ב אף שהמצוה אינה אלא דרבנן
כיון דחייש לעבירה דרבנן וק"ל.

ועי' עוד בהגהות מהר"ץ חיות והגהות רבי יוסף חנניה ליפא
מייזליש בסוף מסכת ברכות שהאריכו בזה לבאר בדרכים אחרות.
ועי' בס' הוכרזן "אהל יצחק" - גיטין ש"ל לזכרו של הגה"צ רבי
יצחק ד. שיינקר וצ"ל דהתם בצגני האהל' בהערות על הדף [לח,ב]
הובאו בשם האדו"ר כמה תירושים נפלאים להאי עניינא.

ישיבת 'עץ חיים' בירושלים
בנין הישיבה בגדרודנא היום

אני בגרודנא ולבי בירושלים

הרב נתן רחלזון

במאמרנו זה אודות רבינו הגדול, בעל ה"שערי יושר", אין אנו מתכוונים להתעכב על דרכו הלימודית והעיונית, או לספר סיפורים על גדולתו התורתית. עמלו הבלתי אנושי, ושיעוריו המאלפים, הפעם באנו לספר פרשה שחלקיה עלומים, אודות רצונו וכמיהתו הבלתי פוסקים של רבינו לעלות לארץ הקודש • על נסיונותיו הרבים ופעולותיו הבלתי פוסקות להגשמת חלומו זה; על האכזבות הרבות שהיו מנת חלקו ועל הסיבות לכך • כאן יפרשו נסיונותיו כמפה, מראשית דרכו ועדי נתבקש הוא לישיבה של מעלה בט' מרחשוון ת"ש לפני 70 שנה • "כי רצו עבדיך את אבניה" •

בגרודנא הרחוקה ישוב ישב לו מרן הגרש"ש זצוק"ל ומצודתו פרוסה על פני התבל התורני כולו, עולם התורה והישיבות כולו חרד מפניו, שמועותיו ותורתיו איבדו בבי מדרשא ודרכו הלימודית מצאה לה מסילות טהורות בלבב כל בני התורה די בכל אתר ואתר. ברם, כל אותה העת, בלבו פנימה התנוצצה לה שאיפה עמוקה שמיאנה להינחם, שאיפתו היתה לעלות לארץ הקודש, ולהריבץ תורה על אדמתה. בכל מאודו ביקש הוא לעלות לארץ הקודש ולחונן את עפרה, כפי שהעיד הוא על עצמו בחתימת אחד ממכתביו שיובא להלן, "המיחל לישועת ד' ומצפה ושואף לנשק עפר אה"ק ולראות בבניה".

עד כדי כך פיעמה משאלה זו בקרבו, שבבוא תלמידו הר"ר חנוך טאבאלסקי להיפרד ממנו טרם נסיעתו לא"י, אמר לו – "לו הייתי יכול, הייתי עולה לארצנו הקדושה אפילו על מנת לשרת שמה בתפקיד של שמש בבית המדרש".

בהכנת המאמר הסתייענו רבות בספר תולדות רבינו "תורה יבקשו מפיהו", וכן במאמר שראה אור לאחרונה ברבעון 'המעייין' שע"י ישיבת שלעבים – שם מופיעים חלק מהאגרות ומהעובדות דלהלן.

‘בעזה”י ר”ח
אד”א תרפ”א

הוראדנא
הנה יד שלוחה
אלי מירושלים
עה”ק עם קול
מבשר ואומר
כי נדברו יראי ד’
וחושבי שמו ית’

ועטרו ירושלם “בעיטור רבנים” במטרה
לשגשג את נטעי נעמותם בכורי הישיבות
ומרביצי תורה שמה לחנכם להשלימים
לתעודת רבנים ומורים, ועם זה להכין בעדם
יסוד נאמן לחיותם, להרבות המשרות בערים
ומושבות אה”ק.

מה גדול ערך ענין זה בכלל, ומה רב ערכו,
בעת הזאת, באה”ק בפרט. אין די מלים לבאר
ולפרט, והוא סולם מוצב ארצה וראשו מגיע
השמימה!

וע”כ הנני גם אני כיהודה ועוד לקרא
לעורר את אחבי” המצפים לראות בבנין
אה”ק ע”י בני” שהם בוני”, שיחושו לתת יד
אל הרבנים הג’ שליט”א למען יהי לאל ידם
להגשים בפועל את אשר עם לבבם, ולמען
הולך את ארון ד’ לפני העם, לסקל אבני נגף
וליישר הדורים מדרך הפונה ציונה, ולהקים
דבר החוזה כי מציון תצא תורה וגו’.

וכל הזוכה בבנין ראש פינה זה, יכתב
שמו בספר זכרון לפני
ד’, ויזכה לרב טוב בזה
ובבא להיות מהעולים
לאה”ק ושומחים
בשמחתה ב”א.

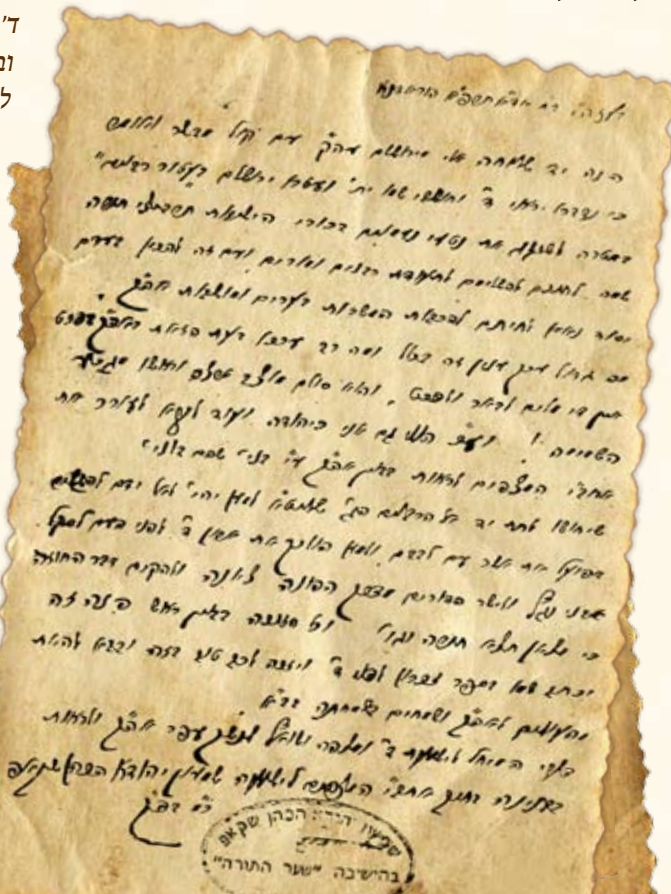
דברי המיחל
לישועת ד’ ומצפה
ושואף לנשק עפר
אה”ק ולראות
בבנינה בתוך אחבי”
המצפים לישועה
שמעון יהודה
הכהן שקאפ
ר”מ בפ”ק

כל אי מי אשר יכול להיות לו לעזר בענין זה, אך
בגזרת שמים נמנע הדבר, פעם אחר פעם.

מתוקף היות רבינו אחד מגדולי ראשי
הישיבות בדורו, הרי שברגע שיצאה השמועה
כי חפץ הוא להגיע לארץ ישראל ומבקש
לישא במשרה תורנית, נשלחו שליחים מטעם
ישיבות שונות בבקשה כי יסכים לעמוד
בראשותן. שמות של ישיבות רבות עלו וירדו,
הוצעו ונתבקשו; “עץ חיים”, “מרכז הרב”,
“פתח תקוה”, “שער השמים”, אך אף אחת
מההצעות לא יצאה אל הפועל. היו כאלו
שהתבטלו מחמת שרבינו לא היה מעוניין בהם
והיו שירדו מסיבות אחרות. אכן אחת היא
לנו כי מן השמים לא אסתייעא מילתא, ולא
הסכימו על ידו כי יזכה לעלות לארץ ישראל.

“עיטור הרבנים” – סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה

את תחילת מאמציו רואים אנו, בשנת
תרפ”א, אז הועלתה יוזמה בשם “עיטור
הרבנים”, שענינה לתת תמיכה כלכלית לרבנים,
אברכים וגדולי תורה שיאותו להגיע ולעלות
לארץ ישראל. ביסוד התכנית ביקשו יזמיה
לעטר את ארץ ישראל בגדולי התורה וראשי
הישיבות מחד, ולעטר את אותם גדולי תורה
במתן מחיה ומשכורת מכובדת מאידך. היוזמה
זכתה לתגובה נלהבת מצד גדולי ישראל, ואף
רבינו עמד לימין היוזמה ולימין הארגון שהחל
מקדמה. וכך כותב רבינו במכתבו הנלהב:

ולתלמידים אחרים שבקשו לעלות לארץ
ישראל אמר כי מקנא הוא בהם, כי כה חזק
היה רצונו לראות פני הארץ בקדושה. עד כדי
כך התאוה לחזות בנועם ה’ ולבקר בהיכלו
ובארצו, שנתבטא במכתב אחר אשר יובא
להלן על שאיפתו זו כ”חמדת נפשי זאת”.

קדושת ארץ ישראל

בכוחה של ארץ ישראל, בקדושתה ואוירה
המחכים, ראה הוא את היכולת להגן על בני
הדור, וכפי שנקט באחד ממכתבי ההמלצה
שכתב לתלמידיו התבטא – “ישיבת ארץ
הקודש ממתקת את פגעי הזמן לאיש הרוח”.
עוד כתב לאחד מידידיו – “וראשית דבר עלי
להודיעו, כי לא אצפה לכלי מילת וגלוסקאות
בארץ ישראל. ואסתפק בחיים פשוטים, כי הלא
קדושת ארץ ישראל מכפרת על הכל”. כה רצה
הוא לחוש בעצמו את קדושת ארץ ישראל,
שהסכין לכל פגעי הזמן שיהיו מנת חלקו שם.

ישיבת “שער התורה” בארץ ישראל

בראשית דבר, עת החל הרעיון הזה לפעם
בקרבו, ניסה הוא להעתיק את כל ישיבתו
הרמה “שער התורה” מגרודנא, ולהביאה ארצה
במתכונתה, על בחוריה רמ”ה ומשגיחיה.
ברם כשהבין שהדבר כרוך בהוצאות כספיות
עצומות אשר ספק רב אם ימצא מי שיסכים
לישא בזה, ביקש לכל הפחות לעלות לבדו
לארץ הקודש וללמוד בה (אמנם גם בסוף
ימיו מוצאים אנו את עדותו של רבה של
מקור חיים, כי עלה הוא לא”י בציוויו של רבינו
על מנת יסד ישיבה עבורו), אכן גם לזאת לא
יכל להסכים, שהרי גם לעול משפחתו לא יכל
לדאוג.

לפיכך, בלית ברירה אחרת ניסה את כוחו
בהשגת מיישרה תורנית בארץ הקודש, באשר
עז היה חפצו לעמוד בראש ישיבה בארץ
ישראל, כפי שהטיב הוא עצמו להגדיר זאת
בתוך איגרת תשובה להר”ר שבתי טאבאלסקי
– “הנני נכון בעזה”י לעלות לעבוד עבודתי על
הרי הקודש. ובזכות הרבים אזכה להרבות
חכמה ודעת מהחונן דעת במקום הקודש
והמקדש”.

את רצונו זה לא טרח רבינו להסתיר, אלא
אדרבה, מבין עלעול בין בתרי המכתבים הרבים
אותם כתב לרבי ארץ ישראל, לעסקנים הרבים
ולתלמידיו שלו שזכו לחון את עפר הארץ, עולה
התמונה הברורה, כי ניסה הוא את כל אשר
לא ידו בכדי להגיע לארץ, ובקש כי ידברו עם

“והוא
סולם מוצב
ארצה וראשו
מגיע השמימה”.
מכתב רבינו
בעד “עיטור רבנים”

ולכך פונה הוא הפעם אליו, וקרוב היה אצלי לומר שמכתבו של הרי"ז וינוגרד הוא תשובה למכתבו של רבינו, אך מהתאריך שנכתב בראש המכתב – כסליו קשה לומר כן. שהרי מכתבו של רבינו נכתב בד' חנוכה – כ"ח כסליו, והמכתב מן הסתם לא הגיע ליעדו לפני חודש טבת, להגאון ר' ישעיה זאב וינוגרד זצ"ל עולה, כי עוד קודם למכתבו לראי"ה קוק כבר ניסה לפעול באפיק זה של ישיבת – עץ חיים" וכך כותב:

"אחרי עבור זה שמונה חודשים בלי הגעת איזה ענין מהם ע"ד בקשתי מכבר להשתדל למצוא עבורי איזה עבודה בהר הקודש, ראוי לדפוק עוד הפעם על מורשי לבבם, להזכירם על דבר חמדת נפשי זאת, אולי במשך הזמן נתרוקנה איזה פינה בקרנות המזבח הניאותה להיאחז בה. ומה נעשה עם המישרה אשר נתייעדה בעד הגאב"ד דסלוצק שליט"א [= היינו ישיבת עץ חיים שנועדה להגרא"ז מלצר נר.] אשר כפי הנשמע הוא עד כה נמצא בעירו רוסיא, כי לפי תוכן מכתב כתרה"ה מחודש ניסן תרפ"א, לולא הקדימיני הגאון הנ"ל היה מקום זה ראוי גם בעדי.. כי גדול בטחוני בד' הרועה אותי עד היום שעוד יחזקני להיות לרבים גם שמה להועיל בכלל ובפרט.

והנהאם כי תודה לא-ל בפה [=גרודנא נר.] נתרחבה הישיבה בהודה והדרה, ומביאה

מצאנו, אך לימים העיד רבינו על המענה שקבל, במכתב לאחד מתלמידיו (שיובא במלואו בהמשך המאמר) – "והוא השיבני שכן יאבה גם הוא ואם רק ימצא מקום לפני יסייעני בזה, ואז יעצני לבוא בעצמי בלא בית עד שאסתדר שמה, וכאשר דרך זה אינו מתאים לרוחי חדלתי מזה עד אשר אמצא מקום במשכנות לאביר יעקב". [היינו, הראי"ה הציע לרבינו לעלות לא"י בשלב ראשון ללא הבטחת משרה והכנסה, ורבינו דחה הצעה זו כיון שאינה מתאימה לרוחו].

המו"מ אודות ראשית ישיבת "עץ חיים"

על אף שחדל מנסיונותיו דרך הראי"ה, הרי שרבינו לא הפסיק לשאוף לעלות לארץ ישראל לעבדה ולשמרה, ובאותם ימים החל משא ומתן חדש להתרקם, אודות בואו לכהן כראש ישיבת "עץ חיים" בירושלים עיה"ק. ממכתב שנכתב על ידי רבינו בד' חנוכה תרפ"ב, [רבים העוסקים בכתיבת תולדות רבינו ובענין זה טעו כשהסיקו שמכתב זה נכתב בכסליו תרפ"ד. אך מעיון במקור עולה כי טעו בזיהוי הכתב ונכתב הוא בתרפ"ב, וכך מבואר גם בהמשך דבריו אודות מכתבו מניסן תרפ"א - כשמונה חודשים לפני המכתב הנזכר. סיבת טעותם, ככל הנראה, היא על רקע מכתב הגרי"ז וינוגרד שהגיע בכסליו תרפ"ב, ותמחו על מה שאומר רבינו שעברו כשמונה חודשים בלי הגעת איזה ענין מהם, ולכך החליטו כי

ה ת א ר י ך
ה נ כ ת ב
ב ר א ש
ה מ כ ת ב
כוונתו -
תרפ"ד. אכן נראה, כי לא זו כוונת רבינו, אלא ש מא ו ת ם שבקש כי ישתדלו לא הגיעה תשובה

הראי"ה קוק זצ"ל

כשמוע רבינו על אפשרות פז זו שנפתחה בפניו, פנה מיד - יום אחרי כתיבת המכתב הנזכר - אל מי שחשב עמו את ספסלי הישיבה בוואלאז'ין לפני רבות בשנים, הלא הוא הראי"ה קוק זצ"ל, מי שהיה באותם ימים רבה הראשי של א"י, וכך כתב הוא לו, בתאריך ב' אדר א תרפ"א:

"כבוד הרב הגאון הגדול פאר הדור כש"ת אברהם יצחק הכהן קוק שליט"א, אב"ד בעיה"ק תבנה ותכונן לנצח.

בהגיע אלי ידידי הרה"ג מהר"י ווינאגראד עלה נדפסה "עטור הרבנים" יהמו מעי להחל להשתדל על הרעיון אשר טמון בחובי, לזכות לעלות אל ארץ הקודש לעבדה ולשמרה גם אני בחלקי אשר חנני העליון, להיות אמן פדגוג לפני הלומדים המצויינים המתעתדים לשא דגל התורה, להיות לרבנים ורועים בישראל.

והנה לו היה לי האמצעים העקונמיים הדרושים לישיבתי להעתיק מושבנו שמה, לא הייתי מחכה על דרישה מאנשי מעלה מארץ הקודש, כי מחמת חובת הארץ הייתי מסתפק בכל שהוא. אך כאשר אין בכוחי לעשות הצעד הראשון, עלי לבקש ולהשתדל ע"ד דרישה ממעל. ולכן הואילו נא לשום תשומת לב מיוחדת בתוצאות הרעיון "עיסור רבנים", אולי תמצאו חפץ לספחני לעבודה בענין רם זה, כי אז בטח תמצאו אמצעים להושיט לי עזרה על הוצאת הנסיעה בעדי ובעד הרבנית וכן אחד לנו".

תשובה למכתבו זה אל הראי"ה לא

"אולי במשך הזמן נתרוקנה איזה פינה בקרנות המזבח הניאותה להיאחז בה". מכתב רבינו בנוגע לישיבת "עץ חיים".

בארץ הקודש.
ולא אחטא
בשפתי אם
אומר שעד כה
לא זכיתי לראות
בתפארת הרחבת
חכמת התורה
בארץ הקודש.
ולדאבון לבנו ראינו

עד כה שגם בקנין הרוחני נתעזרו יושבי
ארץ הקודש מיושבי חו"ל... וחשבתי כי
חסר שמה מחנכים ומשפיעים על חניכי
הישיבות שמה.. מאד חפצתי להוודע על
זאת ע"י ידיעות נאמנות ממבינים בקיאים
במקצוע זה. אי לזאת אחשוב תמיד להיות
למאושר שהגעתי לשחד מכוחותי אשר
חנני העליון להרביץ תורה ולהשפיע מרוחי
על הלומדים בהישיבות שמה את המאור
הנפלא שבחכמת התורה. אולי ימצא
כתר"ה שלטובת הוצאת מחשבתם דרוש
שמה אבטוראטים [=מחנכים נ.ר.] כמוני..."

ישיבת "אור חדש"

הצעה נוספת הועלתה בקיץ שנת תרפ"ה,
אודות ישיבת "אור חדש". אשר הקומה
ב'חצר שטרויס' שבירושלים. למעשה
היה זה כולל אברכים מופלגים שרבים
מגדולי ירושלים למדו שם, כאשר כרבני
ביהמ"ד מכהנים ר' איצלה בלאזר ור' נפתלי
אמסטרדם תלמידי הגרי"ס. הג"ר שמואל
שיינקר חתדב"נ דרבה של ירושלים,
הגרי"ח זוננפלד זצ"ל, ובני החבורה הכתירו
את ריי"ח כראש הישיבה והוא היה מוסר
שם שיעורים קבועים.

המאורע אודותיו מדברים אנו ארע עת
יזם הג"ר שמואל שיינקר, חתנו של רבה
של ירושלים הגרי"ח זוננפלד זצ"ל, את
הבאת ידידו, מעת לימודם בקעלם, הגאון
רבי לייב חסמן זצ"ל מי שהיה אז רבה של
סטוצ'ין ולימים מנהלה הרוחני של ישיבת
סלבודקא בסלבודקא ובחברון, לישא
בעולה של תורה בישיבה הק' ולהרחיב
גבולה בתלמידים.

רבי לייב חפץ במשרה מאד, אך הציע
לשתף בראשות הישיבה את רבינו
ולשם כך אף טרח ושלח מכתב
מיוחד אל מרא דארעא דישראל

"כאשר הגאון הנודע ר' שמעון שקאפ
גם הוא רצונו לעלות לארץ הקודש"
מכתבו של הגרי"ל חסמן

**מה מאד ערגה וכלתה נפשי
לזכות לעלות לארץ הקודש, כי
מלבד חשק הנמרץ לכל איש אוהב
ציון לחסות בצל ארץ הקודש, ליבי
אומר לי תמיד: מי יתן ואזכה להגדיל
תורה בארץ הקודש**

ממשיך בדיבורו לבוא לירושלים, ועצתי
שכתבתי למעכ"ג, דברתי גם עם הגאון
מהרא"י קוק שליט"א, שטוב ונכון לפני
מעכ"ג שקודם שיבוא לירושלים אל
המנוחה, יסע קודם לאמריקא, ושם
בסיוע של תלמידי הרבנים הגאונים דשם,
יעלה בידו ליסד פה עיה"ק ישיבה עם
מעמד הגון עבור החזקת הישיבה הנ"ל."

לימים העיד הגרי" וינוגרד על עצמו
[שם, ח"א בהקדמה] בזה"ל – "בשנת
תרפ"ב קבלתי הרבה מכתבים מרבני
גאוני חו"ל ממכירי, שאדיר חפצם ורצונם
לבוא לארצנו הקדושה, כמו הגאון ר"ש
שקאפ ז"ל ר"מ בישיבת גרודנא, וגם הר"מ
מישיבת בריסק הגר"מ סקלאווסקי ז"ל
ועוד רבנים, ודיברתי אז עם ידידי הגר"ד
אבראמאוויץ ז"ל שכדאי לייסד קופה
עבור הרבנים העולים, ולתמכם בתמיכה
הגונה בבואם לפה עד שיסתדרו."

מקריאת מכתב נוסף ששלח רבינו
לגר"י וינוגרד, חשים אנו שוב את כמיהתו
העמוקה לעלות לארץ הקודש, וללמד את
בני יהודה קשת, וכך כותב הוא – "מה מאד
ערגה וכלתה נפשי לזכות לעלות לארץ
הקודש, כי מלבד חשק הנמרץ לכל איש
אוהב ציון לחסות בצל ארץ הקודש, ליבי
אומר לי תמיד: מי יתן ואזכה להגדיל תורה

ברכה מרובה לכל החוסים בצילה, אבל בכל
זאת, אם רק משום זה, קרוב הדבר בלבבי
מאד לקבל עלי משרה בהר הקודש, כי כאשר
הישיבה דפה קנתה זכות אזרח, בנקל יהיה לי
למצוא ממלא מקומי פה, ושארה ועונתה לא
יגרע בעז"ה. ואבקש מידידי כתרה למסור
הדברים עוד פעם, ולהגיש בקשתי להגאון
מהרא"י קוק שליט"א, שיהיה בטח כהנא
מסייע כהנא, להוציא מחשבתי לאור אם
יהיה ביכולתו.

**ובזה הנני דוש"ת מחכה לתשובתו מצפה
לישועה לשיבת ציון ב"ב. שמעון יהודא
הכהן שקאפ."**

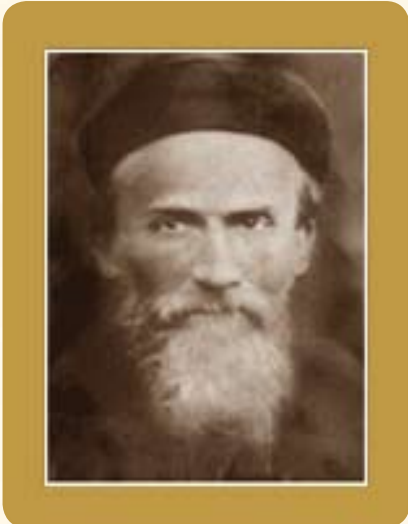
[כפי שרואה המעיין רבינו טורח כאן להסביר,
כי כל סיבת רצונו לעלות לארץ הקודש נובעת
מהידיעה כי ישיבתו "שער התורה" בגרודנא
תוכל להמשיך את קיומה. הסברו זה עולה
בקנה אחד עם הידיעה הכי הגאון רבי חיים
עוזר גרודז'ינסקי בעל ה"אחיזר" לא איפשר
לרבינו לעלות לארץ ישראל באומרו כי
תלמידיו צריכים לו, ומהידיעה (ראה להלן)
ששלח לא"י את תלמידו הג"ר ברוך יצחק לוי
לייסד עבורו ישיבה. אכן, עם פטירת חתנו
הגרש"פ הינדס זצ"ל, אשר כפי הנראה אותו
הועיד רבינו לישא בעול "שער התורה", טרפה
את השעה ונכזבה משאלתו בידעו כי כעת
אין ממלא מקומו עוד בנמצא].

אודות נסיון זה למדים אנו עוד ממכתב
שנשתמר מהגרי"ז וינוגרד הנ"ל לרבינו
הנושא את התאריך כסליו תרפ"ב [ראה
לעיל במוסגר], וכך נאמר שם [נדפס
ב"שערי זיו" להגרי"ז וינוגרד, ח"ב עמ'
תקמ"ב]:

"בדבר ישיבת עץ חיים לא אוכל לתת
למעכ"ג תשובה ברורה, כי הגאון רא"ז
מצצר שליט"א עדיין

הגאון מטעברייג, רבי אברהם אהרן בורשטיין זצ"ל

כי מד' יצא הדבר שישאר רבינו בישיבתו בגראדנא. וכהצעות הקודמות שבאו והלכו, עלו וירדו, כך גם הצעה זו, פינתה את מקומה להצעה הבאה בעקבותיה.

ישיבת "מרכז הרב"

פרשה מופלאה ומרתקת היא פרשת בקשת רבינו מהראי"ה קוק לבוא לכהן פאר בישיבתו – ישיבת "מרכז הרב".

היה זה באותו הזמן עליו מדברים אנו, סביבות שנת תרפ"ה. תלמידים לא מעטים מישיבת רבינו "שער התורה", עלו מסיבות כאלו ואחרות לארץ ישראל, ובתוכם היו כאלו שעם בואם פנו לישיבת "מרכז הרב" ישיבתו של הראי"ה קוק, שבאותם ימים (תחילת שנת תרפ"ה) הועמד בראשה, כריש מתיבתא, הגאון מטעברייג, רבי אברהם אהרן בורשטיין מגאוני אותו הזמן, אשר העיד עליו הגאון רבי איסר זלמן מלצר (בהסכמתו לספרו של הגאון מטעברייג "נר אהרן" שיצא רק לאחר מותו) שמגודל פרסומו כחריף וחדשן נדיר נשתכח בין ההמון גודל בקיאותו המופלא בש"ס וראשונים. מעת בואו לכהן בישיבה החלה מתחזקת מגמה של הגעת בחורים מישיבות ליטא ל"מרכז", ומכתבים רבים שנשתמרו מגדולי ישראל מעידים על כך: בה' תשרי תרפ"ה קיבל הראי"ה מכתב ממרן הרב דפוניבז', הממליץ לקבל את אחד מתלמידיו לישיבת מרכז הרב; ב"א שבט

1 מכתבו טרם נדפס, ונמצא בארכיון 'בית הרב' מס' 54. ראה גם מס' בתו, מכתב דומה מהרב ניסן שמושקוביץ

"עלינו לדעת אם יסודו של המוסד "אור חדש" ראוי ומוכשר להגדילו". מכתב רבינו בנוגע לישיבת "אור חדש"

את אותו התאריך בדיוק – ט"ו מנחם אב תרפ"ה וכך כותב הוא:

"שפעת חיים וכבוד ישפות ד' על ראש כבוד הרב הגאון הגדול פאר הדור מהורי"ח זאננפעלד שליט"א, אב"ד בירושלים עה"ק תו"ת... אחד"ש הדר"ג ברגשי כבוד ויקר, הנה כאשר נפשי תערוג ותהמה לזכות להתקרב אל מקום הקודש ולמצוא שמה להרביץ תורה ולהשפיע מכוחותי אשר חנני ד', אבל למרות אדיר חפצי זה, עד כה לא נזדמן לפני מקום מוכשר לפי רוחי וטעמי, ולהחל לעשות בנין חדש דרוש כח מאוחד מבעלי היכולת. וזה איזה ירחים העירותי את אזני ראשי "אגודת ישראל" בוין שיכונו הם על שמם ודגלם ישיבה גדולה באה"ק ויקבלוני לעובד בתוכה, ועד כה לא נודעתי אם מצאו דברי מסילות בלבכם.

והנה עתה הציע לפני ידידי הרב הגאון מהרל"ח שליט"א, הגאבד"ק שצוצין הענין מישיבת "אור חדש", ומשך לבי לזה להתחבר עמו יחד, שכבר אדע מה רב גוברי' ופעולותי' הרצויים אשר פעל ועשה לרבים בהרכבת תורה, אבל עלינו לדעת אם יסודו של המוסד "אור חדש" ראוי ומוכשר להגדילו ולהרחיבו, לכן אחלה בזה פני הדר"ג לשים לב לדברי ידידי הגאב"ד שצוצין ולחוות דעתי הרמה בזה, ואם מד' יצא הדבר יגולגל זכות ע"י זכאי

כיו"ב, ואבנה גם אנכי מזה"

אכן גם הצעה זו לא יצאה אל הפועל,

הגרי"ח זצ"ל, וכך כתב הוא לו בתאריך ט"ו מנחם אב תרפ"ה:

"אחד"ש. אשחר רצון מאת הדר"ג להשיב דעתי הרחבה על מה שנדרשתי מאת מכירי מאז, חתנו הרה"ג ר' שמואל שינקער לבוא לעלות לארץ ולהשתתף עמו בתור ר"מ ומנהל בישיבת אור חדש הפנימי, אשר תחת רשותו, וחפצי לשמוע חוות דעתי, דבר מהותה של הישיבה – אם יש לה איזה מעמד רוחני, איזה מספר תלמידים הגונים, ואיזה מצב חומרי שיוכל לחול שם השפעה להרחיבה ולעודדה להגדילה ולחזקה. וביותר כאשר הגאון הנודע ר' שמעון שקאפ, המפורסם בהשפעתו המרובה לאלפי תלמידים גדולים ומצויינים זה כארבעים שנה, שהיה ר"מ בטעלז, ואב"ד ור"מ מאלטש ובריינסק וכעת בגראדנא, וגם הוא רצונו לעלות לארץ הקודש. ואם ישיבה זו תוכל להיות לראשית וייסוד להתפשט לישיבה גדולה מצויינת בדגל תורה ור"מ מצויין כמוהו, אם יש אחיזה לרעיון זה שנעלה יחד לבנות ולהרחיב ישיבת 'אור חדש' הפנימי הלז, בטח יטריח מעלתו להשיב דעתי הרחבה למען התורה הק'. ועל תשובתו נחכה במוקדם האפשרי. דוש"ת לייב חסמאן רב בסטוצ'ין.

וגם רבינו הסיע מכתבו אל רבי יוסף חיים זוננפלד, והמענין שגם מכתבו נושא

עמכם להתגדל
ולתקדש
להיות מכירי
טובה להמטיב
האחד והמיוחד
ית"ש.

ובזה הנני
דו"ש שלו' כל סגל
חבורתם, מברכם
בברכת ציון, אשר שם ציוה ד' את הברכה
וחיים עד העולם.

שמעון יהודה הכהן שקאפ

הרי, כי עם כל שאיפתו העצומה לעלות לארץ ישראל, עד כדי שליחת מכתבים הלוך ושוב, עד כדי רצון להאחז בקרנות המזבח לו רק יתן לו הדבר, לא רצה רבינו לגרום ל"מעמסה" ולהרגשה בלתי נעימה לראי"ה קוק, (ואפשר שאחז כי נכנס הדבר בבחינה כלשהי לגדר לא תחמוד כפי שכותב הרבינו יונה בשערי תשובה ש"ג אות מג), ולפיכך לא הסכים לכתוב מכתב נוסף על דבר רצונו במשרה בארץ הקודש.

דחיית בקשת רבינו

כאן ראוי לציין כי ההנחה הרווחת עד היום בקרב רושמי קורות העתים היתה, שהראי"ה קוק הוא זה שבקש מרבינו לבוא לכהן בישיבתו במקום הגאון מטעברייג. כך למשל, הרמ"צ נריה תלמידו של הראי"ה, כתב כי עוד קודם להזמנת הגאון מטעברייג ניסה הראי"ה להביא את רבינו לכהן פאר בישיבתו אך הדבר לא יצא אל הפועל. ראה בספר "חיי הראי"ה" עמ' שפ"א: "פנה (הראי"ה) אל אחד-מיוחד מגדולי ראשי הישיבות, הגאון ר' שמעון שקופ ז"ל, והציע לו לשמש כראש הישיבה, וכשלא אסתייעא מילתא, הזמין את "הרב מטברייג" הגאון ר' אברהם אהרן בורשטיין ז"ל".⁵

במקום אחר העלה הרמ"צ נריה את ההשערה כי הדבר לא יצא אל הפועל מחמת הקושי הכספי העצום שהיה מנת חלקה של ישיבת מרכז הרב באותה תקופה. ברם מקריאת מכתבו המובא כאן של רבינו לתלמידו

חבש את ספסלי בית המדרש ד"מרכז הרב", ובדק עמו את האפשרות שיעלה לארץ ישראל, ויבוא לכהן כר"מ בישיבת 'מרכז הרב'.

מכתבו של הרב שבתי טאבאלסקי, נשלח בכ"ב כסלו תרפ"ו – שלושה ימים בלבד לאחר פטירת הרב בורשטיין, ובמכתב מי"א טבת באותה שנה השיבו רבינו תשובה מאלפת, אשר ממנה יכולים אנו לראות את דקות הרגשותיו המוסריים ונימי תחושותיו בבין אדם לחבירו, וכך כותב הוא:⁴

"והנה ע"ד שאלתו אם גם עתה אשתוקק להיות מן העולים לארץ הקודש, עלי לגלות בפומבי כאשר כבר גיליתי דעתי וחפצי זה לכל הרוצים לעלות בארץ הקודש, וזה איזה שנים אשר כתבתי להגאון רא"י קוק שליט"א וביקשתי על ככה, והוא השיבני שכן יאבה גם הוא ואם רק ימצא מקום לפני יסייעני בזה, ואז יעצני לבוא בעצמי בלא בית עד שאסתדר שמה, וכאשר דרך זה אינו מתאים לרוחי חדלתי מזה עד אשר אמצא מקום במשכנות לאביר יעקב.

אחרי כל זה לפי דעתי אינו מן הנימוס לפני לכתוב אליו שנית כעת בגין זה, ואם רק מוצא חפץ בי יקראני אליו, ואם מוצא טובים ממני לפי רוחו וטעמו הלא יהיו דברי למעמסה עליו, ותשובה השלילית תעיק גם עלי.

לכן לפי דעתי עליכם ידידי וחביבי להתיעץ בזה, הלא שמה נמצאים מכבדי ואוהבי [= כאן מונה רבינו רשימת תלמידים שלמדו בישיבתו וכעת עמלים בישיבת מרכז הרב - נ.ר.] כמו מ' ש' בערגשטיין, ומ' זאב ווין [=לימים רב בשיקאגו, נ.ר.] ובן הגאב"ד דקרייניק [=הגאון רבי אליהו אליעזר משקובסקי, בן הגר"ח משקובסקי רבה של קרייניק, נ.ר.], וביארסקי ועוד, אשר כולכם תשתוקקו לזה בלא שום ספק. ולכן עליכם להודיע על נכון לאן דעת הגריא"ק נוטה, ואם מד' יצא הדבר הנני נכון בעזה"י לעלות לעבוד עבודתי על הרי הקודש, ובזכות הרבים אזכה להרבות חכמה ודעת מהחונן דעת במקום הקודש והמקדש. אמנם אם אחרי כל זה תמצאו לישר וטוב וראוי לכתוב אל הגריא"ק, אעשה גם זאת בלי נדר. וד' יוליכנו בכושרות, ועל של עתה שעוד הוא כחלום טוב ללא פתרון הנני מרגיש הכרת הטוב לידידי ואוהבי אשר זכרוני שומה בפייהם, כה יהי ד' 4 המכתב הובא בספר "תורה יבקשו מפיהו" עמ' 367 "זבד טוב", אשר יצא זה לא מכבר לאור עולם

יהמו מעי

להחל להשתדל
על הרעיון אשר טמון
בחובי, לזכות לעלות
אל ארץ הקודש
לעבדה ולשמרה
גם אני בחלקי
אשר חנני העליון

שלח הגאון רבי יעקב שפירא, ראש ישיבת וולוז'ין ובנו של ראש הישיבה, הגאון רבי רפאל שפירא, מכתב בו ביקש מהראי"ה לקבל ל'מרכז הרב' עשרה מתלמידיו שהשלטון אינו מניח להם להישאר אצליו; ב"ח שבט שלח הרב משה סוקולובסקי, ראש הישיבה דבריסק ובעל ה'אמרי משה', מכתב בו המליץ לראי"ה על קבלת שבעה מתלמידיו ל'מרכז הרב'.³ מכתבי המלצה דומים על תלמידים (נתפרסמו בספר אגרות לראי"ה) הגיעו בח' שבט מהגאון רבי נפתלי טרופ מראדין, בב' ג' סיון מהרב מאיר אטלס משאוול, ומהרב יהודה לייב פיין מסלונים, ועוד רבים, כאמור, מגמה זו הלכה וגדלה במקביל לבואו של הרב בורשטיין.

ברם התעצמותה של הישיבה וגדילתה הכמותית נעצרה ב"ט בחודש כסליו תרפ"ו, עת נתבקש הגאון מטעברייג וצ"ל לישיבה של מעלה. או אז נותרה ישיבת מרכז הרב ללא ר"מ ראשי, ללא כח רבני למדני, לבד מהראי"ה שכינה כראשה.

כעת, התהוותה שעת הכושר, מצבה הכלכלי של ישיבת "מרכז הרב" הפך ליותר מבוסס, ואחר שכבר שימש בה הגאון מטעברייג כר"מ ראשי ונפטר לבית החיים, ונוצר חלל ששיוע לכה למדני שירומם את הישיבה ויעזור לתלמידיה להעפיל לפסגות וגבהים בעיון התורה והעמקה בהבנתה. או אז, כשנוצר החלל הכה גדול, פנה לרבינו תלמידו משכבר הימים הרב שבתי טאבאלסקי (לימים שמואל), שבאותם

אב"ד באדקי מתאריך ל' סיון.

2 'אגרות לראי"ה' עמ' רעו.

3 שם עמ' רפב.

פי מהלכו" בדרכו של הגר"א, כפי דברי הרב חרל"פ, ולא בשיטת רבינו המתמקדת בפיתוח "דרכי ההסברות וההבנות ההגיוניות".

יש להטעים את הדבר, באשר הראי"ה קוק היה מתלמידיו הנאמנים של הנצי"ב ואילו רבינו כידוע היה מבחירי תלמידיו של הגר"ח מבריסק, אשר כידוע דרכי לימודם היו שונות האחת מהשניה. ואין כאן המקום להרחיב בנושא זה, הדורש מאמר בפני עצמו. ולכך הראי"ה על אף שהערכתו לרבינו לא ידעה גבולות, ודווקא מחמת שהכיר את כח השפעתו, מ"מ כיון שאחזו יותר בדרך הלימוד אותה ייצג רבו – הנצי"ב, הנותנת דגש רב יותר על הבקיאות, ההיקף והחיבור לפסיקת ההלכה, לא רצה ששיטתו של רבינו תיעשה לדרך הלימוד הדומיננטית בישיבתו ישיבת 'מרכז הרב'.

נסיון נוסף

ואמנם למרות התשובה השלילית המפורשת בשנת תרפ"ו, כמה שנים מאוחר יותר אנו מוצאים מגעים נוספים בין רבינו לבין ישיבת 'מרכז הרב', ושוב היוזמה עולה על ידי הרב שבתי טאבאלסקי. היה זה בשנת תרצ"א עת שלח הוא מכתב לרבינו העוסק גם הוא באפשרות עלייתו לארץ:

"על דבר ענין הסיודור בארץ ישראל, אני מקווה שמעלת קדשו יעביר לכאן איזה עשרות תלמידים משיבתו, או שבלי ספק ישיג כאן תלמידים מצוינים לפי רוחו... אולי אחרי שיהיה כבר על המקום, יוכל גם כן לקבל משרת ר"מ

של הגר"ש הי"ו... ואמנם צער יהיה לנו מאד אם יעזוב ארצנו, כי אין לו תמורה, והעדרו אצלנו יהיה מורגש מאד, אך בהיות כן חפצו, ואני נמשכתי אליו לאהבה, הצעתי זאת במכתב לפני שבועות אחדים לפני ראש הרבנים לארץ הקודש, הגאון הגדול פאר דורנו מוהרא"י הכהן קוק הי"ו. וכידוע כי גם כתר"ה הי"ו הנהו מבפנים בעניני הישיבה, והנהו אחד העמודים התיכונים אשר הישיבה הקדושה נשענת עליו, מצאתי לנכון לכתוב אל כתר"ה הי"ו, ויואיל נא בטובו לקחת דברים עם הגאב"ד ראש הרבנים הי"ו. ואם הישיבה עומדת ככלל לקחת לה ר"מ ראשי, אין ספק שאין שום הצעה יותר נוחה הימנה... ולתשובתו אחכה".

התשובה התעכבה מעט, אך כעבור כחודש וחצי החזיר הרב חרל"פ מכתב לגאב"ד קרייניק, ובו הודיע – בשם הראי"ה – על דחיית הבקשה. כאמור מכתב זה הינו ההתייחסות הרשמית האחת והיחידה שבידינו כיום, לגבי אפשרות כהונתו של רבינו כראש ישיבת 'מרכז הרב', המכתב נושא את התאריך א' אדר תרפ"ו, וכך נאמר בו (שם עמ' קג):

"והנה על דבר ההצעה אודות הגאון ר"ש שקאפ שליט"א, לקבלו לר"מ ראשי בישיבה הק' 'מרכז הרב', הנה על דבר מינוי של ר"מ ראשי ודאי אין שום מקום לדבר, כי מאז נתייסדה הישיבה משרה זו פנויה עבור מרן שליט"א [= היינו הראי"ה, נ.ר.], אשר הוא בכבודו ובעצמו חושב למלאותה, כי מרן שליט"א רוצה, וזה אדיר חפצו, שעיקר מהלך לימוד הישיבה תהיה ע"פ סדרו ודרכו של הגר"א זצוק"ל. ואם אמנם יודע ומרגיש גם נחיצות גדולה לסדר הפיתוח של דרכי ההסברות וההבנות ההגיוניות, אבל עיקר רוח הישיבה רוצה הוא שיבוסס ע"פ מהלכו וכו'. והיום הראיתי למע"כ מרן שליט"א את מכתב מע"כ שליט"א, ומה שכתבתי פה זוהי תשובתי".

הרי לנו, כי אם עד עתה לא עלתה ביד רבינו האפשרות לעמוד בראש ישיבה בארץ הקודש, מחמת נסיבות כלכליות לא ברורות, או כי קדמוהו אחרים, או שהוא עצמו לא נשאו לבו להגיע למקומות כלשהם, הרי שבענין ההצעה לגבי ישיבת 'מרכז הרב' פני הדברים שונים היו.

על אף שרבינו חפץ לבוא ולכהן בה, נדחתה בקשתו, בשל רצונו של הראי"ה כי "עיקר מהלך הלימוד הישיבה" יהיה "על

הגאון רבי אליהו מישקובסקי זצ"ל

עולה כי הראי"ה לא פנה אליו, אלא להפך.

כאמור עד עתה רווחה ההשערה כי הסיבה שהדבר לא יצא אל הפועל, מחמת קושי כספי-כלכלי היתה. ברם, בשנה החולפת יצא לאור הספר "זבד טוב", ובו נחשפו שני מסמכים אשר מקדמים אותנו צעד נוסף בסיפור דברים זה, ומשלימים את החלקים החסרים בפאזל המרתק.

היה זה זמן קצר לאחר מכתבו של רבינו לתלמידיו, והללו כתלמידים נאמנים חפצו לעשות רצון רבם. כפי הנראה הגאון רבי אליהו מישקובסקי (=אז תלמידו של רבינו ולימים ראש ישיבת כפר חסידים), הוא שפנה אל אביו הגאב"ד דקרייניק, הגר"ח מישקובסקי, והלה החל פועל בנושא.

תחילה שלח הוא מכתב לראי"ה קוק עצמו ומשלא נענה, החליט לפנות להגר"מ חרל"פ זצ"ל ששימש באום ימים בר"מ ומג"ש בישיבה. המכתב נושא את התאריך י"ג שבט תרפ"ו, כחודש ימים אחר מכתבו הנזכר של רבינו. אך כנזכר וכפי שהוא מציין מכתב זה הוא כבר השני במספר, באשר שלח הוא מכתב גם לראי"ה עצמו, עכ"פ כך נאמר במכתב (זבד טוב, עמ' קא – קב):

"...כאשר בפטירתו של הגאון הג' אבד"ק טאווריק ע"ה נפקד מקום ר"מ בישיבת 'מרכז הרב', והנה הודיעני ידידי הרב הגאון הגדול המפורסם מוהר"ר שמעון הכהן שקאפ הי"ו, שנפשו איוותה לעלות לציון ולהרביץ תורה מציון. והנה למותר לדבר בשבחו

רח"ע ורש"ש

מרחשון דשנת
ת"ש, יותר
משבוע ימים
לאחר פטירת
רבינו. היה זה
תלמיד רבינו
הג"ר ברוך יצחק
לוי, רבה של שכונת
מקור חיים, ששלח

מכתב בענין זה למרן הגר"ש רוזובסקי –
אף הוא מתלמידי רבינו, ברם לא ידע הוא
כי כבר ניצחו אראלים את המצוקים וכבר
נשבה ארון האלוקים ונשמתו של רבינו
עלתה ונתעלתה לגנזי מרומים תשעה ימים
קודם לכן, ב"א מרחשון. אמנם שם מגלה
הוא טפח על שאיפת רבינו ליסוד ישיבה
בא"י, ועל כך שאף ניסה הוא לפעול בשל
כך ושלח לשם אותו – תלמידו. וכך כותב
הוא לגר"ש:

"... ועתה יקירי שאלה אחרת לי אליך,
ואם תפתרני אזי יש סיכויים טובים
לעתידיך, שאליו הינך שואף. אין זו פנטזי'
כלל ועיקר. ליהוי ידוע לך שאני עליתי
לא"י, ע"י דחיפת מו"ר הגר"ש שליט"א,
ליסד בשבילו ישיבה בארצנו הק', הדבר
לא יצא אל הפועל מפני פטירת הגר"ש פ'
זצ"ל [=הלא הוא הגר"ש פ' הינדס חתן
רבינו מי שיועד על ידו להיות ראש ישיבת
גרודנא, נר.] ובשום אופן לא הסכים לעזוב
את הישיבה כלי מנהיג. ועתה שלדאבוננו
ישיבת גרודנא, כמו שאר ישיבות פולני'
– נתבטלה, עלינו תלמידיו לדאוג למו"ר
הגר"ש שליט"א ולהשאיר שם ושארית
לישיבת גרודנא ששתינו מבארה". עוד
מפרט הוא שם כי כבר פנה להגרא"י הרצוג
אודות רבינו והלה הבטיח ליתן לו את
הסרטיפיקט הראשון...

אכן, כאמור, לא ידעו הם כי כבר נגזרה
הגזירה, כי רבות מחשבות בלב איש ועצת
ד' היא תקום, וכבר נלקח רבינו השמימה
ואיננו. וכמשה רבינו בשעתו שהתחנן
והתפלל לפני האלוקים כי יתן לו לעלות
ולחון עפר הארץ, כן רבינו השתדל בכל
מילי דמיטב להיות מהעולים לארץ
הקודש, אל מקום קדוש עם
עם קדוש, אך נכזבה שאיפתו
ונתבטלה דעתו. ■

7 התפרסם ב"תורה יבקשו מפיהו" עמ' 289, ועי'
גם במאמרו 'תקופת גרודנא' שנתפרסם בסוף 'ספר
היובל'.

הרב, אילו זכתה והיה רבינו מכהן כראשה.

בראש ישיבת המקובלים

הצעה מעניינת הועלתה בקיץ של שנת
תרפ"ו כי יעמוד רבינו בראש ישיבת
המקובלים – "שער השמים". אך דעת
רבינו לא היתה נוחה בזה. וכך הוא כותב
בשפתו המליצית המכתב ששלח "לידידו
מנוער הרב מרדכי דוד לעוין" (בעל הדרכי
דוד) באלול תרפ"ו:

"בראשית קיץ זה פנה אלי מנהל
ישיבת "שער השמים" בהצעה שאקבל
עלי משרת ר"מ באה"ק בישיבתו הנ"ל,
והנה כאשר השם גורם לא שמתי לבי כל
כך לענין זה. כי לא בשמים היא – ויראתי
להכניס את עצמי בישיבה כזאת, אף כי
כתב לי שעושה מחלקה מיוחדת על לימוד
נגלה כדי ללמד ולחכמם להיות לרמ"ם
ומורי הוראות בישראל, עכ"ז לא משך לבי
לזה כ"כ". אכן על אף כל זאת ואחר שנועד
רבינו, כפי עדותו שם, עם ידידו הרב ר'
מאיר ברלין בקש מהרב לוי כי יבחון את
ההצעה ויחקור וידרוש בענין. אכן גם
הצעה זו לא יצאה אל הפועל.

הניסיון האחרון

הפעם האחרונה בה ניסו תלמידיו של
רבינו להעלותו לארץ ישראל היתה ב... כ'

והנה ע"ד שאלתו אם גם
עתה אשתוקק להיות מן העולים
לארץ הקודש, עלי לגלות
בפומבי כאשר כבר גיליתי דעתי
וחפצי זה לכל הרוצים לעלות
בארץ הקודש, וזה איזה שנים
אשר כתבתי להגאון רא"י קוק
שליט"א וביקשתי על ככה, והוא
השיבני שכן יאבה גם הוא ואם רק
ימצא מקום לפני יסייעני בזה,
ואז יעצני לבוא בעצמי בלא בית
עד שאסתדר שמה, וכאשר דרך
זה אינו מתאים לרוחי חדלתי מזה
עד אשר אמצא מקום במשכנות
לאביר יעקב.

בישיבת 'מרכז הרב' או רבנות חשובה.
אולם לפניה זו לא התקבלה כל תשובה,
וכנראה היתה היא בבחינת "עבר זמנך". לא
נותר אלא להרהר על מצבה של ישיבת 'מרכז

6 הובא בספר 'חיים של יצירה' עמ' 304, והכותב
הוסיף ש"הכותב מציין בכתב ידו כי לא התקבלה
תשובה למכתבו זה". ייתכן שהסיבה לכך היא
התנגדותו של הגר"ש באותו זמן שהרב שקופ
יעזוב את מקומו (ראה להלן).

מצבת רבינו זי"ע"א

'הרב מבוטען'

הגאון הצדיק

רבי מתתיהו מדניצקי זצ"ל

בעל "מתת ידו"

בברויסק (?) תקצ"א - ירושלים תרע"ו

הרב מבוטען

באדיבות נינו

מר מתתיהו אורן - חבויניק.

לפי עדותו, בתמונה זו נראה ר' מתתיהו ביער הסמוך לעירו והיא נעשתה ללא ידיעתו משום סירובו להצטלם.

הרב בצלאל דבליצקי

להגה"צ ר' משה ארנער: הסכמת הרב הגאון הצדיק וכו' בעל המחבר ספר מתת ידו...⁶. ובראש ספר 'מבאר חיים', ירושלים תרע"ד: הסכמת הרב הצדיק הגאון המפורסם לשבח ולתהילה עטרת חכמים וכו' מו"ה מתתיהו שליט"א...⁷.

דבריו הם זכרוננו

נפן תחילה אל ספרו ונראה את אשר נוכל לדלות ממנו, פרט ועוללות מהנוגע לפרשת תולדתו:

בשערו של החלק הראשון חותם רבי מתתיהו, אב"ד שערשוב⁸. בראש הספר נדפסו הסכמות גדולי ליטא המפליגים בשבחיו. הגאון רבי מרדכי גימפל יפה מרוז'נאי כותב עליו: הרב המאווה"ג חריף ובקי, משנת עמר נקי המפורסם מ' מתתיהו נ"י האבד"ק שערשוב... ושמחתי לראות פלפולו ישר הולך... ומכוון ההלכה לפרטיה. הגאון האדור"ת רבה של פוניבז' כותב בתו"ד: ומצאתיו מלא דבר ה' זו הלכה ברורה... הלכה ומורין כן, קראתי עליו מקרא שכתוב גם כל האדם אשר נתן לו האלקים עושר ונכסים

הפוסקים, באשר הוא מלא וגדוש בחקרי הלכות מחודשות וחילוקי דינים מקוריים שלא שערום קודמיו והרבה דינים מחודשים נזכרים על שמו. באופן שלא רחוק לקרוא עליו 'מי הוא שאת מימיו אנו שותים ואת שמו אין אנו מכירים'.

במאמרנו זה יצאנו ללקט אבני דרך, לציון נפש צדיק, הרב דבוטען, מוצאו ומבואו, תולדותיו ותהלוכותיו. אף מהדברים המעטים שעלה בידנו לקבץ, עולה וגם נצבה, דמות מזהירה של גאון מופלג וצדיק מושל ביראת אלקים, כצלם וצביון גדולי חכמי ליטא בדורו.

מפורסם בדורו

על פרסומו של ר' מתתיהו בדורו שלו, נוכל ללמוד גם מן מהתוארים שעטרוהו בני זמנו, ובולטת העובדה כי בכל מקום מתואר הוא במיוחד על שם צדקתו. כך למשל אנו מוצאים בראש ספר 'אהל יצחק השלם', הסכמת: 'הרב הישיש, הגאון וצדיק מפורסם, מארי דעובדין נימוקו עמו אבד"ק בוטען ומלפנים אבד"ק שערשוב בעהמ"ח ספרי שו"ת מתת ידו'.⁵ ובראש ספר 'אהב מוסר'

על ראשית שנות פעילותו, של הגאון אור ישראל מסאלנט זצ"ל, מוצאים אנו את הדברים הבאים:

'...שמו של ר' ישראל הלך לפניו ובמשך

זמן קצר התאספו אליו הרבה תלמידים ובכללם כמה אברכים צעירים גדולי תורה

מפורסמים. בין לומדי אותו בית המדרש ידועים הגאונים: רבי אליעזר גורדון

מטלז...; ר' יעקב יוסף (חריף, מ"מ דמתא

ווילנא ורב ראשי בנ"י); ר' יצחק בלאזר רב

בפטרבורג; ר' ירוחם לייב פרלמן (הגדול

ממינסק); ר' מאיר מיכל רבינוביץ רב

בשאט ובווילנא (מחבר אפיקי ים); רבי מתתיהו מדניצקי רב בבוטין; ר' נפתלי

אמסטרדם; ר' דוד שלמה גרודז'ינסקי

רב באוויא (אביו של הגר"ח"ע); ר' שמחה

זיסל זיו ראש ישיבת קלם, ועוד'.¹

והנה, בעוד שכל המנויים כאן ידועים ומפורסמים בשמם הטוב, אחד מאלה לא

מצאתי, הוא הגאון רבי מתתיהו מדניצקי רב בבוטין, הנזכר כאן כאחד מגדולי ליטא.

אכן, אם אמנם שמו נשתקע לגמרי, ואף היודעים כינויו 'הרב דבוטין', לא יידעו להגות את שמו², עכ"ז ספרו 'מתת ידו'³, נזכר במקומות הרבה בדברי

7 אביו של הגאון ר' אברהם זקנו של מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א.

8 בתוך הסכמתו כותב ר' מתתיהו: 'ואנכי כאשר באתי לפה לקבל אמבטאות פה דרווגניק...'. תאריך ההסכמה מחודש אב שנת תרנ"ה.

9 וכך גם בהסכמתו מיום י"ז אייר תרמ"ד לספר מעשה חשב ניו יורק תרס"ז.

4 וארשא תרע"ב

5 וחתום: 'נאום מתתיהו החונה בק"ק בוטען יתגורר כעת בוארשא'. תאריך ההסכמה הוא משנת תרס"ה. (להלן יובא כי ר' מתתיהו עזב את בוטען בשנת תרע"ב אחר שכיחן בה שנים רבות, ואין בידנו פרטים לברר תחנת מגורים זו מה עניינה).

6 ווארשא תרנ"ו

1 ר"ד כץ, תנועת המוסר, מהדורת ירושלים תשנ"ו, פרק י"ב עמ' 162.
2 ראה במפתח אישים להר צבי חלק יורה דעה.
3 ח"א ווילנא תרנ"ב, ח"ב פיערסקוב תרס"ח.

בזה:

סמוך היה הגאון ר' מתתיהו על שולחנו של חמיו בלובטש איזה שנים, שם התקרב אל הגאון ר' שמואל באקשטר תלמיד מאוה"ג הגר"ח מואלאז'ין 'פארה ועטרת תפארתה של לובטש היהודית שבכל הדורות'¹⁹, והוא האציל עליו מדרכי מורו ורבו הגר"ח זצ"ל, במשפטי הרבנות ובסדרי ההנהגה עם הקהל. כל אלה שמשו נר להגליו של ר' מתתיהו, בהליכותיו בקודש עם בני עדתו במקומות רבנות. ר' מתתיהו ששהה במחיצת הגר"ח כמה שנים והיה קרוב ברוחו לאנשי המוסר, הציע לפני ר' יוסף יוזל הורביץ 'האלתר מנוברדהוק' לייסד כולל אברכים בצביון מוסרי בלובטש (ואין ידוע מה עלה בגורל יוזמה זו). שם בלובטש התיידד ר' מתתיהו עם ר' מלכיאל הלוי טננבוים, לימים רבה של לומז'ה מגדולי משיבו דורו ומחבר דברי מלכיאל, היה זה כאשר ר' מלכיאל התגורר באחוזת חותנו הסמוכה ללובטש והיה פוקד את רבה של לובטש ולומדיה למו"מ של תורה. כעבור שנים השתדכו הגאונים ביניהם, כאשר בנו של ר' מתתיהו נשא את בתו של ר' מלכיאל²⁰.

בבוטען ישב ר' מתתיהו על כסאו של הגאון הקדוש א"א ר' מרדכי וויטצעל, בעל הדרת מרדכי²¹ שכינה ברבנות בוטען משנת תר"ל ונקרא אז בפי כל ר' מרדכילי בוטנער, עד שבשנת תרמ"ז עקר מקומו לרבנות קארליץ, ומשם נטה אהלו לאושמינא, אשר שמה בקרבו לדור דור, ר' מרדכילי אשמינער, (ולימים ושנים נתעלה לרבות סלאנימא²²).

שיחו בו יושבי עיר

מקור נפתח ומלא ענין, הם רשימותיהם של בני בוטען המתארים את רבם הנערץ, גדולתו בתורה והוד תוארו. רשימות אלו כונסו בספר הזכרון לקהילת בוטין²³, והנה מאשר נמצא שם²⁴:

'משנות ילדותי זוכר אני היטב את ר' מתתקע, הוא רבי מתתיהו מעדיניצקי'²⁵, הידוע בכינויו ר' מתתקע.

- 19 מ' צינוביץ, הרב הצדיק ר' שמואל באקשטר, ספר לוביץ' עמ' 206.
- 20 ראה על כך לקמן ברשימת יו"ח.
- 21 ווילנא תרנ"ט.
- 22 ראה ר' מרדכילי מסלונים ת"א תשי"ח עמ' 15.
- 23 פנקס ביטן, בואנוס אירס תשי"ד.
- 24 הספר כולו נכתב באידיש ותרגום הדברים ניתן בזה.
- 25 בכמה מקומות נרשם 'מאירוביץ', אבל א"א שמו אלא על שם אביו הנקרא מאיר. מפי מר אביגדור עפרון (אפרון) נתוודעתי כי שם המשפחה המקורי היה אפרון (וידועים מספר רבנים מליטא בשם זה), ואילו 'מדיניצקי' הוא שם

ש"ת 'מתת יהון'

המחבר שם¹⁴:

אם אמנו¹⁵ היא בת הרב הגאון רבי שמואל מיזל מלובטש (אחיו של גאון ישראל מאוה"ג וכו') מן אליהו חיים מיזל שליט"א... הר"ר שמואל מיזל הוא גם חותנו של הגאון בעל המחבר ספר מתת ידו פ"ה וכו' ר' מתת' שליט"א מדיניצקי אבד"ק בוטען מלפנים בשערשוב¹⁶.

ר' שמואל מיזל מגדולי ונכבדי העיר לובטש היה¹⁷. רשימה אודותיו ואודות חתניו הגאונים, כתב ר"מ צינוביץ ז"ל בספר זכרון לקהילת לובטש¹⁸ ובה כלל איזה ידיעות נכבדות אודות ר' מתתיהו והרי הן נלקטות

הגאון רבי יחזקאל אברמסקי. חתנו של הגה"צ ר' יעקב משה היה הגאון רבי אברהם יצחק צימרמן מקראנמזוג, חותנו של הגאון רבי ברוך בער מקאמניץ.

- 14 תולדות המחבר עמ' ד.
- 15 היא אשת הצדיק ממוש.

16 ומכאן שהנכתב בספר מלך ביופיו, ב"ב תשס"ז ח"א עמ' 14 כי רבי מתתיהו היה חתנו של ר' יעקב משה דירקטער הצדיק ממוש אינו נכון. שכן כאמור ר' מתתיהו לא היה חתנו של הצדיק ממוש אלא גיסו, כאשר שניהם חתני ר' שמואל מיזל. בפנקס ח"ק שבירושלים נזכרתו אשתו של ר' מתתיהו 'מרת רחל בת שמואל'. לדברי נכדו בספר סיפורה של משפחה, ת"א תשנ"א עמ' 021 היתה בת ר' שמואל מיזל אלמנה בנישואיה עם ר' מתתיהו, וקדמו לנישואיו אלה, נישואין קודמים אך לא נמסר שם פרטים נוספים אודותם. וראה לקמן הערה 83.

17 ... ר' שמואל מיזל היה איש נכבד כדוגמת אחיו שהתגוררו בלוביץ', ביתו היה בית ועד לתורה וכל הרבנים והשדרים והמגידים עשו להם אכסניא בביתו של האיש החשוב הזה... היה מראשי הלומדים בחברת הש"ס שבבית המדרש המקומי. זכה ר' שמואל מיזל לשני חתנים גדולי תורה וגאונים שהיו בפרקי זמן מסוימים סמוכים על שולחנו: ר' יעקב משה דירקטור אב"ד מוש ור' מתתיהו מדיניצקי אב"ד שרשוב וביתן' (מ' צינוביץ, ראה הערה הבאה).

- 18 לוביץ' ודלטיץ' ספר זכרון, חיפה תשל"א. עמ' 532 ואילך.

והשליטו לאכול ממנו כו' ולשמוח בעמלו, זו מתת אלקים היא. הגאון רא"ח מיזל אב"ד לוד' פותח את מכתבו: כבוד חתן אחי הרב המאוה"ג המפורסם, החריף ובקי סוע"ה כ"ש מ' מתתיהו אבד"ק שערשאב... יורד ומפלפל בעומק ההלכה ומעלה פנינים מאירים. בחלק ב' מופיע רבי מתתיהו כראב"ד בוטען. מלבד כוחו ויחודו של ר' מתתיהו בהוראה ובחקר הלכה, דבר הניכר לכל בא שער ספרו¹⁹, מצוין היה ביותר גם בחכמת הדרוש, לשונו לשון לימודים וחקן הוצק בשפתיו²⁰. ספריו כמו גם הסכמותיו מעוטרת בפתיחות נהדרות בהם הראה פנים מסבירות למאמרי רו"ל וחרז פנינים יקרים בביאור מטבעות תפילה וברכה.

'דרכי הרבנות מבית מדרשו של מהר"ח מואלאז'ין'

לעיל שמענו מדברי הגרא"ח מיזל, על היות הגאון רבי מתתיהו, חתן אחיו. פירוט מדויק יותר, מצאנו בהקדמת ספר חלק יעקב¹², בתולדות המחבר הרה"ג רבי יצחק יעקב וורנובסקי אב"ד מוש¹³, וכך כתבו בני

10 יש לציין גם לקובץ ההשגות (סימנים כ"ט - נ"א) על חידושי ההלכות מחלק או"ח המשוקעים בפירוש 'תפארת ישראל' למשניות. בתוכן העניינים כותב המחבר: 'וכאשר יעורני העליון להדפיס מה שיש לי הערות בפירושו על כל שיטת סדרי משנה, אדפיסם עוד הפעם בל"נ'.

11 בסוף ח"ב בראש 'דרוש על גודל שחר מחזיקי לומדי תורה' כותב המחבר: קונטרס דרוש אחד מחלק ספרי מאירת לעינים על דרוש, אשר סדרתי אותו להדפיס בהיותי אברך ולא זכיתי אז להדפיסו והוא מונח אצלי כ"י...'

- 12 ווילנא תרס"ה.

13 חתנו של הגה"צ רבי יעקב משה דירקטור (הנודע בשם 'הצדיק ממוש'), וממלאו מקומו ברבנות מוש. ר"מ ה"ה אבי הגאון רבי ישראל יהונתן ירושלמיסקי, חותן

נלוו ליציאת צדיק מן העיר, עת שם הרב מבוטען לדרך פעמיו, לחון את ארץ הקודש. מתוך ידיעה זו נוכל גם לשמוע מעט מגדולתו של ר' מתתיהו, לחוש במדת הערצת ואהבת בני עירו אליו ואף על סגולת ויקר אנשי ליטא אשר אהבת תורה, כיקוד יקד אש שלהבתיה היתה בעצמותם:

בוטען. ביום א' צו עזב את עירנו הרב הגאון ר' מתתיהו שליט"א בעהמח"ס מתת ידו וישא את רגליו לעלות לאה"ק אחרי מסרו את הרבנות דפה להרב הגאבד"ק ציטעווין נ"י³². עוד ביום ש"ק פרשת ויקרא התאספו כמעט כל בני העיר לבית המדרש הגדול והגאון נ"י דרש לפנייהם פלפול עצום וחריף מאד בסוגיא דחגיגה פ"ק בעניינא דהקהל, ובמוצאי ש"ק מן הלילה עד הבוקר באו כל בני העיר לביתו לקחת ממנו ברכת הפרדה וכל אחד ואחד נתן לו אגודת כסף. וביום א' בשעה התשעית בבוקר נקהלו עוד הפעם לבהמ"ד אנשים נשים וטף והוא דרש לפנייהם עוד הפעם בפרשת ברכת כהנים ויחתום את מדברותיו בשלום ובלשון כה תברכו ברוך את כל הנאספים כלם ויבקש מהם סליחה ומחילה פן במשך כ"ב השנים ששמש אצלם ברבנות ציער לאחד מהם או שמא גרם להם איזה היזק ע"י הוראתו או מחמת שכמה פעמים לא היה בעיר והוכרחו להטריף בעצמם מה שאפשר היה להכשיר וכדומה בדיני ממונות ובדמעות שליש מחל מצדו לכל בני העיר את אשר חטאו לו ויצעירוהו. ואחר חצות היום התאספו כולם להתפלל מנחה גדולה ואחר התפילה עלה שלישיית הבמטה ובדברים קצרים ויקרים ברך אותם ויצום לכבד את הרב החדש נ"י כי אדם גדול הוא, ואחרי צאתו מבית ה' וכל העם מקטן ועד גדול מלאו את החצר וגם רבים מבני הנכר באו לראות את הכבוד הגדול שחלקו לו בני העיר. ובעלותו על המרכבה שהכינו לו, כאשר אך התחילה לזוז ממקומה התייצבו בפניה רבים ולא נתנוהו ללכת הלאה, רק התירו הסוסים מרתיתם ובעצמם הובילו את המרכבה וכל העם עוטרם אותם עד צאתם את

32 הוא הגאון ר' יוסף יצחק ז"ל תלמיד סלבודקה ומבאי ביתם של הגר"ח מברסק ר' איצילה מפוניבז' והגאון ר' שמעון שקופ, כשזה האחרון נתמנה עזב את רבנות בריינסק לטובת ראשות הישיבה נתנה ר' יוסף יצחק תחתיו לרבנות בריינסק. רייז' נפטר בצעירותו בשנת תרפ"ה.

...בשנים ההם היתה ידועה בוטען כעיר של תלמידי חכמים ויודעי תורה... ר' מתתיהו היה גאון וצדיק נפלא ובעל מחבר ספר מתת ידו והיה תלמידו של הגאון ר' ישראל סאלנטער וחבירו של הגדול ממינסק, כדאי לציין כי ר' מתתיהו היה הבוחן של ר' חיים עוזר כאשר היה ר' חיים עוזר בן ישיבה, הוא הוא ר' חיים עוזר הידוע שהיה לאחכ"מ הרב של ווילנא ומגאוני הדור האחרון. ר' מתתיהו עזב את בוטען בשנת תרע"ב אחרי שיהן ברבנותה קרוב לשלושים שנה.

"ר' מתתיהו היה הבוחן של ר' חיים עוזר כאשר היה רח"ע בן ישיבה". מרן הגר"ח ע' גרודז'ינסקי זצוק"ל

ר' מתתיהו נולד ביום שני של פסח שנת תקצ"א בעיירה הסמוכה לוילנא²⁶, הוא הצטיין בכשרונותיו הגדולים, למד בישיבת ואלאז'ין אצל הגאון ר' אליעזר יצחק פריד²⁷, ואח"כ למד שש שנים אצל הגאון רבי ישראל סאלנטער. כיהן כראש ישיבה בדרייע, ומשם נלקח לרבנות ריבינשאק הסמוכה לדווינסק, משם נתעלה לרבנות שערשאב, ומשערשאב יצא לרבנות בוטען פלך סלונים. בשנת תרע"ב עלה לארץ ישראל ואחר ד' שנים - בשנת תרע"ו - נסתלק ונטמן בהר הזיתים, סמוך לציונו של מהר"ל דיסקין.

זכורני כי כאשר רבינו היה בא לבית הכנסת בליל שבת, בזקנו הלבן לבוש בבגדי משי וחבוש בשטריימל ופניו מאירות באור יקר, הייתי מצייר לעצמי במחשבתי, כך בודאי היה מראה כהן גדול בבית המקדש...²⁸ פרטים נוספים אנו מוצאים ברשימתו של בן עיר אחר המעלה אף הוא בזיכרונותיו את ר' מתתיהו²⁹:

'...בשנים ההם היתה ידועה בוטען כעיר של תלמידי חכמים ויודעי תורה... ר' מתתיהו היה גאון וצדיק נפלא ובעל מחבר ספר מתת ידו והיה תלמידו של הגאון ר' ישראל סאלנטער וחבירו של הגדול ממינסק, כדאי לציין כי ר' מתתיהו היה הבוחן של ר' חיים עוזר כאשר היה ר' חיים עוזר בן ישיבה, הוא הוא ר' חיים עוזר הידוע שהיה לאחכ"מ הרב של ווילנא ומגאוני הדור האחרון. ר' מתתיהו עזב את בוטען בשנת תרע"ב אחרי שיהן ברבנותה קרוב לשלושים שנה.³⁰

לחונן ארץ חמדת אבות

במכתב עיתי 'המודיע' הפולטיביאי³¹, נתפרסמה ידיעה, חתומה ע"י 'עובר אורח', המספרת על המאורעות רבות הרושם, אשר

26 לדברי מר אביגדור עפרון מקור המשפחה מבברויסק שברייסן (רוסיה הלבנה). מר אפרון מוסיף ומספר כי סבו ר' אביגדור אפרון היה אחיו של ר' מתתיהו ואף שהיה ת"ח בזכות עצמו, אחרי שהכיר מגדולתו של אחיו, היה מחזיקו ותומכו שנים הרבה, באמצעות חנות המכולת שהיתה בבעלותו.
27 חתן ר' איצלה בהגאון מאוה"ג מהר"ח מוואלאז'ין.
28 ש' ז' ווילענטשיק, זכרונות פון מיין אמאליקער היים. עמ' 44.
29 א' ז' יאבלאק (שימש כחזן ושו"ב בבוטען), זכרונות פון אנהויב 20סטן יארהונדערט, עמ' 58.
30 לא דק פורתא, מתרמ"ז - תרע"ב חמשה ועשרים שנה.

31 גליון 25 עמ' 400. העיתון הוצא לי ע"י נינו מר מתתיהו אורן-חבויניק, ואני מודה לו על כך.

על מכתב אחד ויחוס מוטעה

הבא לתור אחרי הפרטים המעטים המצויים מתולדותיו של רבי מתתיהו, ימצא תיכף מכתב המיוחס לו, אשר נדפס בכמה מקומות. מכתב זה ממוען אל הגרא"ה קוק ובו מעלה הכותב זכרונות מלמודם המשותף בישיבת ואלאז'ין ומספר על רוב הערכת הנצי"ב אל הרב קוק.

כך למשל רושם רמ"צ נריה בספרו שיחות הראי"ה (ת"א תשל"ט):

'...והרי סיפור נוסף מפי מכתבו של הרב הגאון רבי מתתיהו מדיניצקי ז"ל רבה של בוטען מחבר הספר מתת ידו שלמד אז בוולוז'ין. לאחר פתיחה זו נעתק המכתב שאינו חתום, הנפתח כדלהלן: אני כותב הטורים האלה, ידעתי את כבוד גאונו עוד לפני חמישים שנה בערך למדתי בישיבת ואלאז'ין אז בעת שכג"ת למד שמה...'. מכאן נעתק מכתב זה לגרא"ה על שמו של ר' מתתיהו, לספרים רבים.

לאור כל האמור לעיל, מכתב זה בלתי אפשרי שכתבו רבי מתתיהו, ולו אך משום ששנות לימודיו בוולאז'ין קדמו בהרבה לשנת לימודו של הרב קוק בוולאז'ין היא שנת תרמ"ה.

אכן אך לשווא יוחס מכתב זה אל ר' מתתיהו. מכתב זה חסר החתימה נדפס לראשונה בספר אור מופלא, מאת רז"א רבינר וכך נכתב שם: ואלה הדברים שכתב רבה של ביטען במכתבו מיום ג' ל"א למ"טמונים תרצ"ד.....!'

בשנת תרצ"ד חלפו שמונה עשרה שנה מסילוקו של ר' מתתיהו. גם החכמים שישבו על כסא רבנות בוטען אחר ר' מתתיהו אינם יכולים לבוא בחשבון: ר' יוסף יצחק זיו נפטר בתרפ"ה, ר' בן ציון יפה שנהרג עק"ה לא למד כלל בוולאז'ין ככל הנראה חתימת המכתב לא היתה כנגד עיני מפרסם המכתב מעולם והיחוס לר' מתתיהו אינו אלא מסורת שגויה, שתולדתה מן תולדותיו העלומים של ר' מתתיהו.

” ביום א' בשעה התשיעית בבוקר נקהלו עוד הפעם לבהמ"ד אנשים נשים וטף והוא דרש לפניהם עוד הפעם בפרשת ברכת כהנים ויחתום את מדברותיו בשלום ובלשון כה תברכו בך את כל הנאספים כלם ויבקש מהם סליחה ומחילה פן במשך כ"ב השנים ששמש אצלם ברבנות ציער לאחד מהם או שמאגרם להם איזה היזק ע"י הוראתו או מחמת שכמה פעמים לא היה בעיר והוכרחו להטריף בעצמם מה שאפשר היה להכשיר וכדומה בדיני ממונות ובדמעות שלישי מחל מצדו לכל בני העיר את אשר חטאו לו ויצערוהו.”

העיר, שם לקחו ממנו עוד הפעם את ברכת הפרידה באהבה ובחיבה יתירה בחבוק ונישוק ובקול בכי שלא נשמע מפני קול שירת וזמרת התופים והכינורות שליווהו מבית הכנסת עד תחת דאסאנאו, בעלותם רגלי עד התחנה יותר משישים איש ויותר מעשרים עגלות מלאות אנשים נשים וטף ומה נהדר היה לראות את הכבוד הגדול שעשו בני העיר למורם ורבים החביב. ומרבים נשמע בבכי גדול אומרים: 'אשרי מי שבנו ת"ח, כי דוקטור אפילו גדול שבגדולים אינו זוכה לזה כי אם מצד מעלת כבוד התורה', גם קבלו עליהם אנשי העיר לעשות בעדו לתמכו בשבתו בארה"ק כי חביב היה להם עד מאד בהכירם אותו לצדיק תמים עובד את ה' באהבה ומסירות נפש וחכם גדול גם במילי דעלמא. תהי נא דרכו צלחה ויזכה לראות את כל אחב"י מובאים לציון ברננה, עת ישיב ה' שבות עמו ואנחנו עמהם, במהרה בקרוב.

ועקבותיו לא נודעו - הרב דבוטען בירושלים

מתקופת ר' מתתיהו בירושלים אנו מוצאים עקבות מועטות בלבד: בספר 'חידושי אהל ישראל ירושלים תרע"ד', נדפסה הסכמה מר' מתתיהו³³ הפותח דבריו: '...בבואי לפה ירושלים עיה"ק מצאתי את שאהבה נפשי...', בראש ספר 'מבאר חיים' ירושלים תרע"ד, נדפסה הסכמת ר' מתתיהו מימי שבתו בירושלים, הנזכרת לעיל. גם מפטירתו אין אנו מוצאים רושם ונראה איפוא שעובדת סילוקו בשנות הרעב והמלחמה העולמית, הם שהביאו לכך.

עובדה אחת בה נזכר רבינו בירושלים מצאנו בזכרונותיו של רש"ק מירסקי³⁴ המספר על שנות נעוריו³⁵ בשכונת בית ישראל³⁶ וגם ממנה נוכל ללמוד על אהבתו וחבתו הנפרזה של הרב דבוטען ללומדי תורה קטן כגדול:

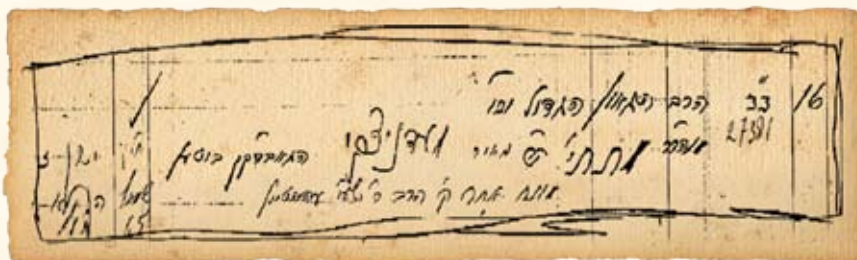
'...יום אחד אמרתי לסבי, שלא השארתי את מתנתו - היורה

33 הסכמת ר' מתתיהו, כמו גם הסכמת הגאון ר' יצחק דאנציג, אינה מצויה בכל הטפסים. לפי מס' העמודים של ספר קטן זה שהם 16 העולים לגליון אחד נראה שהסכמות צורפו לספר בנפרד ומכאן סיבת חסרונם בטפסים שונים.

34 בתוך ספר היובל לרש"ק מירסקי, נ"י תשל"א, עמ' רפג.

35 תרע"ג לערך.

36 כפי האמור כאן התגורר ר' מתתיהו בשכונת בית ישראל, אכן הגאון ר' שריה דבליצקי סיפר כי בשנות בחוריו עת התגורר בשערי חסד, ידוע היה מן הזקנים כי הרב מבוטען התגורר בשכונתם. ויתכן איפוא כי התגורר במקומות מספר בירושלים.

רישום פטירת הרב דבוסטן - מתוך פנקס ח"ק פרושים שבירושלים:
'הרב הגאון הגדול וכו' מוהר"ר מתת' ב"ר מאיר מעדיניצקי הגאבדק"ק בוטען'
(באדיבות ר' שמואל גלכשטיין שיח' - ח"ק פרושים)

מפי כתבו

'סיפר לי חכם אחד שפעם אחת ישב ביחד עם שני גדולי הדור, ונסתפקו במי ששכח טל ומטר או יעלה ויבוא, ונזכר קודם שעקר רגליו, דהדין הוא שצריך לחזור לברך עלינו או לרצה. ואז הציבור אמרו קדושה או איש"ר, אם מותר לזה להפסיק ולומר עם הציבור קדיש וקדושה או לא. והביא אחד מהם ראיה דמותר מהא דאיתא בברכות (כ"ד ע"ב) היה עומד בתפילה וביקש להתעטש, מרחיק לאחריו ד' אמות ומתעטש וממתין עד שיכלה הריח ואומר רבש"ע יצרתנו נקבים וכו', ופירש"י ז"ל ד"ה ואומר, וז"ל: ואומר בתוך התפילה, דהא מופסקת ועומדת כבר ע"י הריח, לפיכך יכול להפסיק נמי ולומר דבר זה באמצע עכ"ל. והכא נמי כיון שהתפלה מופסקת אצלו במה שאמר הברכות שלא היה ראוי לאומרו ושצריך עתה לחזור ולהתחיל רצה או ברכת השנים לכן מותר להפסיק אז גם לקדיש וקדושה, וגם גדול הדור השני הסכים לזה שמותר להפסיק. ולפענ"ד נראה דחס מלומר כן....'

(מתת ידו (להרב מתתיהו מדיניצקי זצ"ל), תניא ח"א סי' ט"ו)

סתם ולא פירש מיהו בעל החידוש ומי הוא המסכים על ידו.

והנה מצאנו בספר עמק ברכה להגר"א פומרנצ'יק (הל' תפילה עמ' יא) שהביא חידוש זה על ראייתו המקורית וכותב 'שמעתי בשם הגדול ממניסק'.

חבר נוסף לחידוש מפליג זה מצאנו במקום אחר: בשו"ת מנחת שי להגאון רבי שמואל יצחק שור (אב"ד בק"ק קניהעניטש שבגאליצייא, ח"ב ירושלים תרע"א סי' ל"ו) השיב שם אל יד"נ הרב המאוה"ג חריף ובקי המפורסים לתהלה מאד נעלה כ"ש מו"ה ישעיה [לנדמן] נ"י האבד"ק אזיפאליא יע"א' ובתוך הדברים כותב לו: עוד זה ראיתי שחקר אם שכח בתפלת ר"ח יע"י ונזכר באלהי נצור דחזור לעבודה אם יכול להפסיק לקדיש וקדושה... ומ"ש כת"ר להתיר להפסיק לקדיש וקדושה ע"פ המבואר בש"ס וכו' ביצא ממנו רוח... וכתב שכבר הסכים לדבריו הרב הגאון מהרי"ש ז"ל אבד"ק לכו"ב] - הוא ניהו הגאון האדיר רבי יסוף שאול נתנזון זצ"ל מלכו"ב, בעל השואל ומשיב', הנה אם אמנם חביבים עלי שמעתי דהרב מלכו"ב ז"ל מ"מ איני מסכים עמו בזה ולא אשא פני איש, לדעתי אין שום ראיה מזה....'

אמנם יש להעיר על שמועה זו דמתוך דברי הגאון מהרי"ש גופיה בספרו שואל ומשיב (מהדו"ק ח"ג סי' קס"ט) נראה דלא ס"ל כן, שזה לשונו שם: .."נסתפקתי בעמדי להתפלל תפלה בלחש ושכחתי יעלה ויבא ונזכרתי אחד שאמרתי שים שלום בעוד לא אמרתי יהיו לרצון (אשר מנהגי לומר קודם אלקי נצור כפי המנהג המוזכר בסי' קכ"ב) ובתוך כך הגיע הש"ץ לקדושה, ונסתפקתי אם לומר יהיו לרצון ואוכל לומר קדושה עם הציבור או לא אומר ואסמוך על הש"ץ ואשמע מאתו מלה במלה כדבר האמור בסי' ק"ד וגמרת בלבי לשותק ולכוין לש"ץ וטעמי ונימוקי הי' דאם אומר יהיו לרצון ואומר קדושה א"כ אהי' מוכרח להתפלל שנית תפלה דאף דמבואר בסי' תכ"ב דכ"ז שלא עקר רגליו כל שדרך לומר תחנונים אינו חוזר וכאן לא אמרתי אלקי נצור דז"א דהא המ"א כתב בסי' תכ"ב ס"ק ב' דכל שהסיח דעתו מהתפלה הוה כעקר רגליו וא"כ כאן אין לך הסח הדעת יותר מזה שהרי ע"כ כשאומר יהיו לרצון ואענה קדושה ע"כ שגמרת התפלה וא"כ צריך אני לחזור ולהתפלל וא"כ טוב יותר שלא אומר ואסמוך על הש"ץ ואז אחזור לרצה כן הי' טעמי...'

הרי לנו מכל דבריו שלא עלתה על דעתו של הגרי"ש שיש היתר לומר קדושה או קדיש קודם יהיו לרצון, ואולי היה זה מקודם ששמע דברי הגאון רבי ישעיה הנזכר. ולא ירדתי לסדר הזמנים.

דעה - ללא שימוש, אם כן אמר, הבה וניכנס לבית הרב מבוטין שיבחנו, דבר זה לא עלה בדעתי, אבל מכיון שאמרתי לא יכולתי עוד לחזור בי. הרב מבוטין הוא ר' מתתיהו מדיניצקי מחבר הספר מתת ידו על ד' חלקי השו"ע, הוא היה רב בבוטין ובשרשוב ובא בסוף ימיו לארץ ישראל והתיישב בשכונת בית ישראל. הייתי מבאי ביתו, והפעם הוכרחת אחרי שנוקשתי באמרי פי להסכים להצעת סבי שיבחנוני, אחרי כן הציע לפני הרב מבוטין לקבוע איתו שיעור בחושן משפט ובאבן העזר, יום אחד נכנסתי לביתו והוא מסר בידי כתב סמיכה, כל הדבר הזה היה זר ומוזר בעיני אבל פני סבי נהרו משמחה, כשנכנסתי בשבת לבית הכנסת באר שבע שבמעלה השכונה בית ישראל, והגבאי ר' יהושע מאיר רייכמן קראני לתורה בשם הרב, חזורי פני וכמעט שרציתי לברוח מבית הכנסת, אחרי העלייה שאלתי אותו מי גילה לו רז זה והוא ענה, הרב מבוטין, וזו היתה מצוותו....'

שנותיו של ר' מתתיהו בירושלים לא ארכו. ביוה"כ שחל להיות בשבת, שנת תרע"ו, בחצות הליל, מתוך שהוא עומד בתפילה, בצל שדי' יחסה ויתלונן, ונשמתו הטהורה השיב ליוצרה³⁷.

ואלו הם יו"ח מן הידועים לנו³⁸, בניו: הרה"ג רבי אברהם מדיניצקי רבקהילת אנטאנאפאל שבלטביה³⁹; ר' משה שמואל מדיניצקי⁴⁰ (חתנו של הגאון רבי מלכיאל טננבוים אב"ד לומז'ה, בעל דברי מלכיאל)⁴¹. בנותיו: מינה, אשת מר חיים בוגרשוב. אסתר, אשת מר אריה חביניק. רחל, אשת מר משה שלוש. ■

37 תאריך הפטירה יוה"כ תרע"ו, נרשם בפנקס הח"ק, שאר הפרטים עפ"י נכדו בספר סיפורה של משפחה, ת"א תשנ"א עמ' 121.

38 כל הנמנים כאן הרי הם יו"ח ר' מתתיהו מאשתו, מרת לאה בת ר' שמואל מיזל, למעט ר' אברהם דב עליו איני יודע. בת נוספת מזו"ה של ר' מתתיהו נזכרה בספר סיפורה של משפחה שם עמ' 120.

39 ראה ברשימת שמות משלמי דמי הקדימה לספר שו"ע עם טעם מגדים וליקוט מגדים, מאת הגאון רב"צ דון יחיא הי"ד, אב"ד לוצין שבלטביה, לוצין תרצ"ד. וכך נכתב שם: אנטאנאפאל: הרב הגאון חריף ובקי שו"ב מומחה רבי אברהם דב מעדיניצקי בן הגאון המפורסם רבי מתתיהו אב"ד בבוטען ושערישאב מחבר הספר מתת ידו ב' חלקים. חתניו של ר' אברהם דב הלא המה: רבי יצחק [בהרב"צ] דון יחיא הי"ד (ראה מעט עליו בספר יהדות לטביה, ברשימת הרבנים ואשי התורה שנספו עמ' 381), רבי יצחק שעצער.

ע"פ רשימת החתומים שם. רבנותו של רא"ד באנטאנאפאל נזכרת גם בפנקס לטביה, יד ושם עמ' 72. לפי גזר דינה של יהדות לטביה, מן הסתם היה גם ר' אברהם דב בין הקדושים. ינקום ה' לעינינו נקמת דם עבדיו השופך.

40 נולד י' טבת תרמ"ב - נפטר בת"א כ"ה תשרי תשי"ג. אדם ביקר, מבאי בתי המדרש היכל התלמוד. ר"מ צינבוץ שם מכנהו: 'למדן גדול'.

41 לוקח בתו מרת רבקה ע"ה.

אור חדש
על ציון תאיר

חדש

מהוצאת הספרים ת. וגשל

תורה מפוארה בכלי מפואר

לשמחת לב בית ישראל
יצא לאור בעזי"ת
החומש המפואר

מקראות גדולות
מהדורת "זכר חנוך"

החומש וכל המפרשים סדרו מחדש באותיות מאירות עיניים מוגהים היטב הדק
מאלפי טעויות שנשתרבו במשך הדורות ובתוספת אלפי ציונים ומראה מקומות.

חידושים מיוחדים במהדורה זו:

- א. רוב פסוקי התורה מסתיימים באותו העמוד, ללא צורך לדפדף באמצע הפסוק.
  - ב. תשומת לב מיוחדת ניתנה בדקדוק הנקודות והטעמים על ידי מודקדקים ידועי שם.
  - ג. כל המדרשים אשר הובאו בספר תורה תמימה נוספו על דף החומש באותיות מאירות עיניים.
  - ד. תורת הרמב"ם והוא ליקוט מכל כתבי הרמב"ם על חמשה חומשי תורה צורפו גם הם על הדף.
  - ה. אור החיים הקדוש הובא בנפרד וברצף בסוף כל כרך שלא יצטרכו לדפדף בשעת הלימוד.
  - ו. ברכת שמעון הערות יקרות מהרה"ג ר' ברוך שמעון שניאורסון על האור החיים הקדוש, נדפס על גליון פי' האור החיים.
- ועוד הרבה מעלות אשר הם לתועלת הלומד.

ניתן להשיג בטלפון: 02-5902616 ובחנות המפעל 'ספרים סטור'
רח' עלי הכהן 16 ירושלים, ובחנויות הספרים המובחרות.

הרב ח. צבי שפירא
הרב יוסף פרץ

שמעון הצדיק

עם מלאות ימי השלושים
להסתלקותו הפתאומית
של כ"ק אדמו"ר מלעלוב,
רבי שמעון נתן נטע בידרמן
זצוק"ל, משוחח 'אסופות'
עם חסיד ונצר לבית
לעלוב, הסופר החרדי
המפורסם הרב"ח ר' יאיר
וינשטוק שליט"א המספר
בערגה על רבי דגול, אב
רחום ואיש הלכה מובהק,
שנסתלק בבואו אל הקודש
• ה'מופתים' הגדולים
ביותר של הרבי נפרשים
כאן בהרחבה ובמלוא
הדרם; תורתו של הרבי
אותה כה הצניע, ועבודתו
הנבירה אשר פעל באין
רואים • ההסכמה שלא
פורסמה; נענועי הלולב
הארוכים; הלימוד על גג
הבית, וההבדל בין 'יאיר'
ל'ר' יאיר' • תורתו מגן לנו

ט' תשרי, תש"ע. אוירת היום הקדוש מורגשת בחלל העולם; הכל עסוקים בהכנות ליום גדול זה. אף ליום זה הוקדשה מצוה מיוחדת – כל האוכל תשיעי, כאילו צם תשיעי ועשירי (יומא, פא). בביתו של הרבי מלעלוב מכינים את השולחן, ועורכים אותו בכל טוב; הן מודעת קפידתו של הרבי להדר באכילת תשיעי, ויש להכין את האוכל והמטעמים הטובים ביותר.

הס, הרבי ניגש לסעודה הראשונה, נראה אחוז שרעפים. הוא נוטל מעט מהעוגה שלפניו, מכניס מעט ממנה לפיו – וחסל. מה היה לו לרבי? כלום 'שכח' את הענין באכילת תשיעי כמנהגו בקודש בכל שנה?

סעודה מפסקת. בחצר לעלוב כבר הספיקו לקיים את מנהג ה'מלקות' המסורתי בערב יום כיפור – כאשר זקני החסידים מציינים בתמיהה את מנהג הרבי בשנה זו, לראשונה, שלא לקבל מלקות – תפילת מנחה ו'וידוי' גם נערכו כדת וכדין. הרבי מתיישב שוב לסעודה, והפעם, אינו מכניס מאומה לפיו זולת כוס מים. הגבאים והחסידים חרדים לשלומם – הכיצד יעבור הרבי הזקן, שגופו ידוע כאב וחולי, את הצום הקדוש?

דמדומי חמה אחרונים נוטים לשקוע, ובביהמ"ד 'תפלה למשה' דלעלוב חבושים הכל ב'קיסל'עך' ובטליתות, ממתינים לרבי שיצא מחדרו, לתפילת 'כל נדרי'. ארבעים דקות נמשכת ההמתנה – במהלכה, מקבל הרבי מנות אינהלציה, עקב חולשה שתקפה אותו.

עם תום התפילה, נפנה הרבי לביתו. אין נשאר הוא – כמנהגו כל השנים – עם הקהל לאמירת 'שיר היחוד' ו'שיר הכבוד', אינו חש בטוב. בדרכו לביתו נאווה קודש, משוחח עם מלוויו על הרה"ק רבי נפתלי חיים מדז'יקוב זצוק"ל שהתגורר בירושלים, ונודע כאחד מגאוניה. הרבי שח אודותיו, שכל הקיץ האחרון הסמוך לפטירתו היה מפזם ומשנן את סדר 'העבודה' מתפילת יום הכיפורים, עד כי נקרא שמו בכל ירושלים 'ר' נפתלי חיים כהנים'. הרבי ממשיך ומספר, כי ביום הכיפורים לא הגיע הרה"ק הנ"ל לבית הכנסת, ומצאוהו מוטל בביתו ללא רוח חיים, כשסידור התפילה מונח לפניו, פתוח לרווחה ב'סדר העבודה'. ומפליא הדבר שבספרו של הרה"ק הנ"ל איתא "שסוד הפטירה הידוע שלא יהיה שם אדם" –

הגבאים מזדרזים ונפנים אחריו, אך בכניסה לחדר – הוא עוצר אותם: עד כאן. הוא מבקש להיות לבדו – "שלא יהיה שם אדם" – הם עוד מספיקים לראות, את הרבי עולה

התמונה האחרונה: הרבי זצוק"ל בחלוקת 'לעקה' בערב יום הכיפורים. (צילום: יעקב נחומי, BHOL)

”בדרכו לביתו נאווה קודש, משוחח עם מלוויו על הרה”ק רבי נפתלי חיים מדז’יקוב זצוק”ל שהתגורר בירושלים, ונודע כאחד מגאוניה. הרבי שח אודותיו, שכל הקיץ האחרון הסמוך לפטירתו היה מפזם ומשנן את סדר ‘העבודה’ מתפילת יום הכיפורים, עד כי נקרא שמו בכל ירושלים ‘ר’ נפתלי חיים כהנים’. הרבי ממשיך ומספר, כי ביום הכיפורים לא הגיע הרה”ק הנ”ל לבית הכנסת, ומצאוהו מוטל בביתו ללא רוח חיים.”

על ערש יצועו כשלאראשונה בתולדותיו לא הכין לעצמו 'נעגיל ואסער' לנטילת ידיים של שחרית, וגם לא ביקש שייכנו עבורו. כאשר שאלוהו האם להכין מים, סימן בתנועת יד "אין צורך".

ארבע דקות. ארבע דקות תמימות, המתניו הגבאים כשליבים פועם מאחורי הדלת, ואז לא יכלו שאת יותר – ופתחו את הדלת לרווחה. הרבי שוכב על מיטתו, לגופו הטלית קטן, ועל ראשו כיפתו הצחורה. אלא שלא זקוקים היו הגבאים להשכלה מיוחדת ברפואה בכדי לדעת שרק גוף רואים הם. פרח לו איש האמת.

או אז הלמו בהם הזכרונות, ו'אסימונים' מכאיבים החלו נופלים בזה אחר זה: כך, נזכרו הם ב'טיש' שנערך ביומא דהילולא של הרה"ק רבי דוד זיע"א מייסד שושלת לעלוב, כאשר שרו כרגיל את השיר "דער רבי זאל דערלייבן צוגיין אנטקעגין משיח צדקנו" (שהרבי יחיה

ויזכה ללכת לקראת משיח צדקנו) – אשר חביב מאד היה על הרבי בשל האיחול הגדול הטמון בו – הפסיק לפתע הרבי את השירה, בפעם הראשונה בתולדותיו, ותיקן את הציבור לאמור "אלע יידן זאלן דערלעבין צוגיין אנטקעגין משיח צדקנו" (שכל היהודים יזכו ללכת לקראת משיח צדקנו) ומכלל הן אתה שומע לאו: "אלע יידן" כן, "דער רבי", לא.

חסיד אחר, מחשובי חצר לעלוב, הגר בשכונת 'מקור ברוך' – בשכונות לדירה בה נהג הרבי לשהות בראש השנה, נזכר בבעתה איך שבניגוד לכל שנה שהיה מברך את הרבי בחום בראש השנה "דער רבי זאל דערלעבין איבער א יאהר ווייטער גיזונטערהייט" (שהרבי יזכה כן לשנה הבאה בבריאות), והרבי היה נענה כנגדו ב'אמן' בדבקות, הרי שבראש השנה תש"ע, נענה הרבי "מי וועט זעהן" (עוד נראה).

ברגע אחד, איבדה חצר לעלוב המפוארת את כתר רוראשה גם יחד. התייתם עולם התורה והחסידות, התייתם בית ישראל.

במלאות שלושים לפטירתו, נעתר איש לעלוב מובהק, חסיד בכל רמ"ח וש"ה, הסופר החרדי הרה"ח ר' יאיר וינשטוק הי"ו, לשוחח על דמותו של הרבי, של המנהיג.

לא 'מופתים' נקרא כאן, אף לא ישועות שחולל לאלפים. ניגע בשולי אדרת תורתו – אותה כה ביקש ועמל להצניע, נלקוט ניצוצי קדושה ורשפי שלהבתי-ה, מעבודתו התמה בקודש.

והוא, ימליץ טוב בעדנו.

"עלינו להבין", מבהיר הרב וינשטוק בפתח שיחתנו, "לצד היותו רבי ואדמו"ר לכל דבר – לרבות קבלת קהל, עריכת שולחנות והשתתפות בשמחות שונות, הרי שעיקר מהותו ואישיותו נסובה כל העת סביב התורה הקדושה, הא ותו לא. עוד מצעירותו כבר יצא לה להתמדתו שם מופלא, עד שסיפר שכנו לבנין בעת שגר בשנת תשמ"ה בסנהדריה המורחבת – הרה"ח ר' נחום ברנשטיין הי"ו, כי מידי לילה, עלו הם על יצועם עם הניגון המתוק של הרבי המזמזם תוכ"ד לימוד הגמרא.

התורה ולימודה היו עיקר חייו ומשוש ליבו. בכל עת וזמן פנוי, מיד שקע הוא בלימוד, כאשר כל העולם מסביבו בטל ומבוטל. נסיעותיו התכופות ושהיותיו בצפת – אם לא שנביא בחשבון את הנסתר שבהן – היו קודש לשם לימוד תורה. שם, ללא הפרעות, ישב והגה בתורה

ה". אך האמת היא – מסכם בן שיחנו – כי לא פלא הוא, ולא 'מופת' שנו כאן. התורה הק', לימודה ועמלה, היו רוח אפו ומשוש נשמת חייו. לא יפלא איפוא, כי גם לאחר יום רצוף וגדוש בעבודה מתישה בגוף ונפש – התיישב הוא ללימוד התורה הק'.

וכך מרגלא בפומיה: כתוב בנביא "הוי, כל צמא לכו למים" – ואין מים אלא תורה, נמשלה התורה למים כשם שמי שהוא צמא אין בשבילו דבר יותר מתוק וחשוב מאשר מים, אך מי שאינו צמא אין המים נחשבים אצלו כל כך. כך גם לימוד התורה מי שיש לו צימאון לתורה אין דבר יותר מתוק וחשוב אצלו יותר מתורה..."

וסיפר א' מחשובי החסידים, שביום בו קם הרבי מימי "שבעה" על אחותו הרבנית הורונצ'יק ע"ה, המתין הנ"ל כדי להכנס לרבי להתייעץ על נושא מסוים. כששם שהרבי לב אליו, ניגש אליו ובנימה של תחנונים ביקש ממנו: "אנא, במחילת כבודו, שבוע שלם שכבר לא למדתי גמרא, אני חייב כעת ללמוד קצת..." ותיכף ומיד ניגש הרבי אל ארון הספרים שבביתו, הוציא גמרא ונישקה בהתלהבות ובהשתוקקות אין קץ, ופתח בלימוד היות אביי ורבא.

עם סטנדר על... גג הבית

הרב וינשטוק ממשיך ומספר מזכרונותיו הוא. "לפני כ-29 שנה, עת גר הרבי בחו"ל, נזדמן לי להתארח בביתו, (וכידוע שכל אדם באשר הוא זכה בביתו להכנסת אורחים מופלאה). יום אחד הוצרכתי לו לענין מסויים, ומשלא מצאתי בביתו נפניתי והלכתי לבית הכנסת, שם, חשבתי, יושב והוגה הוא בתלמודו. אלא שגם שם לא נמצא הרבי. תרתי וחיפשתי אחריו, עד שמצאתי על... גג הבית, ישוב על כסא אל מול סטנדר, ולומד... התברר, כי בבית הכנסת המקומי עסקו כמה מיושבי המקום בחדשות הזמן, והם הפריעו את לימודו. על גג ביתו מצא הוא מקום שקט וראוי ללימוד בעיון ובעומק".

אלא שבאמתחתו סיפור נוסף – לאידך גיסא, ממנו ניתן ללמוד על כושר ריכוזו ועיונו העמוק של הרבי: "סיפר לי בן אחי, הרה"ח ר' דוד משה וינשטוק, אשר נזדמן פעם לבית הכנסת בצפת שם למד הרבי זיע"א בזמן שהותו שם. גם שם, ישבו מספר אנשים ושוחחו במלי דעלמא. לא הרחק מהם, ישב הרבי, ולמולו פתוח הספר 'ערבי נחל' (להרד"ש אייבשיץ, איש צפת אף הוא). הנ"ל סיפר לי, כי לתומו חשב שהרבי עובר בעיון קל על הספר, ובמקביל אנזי כרויות גם לדיבורים הנשמעים

בטיש בצפת עם האדמו"ר מרחמסטרביקא

”וכך מרגלא בפומיה: כתוב בנביא ”הוי, כל צמא לכו למים” – ואין מים אלא תורה, נמשלה התורה למים כשם שמי שהוא צמא אין בשבילו דבר יותר מתוק וחשוב מאשר מים, אך מי שאינו צמא אין המים נחשבים אצלו כל כך. כך גם לימוד התורה מי שיש לו צימאון לתורה אין דבר יותר מתוק וחשוב אצלו יותר מתורה...”

הוא לפוש אשוב כלעומת שבאתי, אך מי יודע, אולי אזכה ומשום מה טרם שכב הוא לישון ואזכה בברכתו". לזאת נעתר הגבאי, ופתח בפניו את דלתו של הרבי.

להפתעתם לא היה גבול; הרבי ישב על מקומו, כפוף על שולחנו, שם ניצבה לה, איך לא, הגמרא, והוא עסוק בהיות אביי ורבא בשקיעות וריכוז, כאילו עתה קם ממנוחה רעננה. "זר לא יבין זאת", נשמע הרב וינשטוק נרגש, "צריך להבין, שעבורנו, החסידים – שמלבד שאיננו זוכים להגיע לרמות העבודה הפנימית שלו, הרי שגם פיזית, ב'טיש' אנו יושבים כצופים גרידא, ועם זאת, אנו שבים היינו לבתינו מותשים ועייפים. הוא זיע"א רקד ופיזז ונשא מדברותיו בדרך למעלה מטבעו, שער בנפשך איפוא, כמה רבה היתה חולשתו! עם ולמרות זאת, דבר לא מנע הימנו מלשבת בסופו של יום ומאמץ עילאי ולעסוק בתורת

יומם וליל. ה'הויז בוחרים', המשמשים בקודש התבטאו באזני כי בזמני השהייה בצפת חשו הם כמוותרים, הרבי יושב היה בחדרו יומם וליל, לפניו ספרי קודש, והוא שקוע ועסוק בלימוד בריכוז מופלא ועצום".

לימוד במוצאי פורים

לשם המחשה, מספר לנו הרב וינשטוק אודות הידוע בחסידות לעלוב, כי על אף היות הרבי איש סוד, צנוע ומופנם בארחות חייו היומיומיות, הרי שבשני מועדים פרצה ועלתה פנימיותו הטהורה וגלשה לה חוצה לגבולותיו; בימי פורים ושמחת תורה. דומה היה כי פנים חדשות באו לכאן, הרבי היה נוהג בשמחה ועליצות יתירה, ובמשך שעות יושב היה בראש קהל חסידי ומעניק מאוצרו הבלתי נדלה. למותר לציין, כי עבורו היתה זו טרחה יתירה, באשר חרג ממנהגו ופרץ את גבולותיו חוצה. ברור גם, כי לצד עבודתו הפיזית המאומצת, הרי שגם נפשו עלתה ונתעלתה בעבודה רמה וכבירה באותם מועדים. אך ברור היה איפוא, כי במוצאי הימים הללו, יתן שנת לעיניו ויפרוש למנוחה קלה להשיב את נפשו וגופו. ואכן, חסיד נאמן שבא בהול לבית רבו במוצאי פורים להזכיר בקו"פ לישועה ורחמים את קרובת משפחתו היושבת על המשבר וחייה תלויים לה מנגד, נתקל בסירובו של הגבאי: "זה עתה נכנס הרבי לחדרו לנוח מעמל היום" – קבע הגבאי – "אין להפריעו". הלה לא ויתר, "אכנס ו'אציץ'. והיה אם אכן שכב

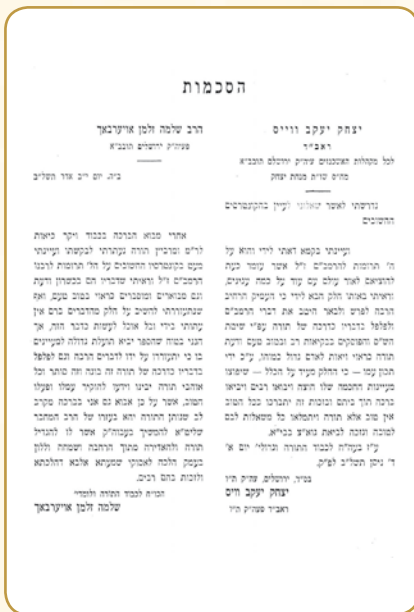

כ"ק אדמו"ר ה'בית ישראל' מגור זצוק"ל.

הרבי המכהן). "ישובים היו השנים ולומדים, ובסדר לימודם הגיעו לדברי תוס' קשה לפיצוח. פעם ועוד פעם קראו את התוס', בדקו במפרשי התוס' השונים – ופתרון אין. דברי התוס' נשארו קשים ובלתי נהירים. על פניהם חלף הרבי, שקם לרגע ממקומו ושב אליו. אחיו, החברותא של אבי, פנה אליו, שיואל לבאר להם את ד' התוס'. הרבי ניגש אליהם בניחותא, הרכיב את משקפיו לעיניו, הביט בתוס' לרגע קל, והחל לקרוא אותו ולבאר באר היטב, בשפה פשוטה וברורה. השנים, מספר בן שיחנו, "לא ידעו את עצמם. הנה הם יושבים זמן רב על תוס' קשה וסבוכה, והרבי, שכלל אינו בסוגיא זו, בכמה מילים פשוטות שפך עליו אור גדול, עד כי זקוקים הם היו להיזכר במה נתקשו מעיקרא!".

"בקץ האחרון" הוא מוסיף, "עת שהה בצפת, נכנס לחדרו פנימה אחד מן החסידים עבור ענין מסויים. על אף כניסתו לחדר, לא שם לב הרבי לאורח, והמשיך בעיונו בספרים המונחים על השולחן לפניו. מבט על השולחן הבהיר במה עסוק הרבי: ספר 'חזון איש' פתוח לרווחה, סמוך לו מחברת, והוא יושב כשעט בידו, מעיין בחזו"א, מהרהר קמעא, וממשיך לכתוב במהירות. כך נמשך הסדר למספר דקות, הרבי מעיין בחזו"א, ואת חידושו עליו מעלה ע"ג הכתב. הלה הבין כי אם לא יעשה מעשה, אחת דינו להישאר כך עד אור הבוקר, ולכן השמיע קול להסיט את תשומת לב הרבי. משוסף סוף הבחין בו הרבי, מיהר לשואל לרצונו במאור פנים, כאשר בענותונו

הסכמות לספר 'הר בשן'

”משהגיע הרבי לתת את ספרו לכ”ק אדמו”ר בעל ‘בית ישראל’ מגור זצוק”ל, התבטא עליו האדמו”ר באוזני הגבאי הרה”ח חנינא שיק, ”האברך הזה שכעת היה כאן עכשיו הוא ”זייער א לייטישער יונגערמאן” (בתרגום חופשי: אברך רציני ונכבד). הבקי בשיחו של ה'בית ישראל', ”מדגיש ר' יאיר, ”יבין אל נכון את גודל הערכה הטמונה בביטוי קצר זה”.

בעומק ה'חזון איש'

מדי שנה, בתאריך ו' טבת, נוטל היה את ידיו לסעודה לרגל יום ההילולא של בעל ה'דברי יחזקאל' משינובה, ובהללעה היה 'חוגג' גם את יום הולדתו שחל באותו תאריך. אלא שפעמים רבות היה מבקש גם לערוך סיום מסכת, כאשר תמיד המסכת היא נדה. התברר, כי סיומה של נדה, היה למעשה סיומו של הש"ס – אותו מסיימת מסכת נדה.

כאן מעניק לנו הרב וינשטוק עדות מפיו אביו הרה”ח ר' שלמה מנחם וינשטוק זצ”ל, שהיה לומד בקביעות בביהמ”ד של לעלוב ברח’ צפניה בירושלים עם חברותא – אחיו של הרבי, הרה”צ רבי שמואל שמעלקא בידרמן שליט”א, בתקופה בה היה יושב שם גם הרבי (שאז היה צעיר בהרבה, ועדיין היה בנו של

בחלל. הוא ניגש לרבי ע”מ לשואלו דבר מה, ומשפנה אליו הגיב הרבי בבהלה, שכן מרוב עצמת שקיעותו ועיונו ב'ערבי נחל', לא שם לב כלל למתרחש סביבו.

ההסכמה שנגנזה

ממשיך הרב וינשטוק ומספר: וכמידת אהבתו ויגיעתו בתורה – כך גדלותו בה. עוד בעודו אברך צעיר כבר מסר שעורים בשיבה בבלגיה, שיעורים, להם יצא מוניטין כיחודיים בבהירותם ובעמקותם. כל ימיו טרח הרבי להסתיר את גדלותו בתורה, ולהצניעה מעין כל. בפקודת אביו זיע”א, הוציא לאור בשנת תשל”ג את ספרו 'הר בשן' [ע”ש הפסוק בתהלים סח, טז] על ה' תרומות (בשן ר”ת שמו – בידרמן שמעון נתן נטע), כאשר בספר זה באה לידי ביטוי בקיאותו העצומה בשני התלמודים בבלי וירושלמי, בשו”ע ופוסקים. ועדיין היו מרננים בחוגי לעלוב כי מחמת שלא רצה לחשוף רוב גדלותו הוציא בכונה תחילה את ספרו על ה' תרומות ברמב”ם, אשר אין יד הכל ממשמשת בהם, ולא הוציא את חידושי על מסכתות הש”ס הנלמדות בפי כולם.

ואגב, חיבה מיוחדת נודעה לתורת ארץ ישראל אצל הרבי. גם בקבצים תורניים ישנים ניתן למצוא חידושי סוגיות מהרבי, רובם ככולם בהלכות התלויות בארץ. היה עוסק רבות גם בספר "מעדני ארץ" מהגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ”ל, כשהרבי משבח את דרך לימודו וסברותיו הישירות.

ועדיין, כל ימיו מצטער היה על הוצאת הספר, והתבטא כי שני דברים לא רצה בהם כלל – רק אנוס היה לעשותם בפקודת אביו זיע”א: המגורים בחוץ לארץ, והוצאת הספר הנ”ל. הרב וינשטוק חושף בפנינו, כי לספר זה, שזכה להסכמות ממרן הגרש”ז אויערבאך זצוק”ל והגרי”י וייס זצוק”ל – נכתבה גם הסכמה חשובה עד מאד ממרן הגרא”מ שך זצוק”ל, אלא שמחמת התארים המופלגים שנכתבו שם על המחבר, בחר הוא ברוב ענותנותו להצניעה ולא לפרסמה.

”משהגיע הרבי לתת את ספרו לכ”ק אדמו”ר בעל 'בית ישראל' מגור זצוק”ל, התבטא עליו האדמו”ר באוזני הגבאי הרה”ח חנינא שיק, ”האברך הזה שכעת היה כאן עכשיו הוא ”זייער א לייטישער יונגערמאן” באידיש [בתרגום חופשי: אברך רציני ונכבד]. הבקי בשיחו של ה'בית ישראל', ”מדגיש ר' יאיר, ”יבין אל נכון את גודל הערכה הטמונה בביטוי קצר זה”. תמונה 66 כיתוב: ”זייער א לייטישער יונגערמאן” כ”ק אדמו”ר ה'בית ישראל' מגור זצוק”ל.

בפורים, מבקש היה הרבי מכל הבאים אליו – ובכללם בעלי הבתים העמלים לפרנסתם, שיחתמו לו על התחייבות אודות לימוד שעה בכל יום. אודות אלו החותמים התבטא הרבי, כי הללו כבר לא צריכים להגיש 'קויטל' עם שמם לישועה, בעצם החתימה וההתחייבות על הלימוד היומי – כבר נושעו!

"זכורני", נזכר ר' יאיר במעשה ממין הענין, "לפני כ - 15 שנה, החל לראות אור בחצר לעלוב בטאון פנימי, אשר כלל בתוכו מכל טובה של לעלוב; דברי תורה מהאדמו"רים, פרפראות לפרשת שבוע, עניני הקהילה וכד', כאשר על מלאכת עריכת הבטאון הופקד בחור בעל לשון לימודים ועט ברוכה, ואכן, הבטאון הרהיב עין בתוכנו וסגנונו".

"יום אחד, הודיע עורך הביטאון על סיום עבודתו ופרישה ממנה. ניגשתי אליו ושאלתי אותו על הענין, כאשר אני טורח להביע בפניו את הערכתי אליו ולפעולתו – ואת פליאתי על סיום עבודתו. "הרבי, הוא זה שהורה לי להפסיק מפעולתי זו", סיפר לי. התברר, כי הרבי קראו אליו, והבהיר לו כי על אף התועלת הגדולה שיש לחסידות כולה מפעולותיו, עדיין חשוב לו – לרבי – יותר לימודו של הבחור, שיהיה לימוד ללא כל הפרעות ועיסוקים, "אין למעלה מתורה, בטאון חסידי הוא דבר חשוב, אך תורה היא הדבר החשוב ביותר" הדגיש באוזניו הרבי, ועל כן הורה הוא לו לחדול מעריכת הבטאון. אין חולק – ואף הרבי עצמו הכיר בזאת – בתועלת הגדולה שהביאה עבודתו של הלה ללעלוב, למרות זאת, הורה לו הרבי להקריב את תועלת זו על מזבח התורה ולימודה".

"ככלל", מציין הרב וינשטוק, "בשנות הנהגתו של הרבי הוכחו עובדות בשטח: אחוז היוצאים למלאכתם מתוככי החסידות פחת והלך, לטובת אחוז ישובי אוהל שהלך והתעצם. וכל זאת, נזקק ישירות לרבי ולמשנתו". ולאחר רב מחשובי הרבנים שניגש לרבינו באמרו כי בנו מרגיש משיכה ללעלוב, והוא רוצה להיות חסיד לעלוב – ענה הרבי: "אם כך, צריך הוא לשבת וללמוד, כך הוא שייך אלי".

תפילה על פי שולחן ערוך

כל מהלך חייו של הרבי זיע"א, אפוף היה דבקות בה', בתורתו ויראתו. הרב וינשטוק נאות לגלות טפח מחיי רבו גם בנוגע לזה. למען האמת – הוא קצת מתקשה להתחיל: "על 'עבודה'?" לדבר על ה'עבודה' של הרבי – היכן אתחיל, ואיך אסיים?" הוא תוהה, תהיה אמיתית, תהיה חסידית צרופה. אנחנו מנסים

מרן הגרמ"י ליפקוביץ שליט"א ב'שבעה' על הרבי זצוק"ל (צילום: יצחק לב ארי BHOL)

” כך נמשך הסדר למספר דקות. הרבי מעניין בחזו"א, ואת חידושיו עליו מעלה ע"ג הכתב. הלה הבין כי אם לא יעשה מעשה, אחת דינו להיטאר כך עד אור הבוקר, ולכן השמיע קול להסיט את תשומת לב הרבי. משסוף סוף הבחין בו הרבי, מיהר לשואלו לרצונו במאור פנים, כאשר בענותותו מסיט הוא – בהשקט – את כרך ה'חזון איש' והמחברת, ומעלימם תחת לשולחן.”

שרחש לו הרבי באותו מעמד – לא ימוש מזכרוני! הוא קרבו אליו, והצביע עליו לפני כל: זה הוציא ספר על בבא מציעא! אשריו! ממנו ילמדו וכן יעשו! אף מחבר הספר עצמו לא ידע 'איפה' לשים את עצמו' מרוב הכבוד שנחל באותו מעמד. בהזדמנות אחרת, וסביב שולחן הרבי – אשר הקפדתו בכבוד כל אדם ובריה באשר הוא היתה מן המפורסמות – ישבו אברכים רבים מבני החסידות, כאשר לפתע הצביע הרבי על שנים מביניהם, וציווהם לישב בסמיכות אליו, תוך שהוא נוהג בהם גיווני כבוד, זאת, עקב התמדתם ולמדנותם שיצא להם מוניטין. אחדים מהנוכחים העיזו ופנו לרבי בשאלה מדוע יגרע חלק השאר, ומה ראה להעדיף את זוג האברכים הללו. אלא שהוא נענה ואמר – אדרבה! ילמדו ויתמידו כולם כמותם, ויזכו אף הם לכבוד ותהילה!".

מסיט הוא – בהשקט – את כרך ה'חזון איש' והמחברת, ומעלימם תחת לשולחן". וסיפר תלמיד קרוב: "תמיד כשדיברו עם הרבי בסוגיא מסוימת מכל חלקי הש"ס והשו"ע, תמיד היו תשובותיו ושאלותיו של הרבי כאחד ש'מונח' היטב באותה סוגיא, לרבות ציטוטים מדויקים מלשון הגמ'. תמיד, אחרי שיצאנו מהרבי, ביקשנו לבדוק את הדברים בפנים – והרבי מעולם לא החטיא. מאידך כשהרבי אחז שמימרא מסוימת אינה מצוטטת במדויק ע"י בן שיחו, אף פעם לא נתן לבדוק בפנים שמא הלה יחוש אי נעימות...". "לא לחינם התבטא מרן הגאון רבי מיכל יהודה ליפקוביץ שליט"א בבואו לניחום האבלים ב'שבעה', כי זקוקים אנו לרחמי השי"ת שימלא את החלל הגדול בביגיעת התורה שנפער עקב הסתלקותו של הרבי זיע"א".

'אינם צריכים להגיש קויטל' – כבר נושעו!

אנו מבקשים לברר, איך באה לידי ביטוי אהבתו והערכתו לתורה וללומדיה, בהשפעתו על חסידיו ושומעי לקחו. "הסכיתו ושמעו", נענה בן שיחנו, "מאות ואלפים באו לחסות בצילו של הרבי, בזמנים שונים, והזדמנויות כאלו ואחרות. מתוך כל אלו – היחידים שזכו להערכה מופלגת וניכרת – היו הללו שתורתם אומנותם! זכורני, כי באחד מהטיש'ן, השתתף אחד מבני העליה המיוחדים שבחצר לעלוב, אשר זמן קצר קודם לכן הוציא ספר מחידושיו על מסכתא בבא מציעא. הכבוד המיוחד

האדמו"ר מלעלוב בסנדקאות

'למקד' אותו – 'איזו עבודה שבלב זו תפילה', אנו מזכירים את דברי חז"ל. אמרנו תפילה – ומעיניו של הרב וינשטוק החל נובע: "ראשית לכל, אציין כי כל הנהגותיו והליכותיו בתפילה – תאמו להפליא את האמור בשו"ע הלכות תפילה. כל סעיף וסעיף קטן, קויים על ידו בשלמות ובדקדוק. וכפי שכבר העיד בו אחיו, הרה"צ רבי פנחס שליט"א (מניקלשבורג), כי כל הנהגותיו מדודות בפלס, וכולן תואמות את ההלכה, ומותאמות אחת אחת לסעיפי ה'שולחן ערוך'. בהקשר לזה יציין, כי עקב קפידתו שלא לפסוע ג' פסיעות על פני המתפלל – קפידא שבשלה יכול היה להמתין זמן רב עד שהעומד אחוריו יסיים תפילתו – סודר עבורו מקום מיוחד בבית המדרש, באופן שמאחוריו לא שייך לעמוד ולהתפלל, ובכך לעכבו".

מעשיה נאה הוא מעניק לנו מאוצרו, העוסקת במנהג הספרדים, שלא נהגו להקפיד – כשיטת השו"ע – לעמוד ב'אמן יהא שמיה רבא', דלא כהאשכנזים, שמקפידים לעמוד – וכהרמ"א. ומעשה שנזדמן הרבי לתפילה בבית כנסת ספרדי, ולפי שלא רצה לבלוט במנהגו לעמוד באיש"ר, נתחכם ונעמד עוד קודם לקדיש, וכך נשאר ממילא לעמוד על עמדו באיש"ר.

[ומדי עסקינן בהקפדתו היתירה על כל סעיפי השו"ע, חושף בפנינו הרב וינשטוק פרט עלום – אך מבהיל. כל מי שראה את הרבי, שם לב לקומתו שהיתה כפופה ושפופה מעט. "לא מום היה זה, ולא מחולי סבל הרבי. הלכה פסוקה היא בשו"ע (או"ח ס"ב, ס"ו) דאין ללכת בקומה זקופה, וההולך בקומה זקופה הרי הוא כדוחק רגלי שכניה, ח"ו. הרבי, בעוצם הקפדתו על דינא דשו"ע, הלך וכפף את עצמו, עד כי שחה קומתו ונכפפה!"]

בפנים – אש להבה כלפי חוץ – חזות רגילה

הנהגתו של הרבי בתפילות היתה – ככוונה תחילה – רגילה ופשוטה. על אף האש שבערה בלבו פנימה, הקפיד הוא – למראית עין – על חזות רגילה, ללא תנועות מיוחדות, או קולות מיוחדים. אלא שכל זאת, כאמור, למראית עין. משאך ניתנת היתה לו ההזדמנות לעבוד את קונו ולהשתפך לפניו באין רואה ומפריע, איז מתפרצת היתה ועולה שלהבת לבו הטהור, והיה מתחטא לפני אביו בבכי נורא, בזעקות ובקול גדול. "לא אשכח", נזכר ר' יאיר, "פעם א' עמד הוא להתפלל שמו"ע, ואני כחסיד, החלטתי לבחון את דרכיו. הכל החלו בתפילתם, ואני – עיני

” על כן מיהר הוא ושם אזנו על דלת המרתף, לשמוע מה זה ועל מה זה. להפתעתו, שומע הוא את חמיו, מתפלל בבכיות נוראות את תפילת 'אהבת עולם' שלפני ק"ש דשחרית, והקול הולך ובוקע ברגש וכיסופים נוראים, והרבי שב ומתחנן, מייחל ומתחטא – "רחם עלינו, ותן בלבנו בינה להבין ולהשכיל", והרי הוא שב וחוזר על הבקשה בבכי ובתחנונים, שוב ושוב. כך, עמד הרב בוכנר כחצי שעה (!), ורגליו מסומרות למקומן.

עליו. הרבי חיבר את ראשי אצבעות ידיו זו לזו ויצר כמין אוהל המורכב מעשר אצבעות (ע"פ הקבלה), עצם את עיניו, וניתר באויר לגובה. לאו לי ולשכמותי להסביר את מעשיו, אחת אדע לומר – נראה היה בחוש, כי אז פורש הוא מהעולם הזה לגמרי. אפס, הרבי חש במבטי החודרים, ועל אתר שינה את חזותו, והרי הוא שוב מתפלל כאחד האדם".

סיפר לי חתנו, הרה"ח ר' אליהו בוכנר שליט"א מארה"ב, שיום אחד בשעת בוקר נזקק הוא לדבר מה מחמיו, הרבי זיע"א, [היה זה בראשית התקופה שהתגורר בארה"ב]. הוא נכנס לביתו, אך הרבי לא היה שם. חמותו של הרב בוכנר, הרבנית תחי' שיערה באזניו כי ככל הנראה הלך הוא לבית הכנסת להתפלל. הלה שם פעמיו לכיוון בית הכנסת, אלא שבעמדו על מדרגות הבית, שמע הוא מכיוון מרתף

ה"בייסמנט" (Basement), קול זעקה. נדמה היה לו כי הקול הוא קולו של חמיו, ועל כן מיהר הוא ושם אזנו על דלת המרתף, לשמוע מה זה ועל מה זה. להפתעתו, שומע הוא את חמיו, מתפלל בבכיות נוראות את תפילת 'אהבת עולם' שלפני ק"ש דשחרית, והקול הולך ובוקע ברגש וכיסופים נוראים, והרבי שב ומתחנן, מייחל ומתחטא – "רחם עלינו, ותן בלבנו בינה להבין ולהשכיל", והרי הוא שב וחוזר על הבקשה בבכי ובתחנונים, שוב ושוב. כך, עמד הרב בוכנר כחצי שעה (!), ורגליו מסומרות למקומן.

וסיפר הנ"ל, כי עד לאותו היום, לגודל ענותנות חמיו – הרבי, לא ידע הנ"ל על שגב קדושתו ורוב חסידותו, ולתומו חשב כי חמיו הוא ת"ח גדול וכן קדושים, אך כולי האי לא ידע. מאותו יום ידע אל נכון כי באדם גדול עסקינן, גבוה מעל גבוה.

"אף אני", מעיד הרב וינשטוק, "שומע הייתי באזני את הרבי כשהוא קורא בספר התהלים בשבת, באופן שאין לתאר ולשער. הקריאה היתה בשילוב של מנגינה עריבה, אך מתחננת ומבקשת, כפשוטו, כבן הבא אצל אביו ומבקש ממנו אשר נצרך".

אתרוג ב(מאה) דולר

ועוד מעדות חתנו הנ"ל. הימים, כאמור, היו ימי ראשית מגוריהם בארה"ב, ימים אשר התאפיינו במחסור כלכלי משוער, וחיים בתנאים קשין ומגבילים. והנה אתא ובא חג הסוכות, ויצאו הרבי (שזא כמובן טרם

כיהן (כאדמו"ר) וחתנו השוקה לבחור להם ארבע מינים. נכנסו ובאו בשערי חנות הד' מינים, פנה הרבי אל המוכר וביקש לראות את האתרוגים הכי יפים. הלה נענה כי מחירם גבוה מאד, לשאלת הרבי הוא נקב אף במחיר: 100 דולר. [כאן מדגיש בן שיחנו, כי לא הרי דולר דהיום כדולר של אז – שנת תשל"ג, ערכו היה פי כמה וכמה]. הרבי ביקש לראות את האתרוגים היקרים, בחר לו אחד מהם – והוציא מכיסו 100 דולר, אותם מסר למוכר אל מול עיניו הנדהמות של חתנו. שכן כאמור, הימים היו ימי קושי ומחסור, והדחק הורגש בכל. אלא שבזה לא הסתיימו הפלאות; הרבי פונה למוכר בשנית, ומבקש ממנו שיראה לו אתרוג זול יותר. המוכר ניגש לקופסת האתרוגים עם תג המחיר של 10 דולר, אך הרבי מבקש יותר זול. ניגש הוא ל – 5 דולר, והרבי עדיין מבקש יותר זול. לא נחה דעתו, עד כי מצא אתרוג בן דולר אחד, 'כשר' ותו לא. החתן לא הבין מה מתחולל מול עיניו – אך שמר את הדבר.

הגיע ליל יו"ט, והרב בוכנר ישן במחיצת חמיו בסוכה. בשעה 12 הלך הרבי לישון, בשעה 3 לפנות בוקר קם, הזדרז ללכת למקוה, וישב ללמוד כאשר מדי כמה רגעים אץ הוא לחלון לראות אם זרחה השמש וכבר יכול הוא לטול ד' מינים. לימים, יספר הרב בוכנר, כי התייסר הוא על משכבו; מחד חפץ הוא לחזות בחמיו בעבודת קדשו, אך מאידך ידע הוא כי אם רק ידע חמיו כי חשוף הוא לעין מי – הרי מיד יחדל מפעולתיו הנשגבות. שוכב היה איפוא הרב בוכנר על מיטתו, ער לגמרי ומסוקרן עד עמקי נשמתו, וכלפי חוץ הרי הוא עושה עצמו ישן...

והנה, סוף סוף נראה עמוד השחר, וכבר ניתן היה ליטול ארבע מינים. הרבי רץ כחץ מקשת נטל את ד' המינים – עם האתרוג היקר כמובן, והחל באמירת 'לשם יחוד', בכונות עילאיות, בבכי נורא ובהתרגשות דלא מעלמא הדין. את הברכה אמר בכיסופי רגש ושמחה – אך בבכי של קדושה, או אז החל בנטילת ד' המינים, נטילה שנמשכה לאורך חצי שעה, בה עמד ונענע את לולבו בקדושה, בבכי ובשמחה של מצוה.

נסתיימה עבודתו זו, שב הוא ללמודו, ואף חתנו הנ"ל יכול כבר היה 'לקום משנתו'. משהגיע זמן לילך לבית הכנסת, נטל בידיו שוב את הד' מינים – אלא שהפעם בחר הוא באתרוג הזול... ככל הנראה, מחד, חפץ הוא לקיים את המצוה בשיא הידורה, אך מאידך,

בסעודה שלישית הזכיר הרבי מימרא זו תוך שהוא מבאר באריכות את פשר תשובתם של אברהם ויעקב מול זו של יצחק, ומשהגיע ל'פלגא עלי ופלגא עלך', התנשא כארי, ובעינים עצומות חזר על מימרא זו שוב ושוב כשהוא מפטיר באידיש חמש פעמים רצופות בזו אחר זו "איך נעם דאס אויף מיר" ("אני לוקח את זה עלי!"), ויהי לפלא. פלא, שיום אח"כ, הפך למובן עד כאב."

לא חפץ להתגאות באתרוג נאה ויפה, [הרב וינשטוק מוסיף את הר"ת הידועים של אתרוג – אל תבואני רגל גאוה], ולכן קנה אתרוג בדולר, ואותו אף לקח לבית הכנסת.

'פלגא עלי ופלגא עלך'

"כמנהג בית לעלוב היה אומר הרבי את 'קבלת שבת' כשהוא עטוף בטלית. והנה במשך כל התפילה לא ניתן לראותו היות ופניו למזרח, אלא שב'בואי בשלום', או אז פונה כל הקהל למערב ופניו חשופות – מה יעשה? היה עוטף הרבי את כל פניו בטלית כך שלא ניתן היה לראותו בשום אופן, ועדיין היו פרחי החסידים מנסים 'לצוד' ולתור אחר סדקים וקפלים לראותו בעבודתו. ואכן, אירע פעם והטלית השתפלה מעט הצידה, ולדברי עדי ראייה – פניו בערו כאש ותואר צורתו היה כמלאך אלוקים, לא מעלמא הדין."

ואם בשבת עסקין, מתאר לנו הרב וינשטוק את סעודה שלישית בהיכלו של בעל 'הר בשן'. "על אף שכאמור, נוהג היה להסתיר את רתיחת נפשו, הרי שבמועד אחד זוכים היו הכל לראותו בסערת נפשו – היה זה באמירת המזמור 'ברוך ה' יום יום' בסעודה שלישית, עת הגיע הרי למילים "יצוה צור חסדו, קהלותיו לקבץ", שם, מזיל היה הרבי דמעות כמים, וניכר היה בו כי גופו – ורק גופו – כאן איתנו. אף אביו, האדמו"ר רבי משה מדרכי זיע"א, נוהג היה לומר מילים אלו ברתת ובזיע, ופניו היו מתלהטות כאש, שכן, ע"פ קבלה וספרי חסידות, באמירת מזמור זה בשעה זו – מתנוצץ אורו של משיח, ומכאן גודל העבודה."

קולו של הרב וינשטוק נשמע רוטט

קמעא, כשהוא ממשיך: "אביו של הרבי, הרמ"מ זיע"א, היה מבאר את ראשי התיבות של 'יצוה צור חסדו קהלותיו' – יצחק (המורות על שם מחבר הפזמון) – כי המכוון להא דאיתא בגמ' (שבת פט, ב), [ו"ל הגמ' שם: לעתיד לבא יאמר לו הקדוש ברוך הוא לאברהם: בניך חטאו לי. אמר לפניו: רבונו של עולם – ימחו על קדושת שמך. אמר: אימר ליה ליעקב דהוה ליה צער גידול בנים, אפשר דבעי רחמי עליהו. אמר ליה: בניך חטאו. – אמר לפניו: רבונו של עולם, ימחו על קדושת שמך. – אמר: לא בסבי טעמא, ולא בדרדקי עצה. אמר לו ליצחק: בניך חטאו לי. – אמר לפניו: רבונו של עולם, בני ולא בניך? בשעה שהקדימו לפניך נעשה לנשמע, קראת להם בני בכורי, עכשיו בני ולא בניך? ועוד, כמה חטאו? כמה שנותיו של אדם – שבעים שנה. דל עשרין דלא ענשת עליהו – פשו להו חמשין. דל עשרין וחמשה דלילותא – פשו להו עשרין וחמשה. דל תרתי סרי ופלגא, דצלווי ומיכל ודבית הכסא – פשו להו תרתי סרי ופלגא. אם אתה סובל את כולם – מוטב, ואם לאו – פלגא עלי ופלגא עלך. ואם תמצא לומר כולם עלי – הא קריבית נפשי קמך. פתחו ואמרו: כי אתה אבינו] שהקב"ה בא לאבות הקדושים בטענה על ישראל שחטאו, ויעקב ואברהם משיבים לו 'ימחו על קדושת שמך', ואילו יצחק, לאחר 'משא ומתן' עם הקב"ה, מבקש מהקב"ה כי ימחול על עוונות ישראל באופן של 'פלגא עלי' [– על יצחק] ופלגא עלך [– על הקב"ה]."

"כאמור, היה הרבי הרמ"מ מבאר כי המכוון לר"ת יצחק הנ"ל הוא לדרשת הגמ' הנ"ל, שיצחק מבקש למחול עוונות ישראל באופן של 'פלגא עלי ופלגא עלך', ואכן, כשהיו מגיעים למילים אלו, היה הרבי רמ"מ מפליט מפיו 'פלגא עלי ופלגא עלך', ועיניו רושפות אש."

"עתה", מסיים הרב וינשטוק ברטט, "הסכיתו ושמעו. בשבת האחרונה לחייו של הרבי זיע"א, יום קודם פטירתו החטופה, בסעודה שלישית הזכיר הרבי מימרא זו תוך שהוא מבאר באריכות את פשר תשובתם של אברהם ויעקב מול זו של יצחק, ומשהגיע ל'פלגא עלי ופלגא עלך', התנשא כארי, ובעינים עצומות חזר על מימרא זו שוב ושוב כשהוא מפטיר באידיש חמש פעמים רצופות בזו אחר זו "איך נעם דאס אויף מיר" ["אני לוקח את זה עלי!"], ויהי לפלא. פלא, שיום אח"כ, הפך למובן עד כאב."

אם החרש תחרישי בעת הזאת

הרב יאיר וינשטון

היה שפיר כ"כ, והיה יהודי אחד מגבירי המקום שנהג לתמוך בו מידי חודש בחדשו במטבע הגונה ומשמעותית, שעבור הרבי היתה לאויר לנשימה ממש. שבת אחת, בעיצומה של תפילה, פצח הגביר הנ"ל בשיחת רעים עם חברו, והרבי ששם ליבו לכך – פנה אליו וסימן לו בידו כי אסור לדבר בשעת התפילה. הלה, הואיל לנוח משיחתו הבוערת לכמה דקות – ותיכף שב לעניניו ושיחותיו. כעת, כבר הרים הרבי עליו את קולו תוך כדי דפיקה עזה על ה'סטנדר' שלפניו. ובל נשכח – מדובר ביהודי עשיר, שפרנסתו של הרבי ובני ביתו תלויה בו. הלה נבעת, אלא שיצרו תכף עליו, ולאחר מספר דקות, שוב נראה מסתודד ומחליף רשמים ושיחה עם חבירו. כאן, ניגש הרבי לחצוף זה, תפסו בידו, וגרשו חוץ לביהמ"ד בבזיון.

למשך שבוע זה, עשה הלה את עצמו כ'כועס' על הרבי, ונמנע מקשר איתו כבימים ימימה. אלא שלאחר זמן, 'תפס את עצמו', ניגש לרבי, ובדמעות שליש ביקש סליחה כשרגליו חלוצות מנעליו, כדן מי שננזף ע"י רבו. הוא ערך את חשבון נפשו – דוקא מחמת ה'פגיעה' שכביכול 'פגע' בו הרבי אשר פרנסתו עליו, הבין את עולתו שעשה, והבין גם שריתחא דקדושה היא דמרתחא בלבו של הרבי ששלחו בכבושת פנים.

היה מרגלא בפומיה דרבינו: ואם החרש תחרישי בעת הזאת רוח והצלה יעמוד ליהודים (אסתר ד, יד). 'בעת הזאת' הכוונה לשעת התפילה, כמ"ש (תהלים סט, ד) 'ואני תפילתי לך ה' עת רצון', שעל ידי שמחרישין בעת התפילה

מביאים בכך רוח והצלה עבור כלל ישראל.

כך גם כשהגיע יבדלחט"א כ"ק מרן האדמו"ר מויזניץ שליט"א לביקור אצל רבינו, פנה האדמו"ר מויזניץ לרבינו באמרו: "המחותן שליט"א צריך לפעול בשמים, לבטל את רוע גזירת המחלה הנוראה, השוברת לבבות רבות", השיב לו רבינו: "לצערנו יש לדורנו החסרון של שיחה ודיבור באמצע התפילה, והיה מן הראוי לעורר ע"כ תקנה חזקה לגדור הדבר בתוקף האיסור, כשנמנעים מלדבר בשעת התפילה אזי רוח והצלה יעמוד ליהודים".

פעם אחת בשבת בהעלותך כששבתו במירון בצילא דהתנא האלוקי רשב"י, אמר הרבי, שהרי כולם רוצים לפעול ישועות כאן, והנה בספר הזוהר הקדוש להתנא האלוקי רשב"י זיע"א מובא באריכות גודל וחומר איסור שיחה בשעת התפילה, גם ידוע מהרה"ק הרמ"ק זיע"א רמז שכל החוסם פיו שלא לדבר בשעת התפילה זוכה לאריכות ימים ושנים, 'שיבה' ר"ת ש'תיקה יפה בשעת התפילה.

וסיים הרבי: "מי שיקבל על עצמו שלא לדבר מכאן ואילך בשעת התפילה וקריאת התורה מובטח לו שיפעל כל טוב כאן אצל רשב"י שהוא מרא דשמעתתא של גודל האיסור לדבר בשעת התפילה".

ליריעה בפני עצמה ראויה הנהגתו וכובד המשקל אשר שם הרבי על האיסור לדבר בשעת התפילה וקריאת התורה, שאף כי הלכה מפורשת היא בשו"ע ובשאר פוסקים, אך רבים דשים בה בעקביהם. הרבי, שכבוד מקום השראת השכינה בער בקרבנו, אזר כגבר חלציו וההיפך ממידת סבלנותו, כאן עמד כארי בפרץ ולא חת מפני איש כדי ליישם את ההלכה המפורשת.

עוד בתקופת כהונתו כרב בית המדרש בארה"ב, עמד על המשמר וגער במשיחים בשעת התפילה וקריאת התורה, כדברי השו"ע "וגוערים בו". ותמיד אמר שמעדיף שלא יגיעו להתפלל בכלל אם מגיעים לבית המדרש כדי לדבר.

גם מימן מכספו הדפסת כרוזים המזהירים מהדיבור בשעת התפילה וקריאת התורה, וכששמע על בית מדרש פלוני המסרבים לתלותו שמא יכער הכרוז את קירות בית מדרשם המפואר, לא חשב רבינו פעמיים, וחיש מהר הלך בעצמו להסביר לגבאים שכרוז זה הוא עצמו כבוד בית המדרש...

הרבי היה גם נאה דורש נאה מקיים, כשבנו בבית מדרשו בבני ברק את ארון הקודש המפואר, ביקש הרבי שיחרטו באותיות גדולות בחזית ארון הקודש "שתיקה יפה בשעת התפילה". ובצידי ארון הקודש חקוק הפסוק "וה' בהיכל קדשו הס מפניו כל הארץ".

[אגב, הרבי, שנושא זה 'בער' אצלו, רצה לחקוק על ארון הקודש את המילים הברורות ביותר 'אסור לדבר בשעת התפילה', אלא שמקורביו סברו את אזנו, כי לא הכל יראו בעין יפה חקיקת אזהרות מעין אלו על ארון הקודש, ומשכך, הסכים להתפשר על נוסח של 'שתיקה יפה'].

בכל חנוכת בית המדרש ביקש רבינו שיתלו טבלא ובה דרישה מכל קהל המתפללים שלא לדבר כלל בשעת התפילה וקריאת התורה אפילו בין גברא לגברא, ואפילו בדברי תורה.

והיה רבינו חוזר על מה שהביא המשנ"ב בשם האליה רבה שהביא בשם הכל בו בענין גודל האיסור לדבר בשעת התפילה ח"ו "אוי להאנשים שמשכיחים בעת התפלה כי ראינו כמה בהכ"נ נחרבו בשביל עון זה ויש למנות אנשים ידועים להשגיח ע"ז".

באחד מבתי המדרשות שם לב הרבי שאין אנשים משגיחים כל כך באיסור שלא לדבר, מיד לאחר התפילה ביקש הרבי דף ועט, וכתב עליו "הריני מתחייב שלא לדבר בשעת התפילה וקריאת התורה", וביקש מכל המתפללים שיחתמו ע"ז ויתלו את הדף לזכרון על קיר בית הכנסת.

הרבי גם מינה משגיחים מיוחדים בכל בית כנסת שיסתובבו ויגוערו במדברים באמצע התפילה, פעמים רבות גם הרבי עצמו היה גוער על העוברים ומדברים בתפילה.

ומעשה שהיה בעת מגוריו בארה"ב, שם מצבו הכלכלי לא

האם בבוא אליו קהל לדרוש בעצתו ולזכות לברכתו – גם אז הסתיר את עצמו, או שהיה 'חותך' את הדברים, ועונה לכל אחד כפי שאלתו? – שואלים אנו את בן שיחנו. "לעיתים היה עונה הוא בצורה ברורה, אך לעתים בוחר היה שלא להידרש לשאלה מכל צדדיה. אלא, שלתופעה מעניינת מאד נחשפנו: כל שאלה שהגיעה לפתחו, גם אם הוא עצמו בחר שלא להתייחס אליה, הרי שהבעיה עצמה כבר נפתרה. איננו יודעים איך וכיצד – אך זו עובדה, ואני" – מצהיר ר' יאיר – "לוקח ערכות על המשפט הזה, כל בעייה שנשאלה והועלתה בקודש, נמצא לה פתרון, גם, כאמור, אם הרבי עצמו, מטעמי הוא בחר שלא להעניק לה פתרון מיידי".

בהקשר זה, מציין הרב וינשטוק פרט מעניין. בשנות מלכותו הראשונות, כאשר באים היו לפניו ומזכירים שם של חולה לרפואה, מבקש היה תמיד לדעת מה דעת הרופאים. יתירה מזו, אם לא נשאלה דעת הרופאים עדיין, לא

היה פוסק את פסוקו עד שישמע את דעתם. עם זאת, בשנותיו המאוחרות יותר, נעתר היה ומברך כל שם שהוזכר בפניו, ובד"כ מצוה לתת סכום מסויים לצדקה. "בדידי הוי עובדא", מוסר הרב וינשטוק, "שלא פעם ולא פעמיים, הזכרתי לפניו שמות של מכרים מהארץ ומחו"ל, ביניהם, ל"ע, כאלו שחלו במחלות קשות ואימונות, והרבי על המקום פסק את פסוקו, והתוצאות לא אחרו מלבוא".

עבודה פנימית המשפיעה על הכלל

מה היתה דעתו של הרבי בענייני הנהגה וכלל? – אנחנו שואלים, כיצד השפיע מאורו לכל בית ישראל?

"ככלל", משיב הרב וינשטוק, "היה הרבי בוחר שלא להתבטא ולהביע את דעתו בפומבי בענייני השעה והפרק. עם זאת, ממקורבים אליו שמעתי, כי לו רק היינו יודעים בכמה מהלכים מעורב הרבי זיע"א בשקט והצנע – לא היינו מאמינים למשמע אזנינו. רגיל היה בפיו את האמור משמיה

דהרה"ק רבי אהרן "הגדול" מקרלין זיע"א, שאמר שהשיב בתשובה שמונים וארבע אלף איש, ואם תתמה כיצד הספיק להשיב כמות כה גדולה – הסביר, שעשה זאת בכוח אנחותיו ובכיותיו שהתפשטו בחלל העולם, והם הביאו להרהורי תשובה בקרב האנשים. הרבי היה מספר זאת, ולי באופן אישי תמיד נדמה היה כי בזה למעשה רומז על דרכי פעולתו הוא; עבודה פנימית בינו לבין עצמו, המולידה תולדות רוחניים בעולם".

את שיחתנו המאלפת מסיים הרב יאיר וינשטוק באנקדוטה אישית, החושפת אף היא פן באישיותו של האיש הענק הזה. "על אף היותי נצר לבית לעלוב וקרוב משפחה לרבי – לא זכיתי לגינוי כבוד אצל הרבי בשל זאת. 'יאיר' ('יואיר') תמיד היה מכנה אותי בצורה של 'היימשיקייט'. פעם אחת ויחידה, קראני בשם 'ר' יאיר'. היה זה כשנכנסתי אליו עם רעייתי תחי'. הרבי, ברצותו לשבח ולפאר את האיש בעיני רעייתו – כיבד אותי יתר על המידה, ונקב בתואר כבוד קודם לשמי". ■

מתורתו

עלה דמלתא ובטל, וזהו דיבורו של הצדיק ששכינה מדברת מתוך גרונו שמבטלת מחשבת הדין.

ועפ"ז נראה לפרש בדרך אפשר מאמר הגמ' (מנחות כט:) כשעלה משה למרום וראה לרבי עקיבא ואמר לפניו רבש"ע הראיתי תורתו הראני שכרו וכו' ראה ששוקלין בשרו במקולין. אמר לפניו רבש"ע, זו תורה וזו שכרה? אמר לו, שתוק, כך עלתה במחשבה לפני. דהיינו, מדת הדין שנבראה במחשבה, וע"ז אמר לו הקב"ה שתוק, שיכול אתה בדיבור לבטל זו המחשבה שלא תצא לפועל, והרי כל ימינו הצטער רבי עקיבא מתי יבוא לידו לקדש שמו.

ה' אלוקי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים ויברך אתכם כאשר דבר לכם (דברים א, יא)

וברש"י הק', מהו שוב ויברך אתכם כאשר דבר לכם, אלא אמרו לו, משה אתה נותן קצבה לברכותינו? כבר הבטיח הקב"ה את אברהם אשר אם יוכל איש למנות וגו'. אמר להם זו משלי היא, אבל הוא יברך אתכם כאשר דבר לכם, ע"כ.

הקושיה ידועה, מה ענה להם משה "זו משלי", וכי מה אפשר להוסיף על ברכתו של מקום לאברהם אבינו ע"ה (בראשית יג, טז) ושמתי את זרעך כעפר הארץ אשר אם יוכל איש למנות את עפר הארץ גם זרעך ימנה. אלא הענין הוא כמו שאמרו רז"ל (ברכות ז.) ואמר רבי יוחנן משום רבי יוסי, כל דבור ודבור שיצא מפי הקב"ה לטובה, אפילו על תנאי לא חזר בו, מנא לן ממשוה רבינו, שנאמר הרף ממני ואשמידם ואעשה אותך לגוי עצום, אע"פ דבעא משה רחמי עלה דמלתא ובטל, אפ"ה אוקמה בזרעיה, ע"כ. ומה זה שבדבר טוב מתקיים ולא בטל ואילו ברע מתבטל. ויש לבאר עפ"י הגמ' (קידושין טז) אתי דיבור ומבטל מחשבה, והיינו שדיבור יכול לבטל מחשבה אבל אין דיבור יכול לבטל דיבור. וזה הפירוש בדברי רש"י הק', שבתחילה עלה במחשבתו לברוא את העולם במדת הדין, דהנה העולם נברא בדבור, כדכתיב בדבר ה' שמים נעשו, פירוש בדיבור. אך את מידת הדין בראה הקב"ה לכתחילה רק במחשבה ולא בדיבור כי ראה שאין העולם מתקיים והקדים מידת הרחמים, כמו שאמרו ש"דיבור מבטל מחשבה", דהיינו שהדיבור של מידת הרחמים מבטל הדין שנברא במחשבה, כדי לקיים העולם.

וזהו מה שאמרו הקב"ה גזור גזירה וצדיק מבטל, דהצדיק שכינה מדברת מתוך גרונו, וא"כ זה הדיבור הוא דיבורו של הקב"ה כביכול שמבטל מחשבתו של מדה"ד, כדאמרינן אתי דיבור ומבטל מחשבה, וכן גם הגמרא בברכות כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה לטובה אפילו על תנאי לא חזר בו, כי הדיבור לא יכול להתבטל כדאמרינן, משא"כ מדת הפורענויות מתבטלת כדכתיב הרף ממני ואשמידם, בעא רחמי

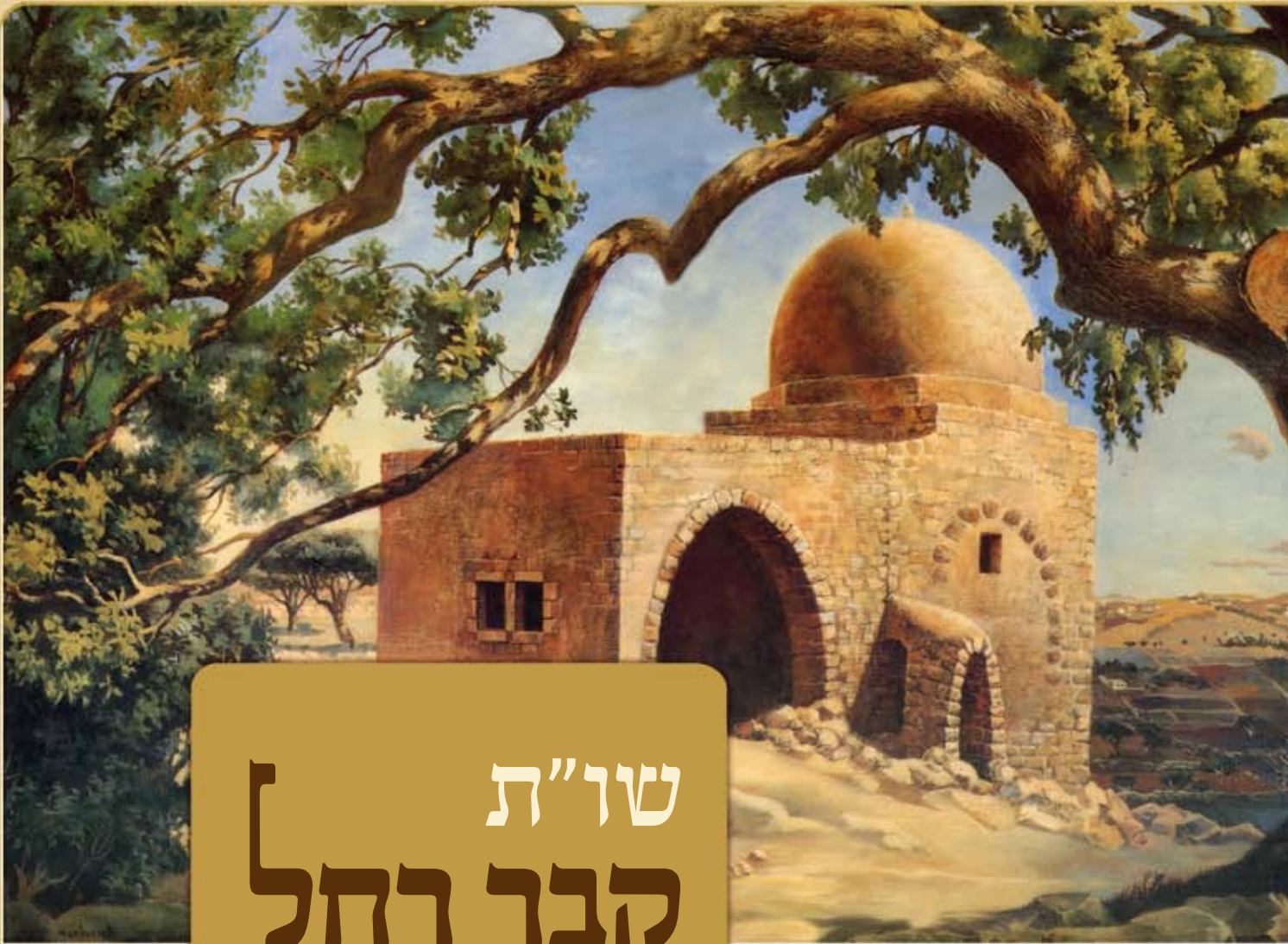
בראשית ברא אלוקים את השמים ואת הארץ.

רש"י הק' אומר: ברא אלוקים (מידת הדין) ולא נאמר ברא ה' (שם הוי"ה מידת הרחמים) שבתחילה עלה במחשבתו לבראותו במידת הדין וראה שאין העולם מתקיים והקדים מידת הרחמים ושיתפה למידת הדין וכו'. הקושיה ידועה וכבר תמהו קמאי, איך שייך שיש כביכול שינוי רצון אצל הבורא יתברך ויתעלה. ועוד, צ"ל הענין מה שכתוב הקב"ה גזור גזירה וצדיק מבטל כמאמר ז"ל (מועד קטן טז:) מי מושל בי צדיק, שאני גזור גזירה וצדיק מבטל.

ועוד, יש להבין את מאמר הגמ' (ברכות ז.) וא"ר יוחנן משום ר' יוסי כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה לטובה, אפילו על תנאי לא חזר בו, מנא לן ממשוה רבינו שנאמר הרף ממני ואשמידם וגו' ואעשה אותך לגוי עצום. אע"פ דבעא משה רחמי עלה דמלתא ובטל, אפ"ה אוקמה בזרעיה, ע"כ. ומה זה שבדבר טוב מתקיים ולא בטל ואילו ברע מתבטל. ויש לבאר עפ"י הגמ' (קידושין טז) אתי דיבור ומבטל מחשבה, והיינו שדיבור יכול לבטל מחשבה אבל אין דיבור יכול לבטל דיבור. וזה הפירוש בדברי רש"י הק', שבתחילה עלה במחשבתו לברוא את העולם במדת הדין, דהנה העולם נברא בדבור, כדכתיב בדבר ה' שמים נעשו, פירוש בדיבור. אך את מידת הדין בראה הקב"ה לכתחילה רק במחשבה ולא בדיבור כי ראה שאין העולם מתקיים והקדים מידת הרחמים, כמו שאמרו ש"דיבור מבטל מחשבה", דהיינו שהדיבור של מידת הרחמים מבטל הדין שנברא במחשבה, כדי לקיים העולם.

וזהו מה שאמרו הקב"ה גזור גזירה וצדיק מבטל, דהצדיק שכינה מדברת מתוך גרונו, וא"כ זה הדיבור הוא דיבורו של הקב"ה כביכול שמבטל מחשבתו של מדה"ד, כדאמרינן אתי דיבור ומבטל מחשבה, וכן גם הגמרא בברכות כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה לטובה אפילו על תנאי לא חזר בו, כי הדיבור לא יכול להתבטל כדאמרינן, משא"כ מדת הפורענויות מתבטלת כדכתיב הרף ממני ואשמידם, בעא רחמי

שו"ת קבר רחל

מזה שנים מהוה מקום קבורתה של רחל אמנו ע"ה - שיום פטירתה חל בחודש זה - אשר בבית לחם, אבן שואבת למתפללים רבים הבאים להשתטח ולשפוך שיח אצל האמא הבוכיה תמרורים על בניה • ל'קבר רחל' יוחסו סגולות וישועות רבות, והנהירה העצומה אליו הביאה את המקום לדיונים שונים בספרות השו"ת והפוסקים • התפילה במקום; הקריאה בתורה; כניסת הכהנים לאתר וציורי הקבר על קירות בתי כנסת • במאמר שלפנינו תשובות נלקטו פסקים ופנינים ייחודיים מהמובאים בספרי השו"ת אודות "קבר רחל" •

הרב טוביה פריינד

הקמת מצבת רחל אמנו בדברי המדרש

במדרש רבה פרשת וישלח (פרשה פ"ב, י') על הפסוק "ויצב יעקב מצבה", מביא המדרש מהמשנה במסכת שקלים פרק ה' משנה ה': "מותר המתים [דהיינו מעות שנשאר ממגבית לצורך קבורת מת], רבי נתן אומר מותר המת יבנה לו בית על גבי קברו. תני רבי שמעון בן גמליאל אין עושין נפשות לצדיקים דבריהם הן הן זכרונם. למדנו שנקראו ישראל על שם רחל שנאמר (ירמיה ל"א) הבן יקיר לי אפרים". עכ"ל המדרש.

דברי המדרש הללו הנראים לכאורה כ"מדרש פליאה", מתפרשים היטב בדברי מפרשי המדרש. בנוסף למפרשי המדרש הרי שגם רבותינו הפוסקים בספרות השו"ת עמדו על דברי המדרש הללו ועל דברי ההלכה הנובעים ממנו, בענין בניית מצבה, אהל ובנין על קברי הצדיקים.

הגאון רבי שלמה קלוגר (שו"ת טוב טעם ודעת תליתא ח"ב סימן ר"ז) העלה לחדש ביאור נפלא בדברי המדרש הללו התמוהים לכאורה, חדא, דמייתי ברייתא לסתור דאם אין עושין נפשות לצדיקים למה עשה לה יעקב מצבה כדכתיב בקרא? ועוד, מה שייכות לכאן זה הסיוע שנקראו ישראל על שם רחל? וגוף הדבר ליישב כיון דאין עושין נפשות

לא בנה גם אהל, לכן אמר שהוא מטעם דאין עושין נפשות לצדיקים. שוב ראיתי בפי' האזולאי שעל ס' חסידים ס' תשל"ח שהעיר בזה דאפשר מה שאמרו אין עושין נפשות לצדיקים הוא רק בנין מתואר, אבל הקמת אבן בעלמא מודה שצריך לעשות. ונסתייע מדברי האר"י ז"ל בשער המצות פרשת ויחי, שיש צורך גדול בהקמת מצבה.

אמנם מה שנוהגין לעשות אהל שהוא בית על קברי צדיקים ז"ל, צריך ישוב, דלכאורה הוא נגד המבואר בש"ס ופסקי הרמב"ם ולא נמצא בראשונים שום חולק.

ובאמת נראה דמלפנים לא היו נוהגין לעשות אהל על קברי צדיקים כמו שאנו רואין על כמה קברי הנביאים והתנאים והאמוראים, הגם שיש"ל שבאורך הזמן שהיתה הארץ שממה נחרבו הבנינים, אבל אצל הב"י והאר"י ז"ל שמונחים סמוך ונראה אצל העיר צפת ת"ו שלא פסקה ישיבה מישראל מיום פטירתם עד עתה שהולכים תדיר על קברם ומתפללים, לא שייך לומר שנחרב. גם ראיתי שם סמוך לקברם כמה צדיקים וקדושים שבכל דור ודור מיום פטירתם עד דור האחרון מתפללים שם ואין שם אהל. וכן ראיתי אצל הרמ"א ז"ל שהוא סמוך לפתח הביהכ"נ שלו שמתפללים שם מימיו עד עתה, וכן אצל מהר"ל מפראג וכהנה אין מספר שרואין בבירור שאין שם אהל.

אך במעבר יבק במאמר אמרי נועם (פ') מ', כתב לקיים המנהג לעשות נפש על קברי הצדיקים... וכיון שבמעבר יבוק החזיק המנהג לבנות אהל תו אין להרהר אחריו אף שאין אנו מבינים הטעמים מה בין דורות הראשונים לדורות האחרונים.

ואולי לפי הטעם שכתב, בשביל לבוא שם להתפלל, יש לחלק שהראשונים היו יכולין לכיון דעתם להתפלל אף במקום פרוץ כמ"ש המג"א ס' צ' סק"ו, דלכן חציף עלי מאן דמצלי בבקתא שמראה בעצמו שאפילו יעברו עליו כל עוברי דרך לא יתבטל מכוונתו, הרי דמי שדעתו רחבה אינו מתבטל מכוונתו אף במקום פרוץ, ואך היא חציפות להראות על עצמו שהוא במדריגה זו. אבל לא אמרו כן אלא בתפלה חיובית לא בתפלה שמתפללים על הקברים שהוא רשות, ועוברי דרכים מתפללים בשדות אף תפלה חיובית כמ"ש כ"ש המג"א, והוא בשביל שא"א להם באופן אחר, וגם בזה אפשר לומר כיון דחשבו לזילותא לבנות נפש על קבר הצדיק הוי כא"א והניחו להתפלל על קבורתו באופן זה, משא"כ בדורות האחרונים שטרדה קלה מטרדת דעת האדם מתפלתו ראוי לתקן יותר לבנות אהל ויהי' התפלה שם כדין תפלה שצריך להיות בבית, כולי האי ואולי יהי' אפשרות להתפלל שם קצת ככוונה.

האהל על קבר הבעש"ט זיע"א

ובאמת נראה דמלפנים לא היו נוהגין לעשות אהל על קברי צדיקים כמו שאנו רואין על כמה קברי הנביאים והתנאים והאמוראים... וכן ראיתי אצל הרמ"א ז"ל שהוא סמוך לפתח הביהכ"נ שלו שמתפללים שם מימיו עד עתה, וכן אצל מהר"ל מפראג וכהנה אין מספר שרואין בבירור שאין שם אהל. אך במעבר יבק במאמר אמרי נועם פ' מ', כתב לקיים המנהג לעשות נפש על קברי הצדיקים... וכיון שבמעבר יבוק החזיק המנהג לבנות אהל תו אין להרהר אחריו.

שער בית הכנסת הרמ"א

לצדיקים למה עשה יעקב לרחל מצבה אפשר ליישב, דכוונת התנא שאמר 'מעשים טובים הן זכרון' יש לבאר, דהנה אמרו חז"ל: מתנחמים על המתים ואין מתנחמין על החיים. והיינו דהמת נשכח כמו שכתוב "נשכחתי כמת מלב", אבל החי אינו. וביאור הענין דכיון שהחי ישנו בעולם הזה לכך אינו נשכח. אבל המת שנסתלק מן העולם לכן נשכח הוא. אך יש לדחות שהרי אפי' במת הגוף הוא בעולם, א"כ ראוי להיות נזכר תמיד. אבל באמת גם הגוף כלה והנשמה עולה תחת כסא הכבוד ואינה יורדת, ולכן כל י"ב חודש דהגוף קיים אינו נשכח. אבל לאחר י"ב חודש דהגוף כלה והנשמה נמי אינה יורדת לכך נשכח לגמרי. אך מה שהגוף כלה הוא בסתם בני אדם אבל בצדיקים הגוף קיים לעולם כמ"ש ברבי אלעזר בן רשב"י שקרא אנפשיה בשרי ישכון לבטח, וכיון דהגוף קיים לעולם בעוה"ז ממילא נחשב כחי ולכן אין נשכחין תמיד. ועל כן אמר 'אין עושין נפשות לצדיקים' והטעם שמעשים טובים זכרון כלומר ע"י המעשים טובים גופו - הגוף קיים בעוה"ז תמיד. וכיון דהגוף קיים תמיד בעוה"ז אי אפשר להיות נשכח ואפשר דלכן הצדיקים נקראים [במיתתן] חיים ולכן אין משתכחין כי החי אין משתכח.

וממשיך ומבאר שם, דהנה אחז"ל במס' שבת גבי רבי אליעזר ב"ר אושעיא דכתיב "ורקב עצמות קנאה", מי שיש בו קנאה עצמותיו נרקבין, אין בו קנאה אין עצמותיו נרקבין. ולכן כיון דכתיב ברחל "ותקנא רחל באחותה", והן אמת שאמרו חז"ל שקנאתה במעשיה הטובים, מ"מ כיון שהקנ"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה, לכן עבור הקנאה הראה יעקב כאלו ח"ו שיהי' גופה כלה ולכן בעי מצבה. עפ"י, מסיים הוא, הי' ק"ל להמדרש מ"ש "ויצב יעקב מצבה על קבורתה היא מצבת קבורת רחל עד היום", מה נפק"מ אמרה תורה היא מצבת קבורת רחל עד היום? אך הכונה דהתורה אמרה כיון דהמצבה הי' לה לזכרון לא תימא, שבאמת רחל לא הוצרכה למצבה לזכרון כי יעקב עשה רק לפנים להיות לה לכפרה על הקנאה, אבל באמת לא היתה צריכה רחל למצבה כי הקבר בעצמו היה המצבה ולכן אמר 'ויצב יעקב מצבה על קבורתה' ובאמת 'היא מצבת קבורת רחל עד היום' דקבורת רחל היא בעצמה המצבה דהגוף שלה קיים עד היום הזה ולא עשה יעקב רק לפנים.

'מצבה' או 'אהל' בקבורת רחל

בשול"ת דברי יואל להאדמו"ר מסאטמאר זצ"ל, (יו"ד סימן ק') מסביר את דברי המדרש רבה על מה שהביא שם הך מימרא ד'אין עושין נפשות לצדיקים', ד"ל שפיר שהוא ביאור עה"פ מה שאמר 'ויצב יעקב מצבה', דמזה נראה שלא הציב אלא מצבה ולמה

הקמת מצבת רחל היה עפ"י ציווי ה'

בשנות אגרות משה ח"ד יו"ד סימן נ"ז האריך בענין חיוב קבורה והקמת מצבה ובתו"ד הרחיב בביאור הקמת מצבת ואהל רחל אמנו. ובריש דבריו שם מבאר: הנה מצינו ענין המצבה בתורה אצל יעקב אבינו שהקים מצבה על קבורת רחל כדכתיב בפרשת וישלח (ל"ה, כ') "ויצב יעקב מצבה על קבורתה". ואף שלא הוזכר בקרא זה שהיה זה ציווי השי"ת בנבואה, ודאי היה זה על פי ציווי השי"ת ולא עשה מאליו.

ומוכרחין לומר שציווי זה ליעקב לא היה מענין כבוד לרחל, אלא שהוא לתועלת כל ישראל שבכל הדורות. כדכתיב "היא מצבת קברת רחל עד היום", שפירושו על כל יום ויום עד עולם. אף אחר שעברו הנ"ב שנה שלא עבר שום אדם בא"י (שבת דף קמ"ה ע"ב), ואף אחר שעברו זמנים הרבה שהעכו"ם רצו להסיר כל הסימנים דקדושה, מ"מ היתה המצבה קיימת כדי שיהא נוח להכיר שהוא קבר רחל, וגם לפני יחידים מישאל שבאו לארץ – שיכירו המקום להתפלל שם.

קביעת בית הכנסת באהל רחל אמנו

בשנות מנחת אלעזר (להגאון ממנוקאטש זצ"ל) ח"ג סי' נ"ג דן בארוכה אודות קביעת בית הכנסת להתפלל בציבור ולקרות בספר תורה באהל שבקבר רחל אמנו ע"ה, וזתו"ד: לתשובת יקרתך מה ששמעת ממני היתר על מה שנוהגים להתפלל ולקרות בתורה בציבור קבר רחל אמנו זי"ע, ושאלו עפ"י המבואר בטו"ש ע"י יו"ד (סי' שס"ז סעי' ג') דלא יקרא ויתפלל תוך ד' אמות של קבר הן בס"ת והן בע"פ אסור.

והנה שם באהל רחל אמנו קבוע ארון קודש וס"ת לקרות ולהתפלל בצבור בער"ח וכיוצא בעת רצון. ובדואי נתייחד המנהג עפ"י גדולי וקדושי עליון אשר בירושלים עיה"ק שם סמוך ונראה.

והנה דברים שאמרתי הוא עפ"י שו"ת מהרי"ט צהלון (בחיידושו לפרק איזהו נשך) מ"ש דמה דאסור לקרות בתורה ולהתפלל תוך ד' אמות של קבר לא שייך דין זה בקבר קטן או של אשה ל"ש לועג לרש, כיון דגם בחייהם אינם חייבים במצות ציצית או תפילין וקריאת התורה עיי"ש, הגם שבצל"ח ברכות (דף ג' ודף י"ח) השיג על המהרי"ט צהלון וכמובא בפ"ש שם.

והנה במהרי"ט צהלון שם ג"כ לא החליט להיתרא כמ"ש הפת"ש בשמו, ונשא ונתן גם בצדדי איסור דשייך לועג לרש גם בקבר קטן כמ"ש שם טעמיו דאולי בסוד הגלגול נשמת

הקטן הזה של אדם גדול בשנים (ואי משום הא לא אריא לפענ"ד לדינא כי הנסתרות לה' אלינו מה שהי' בגלגול הקודם, ואין לפנינו רק הנגלות מה שהי' המת הנקבר הלז) וגם שיי"ל לועג לרש שיאמר הקטן זה הקורא בתורה לועג עלי שלא הגעתי לשנותיו שאלו הגעתי לשנותיו הייתי קורא ושונה וכו' עיי"ש.

ובהמשך דבריו: נלע"ד דבקברי אבות ואמהות שלפני הדבור ממילא ל"ש איסור זה. ועיי' תוס' בבא בתרא (דף נ"ח ע"א) בד"ה מציין מערתא. לענין קבר האבות שלפני הדבור. ולענינו הא ל"ש בהם לועג לרש שכיון שמת אדם נעשה חפשי מחיוב המצות, דהא גם בחיי חיותם לא היו האבות והאמהות מחוייבים במצות קודם מתן תורה, רק שקיימו בעצמם

תפילה בקבר רחל

ארון הקודש. היאך מותר להתפלל בד' אמות של קבר?

גם קודם שניתנה כל התורה כולה, וכמו שאמרנו במדרש ששתי כליותיו של אברהם היו נעשית כמעיונות החכמה והיו מלמדות אותו התורה והמצות, וכ"ז בדרך נבואה והשגה אבל לא בחיובא אקרקפתא דגברא.

אמנם ממילא צ"ל דבקברי קדושים כאלו מאבותינו ורבותינו הקודמים זי"ע ל"ש איסור זה, דהא נהגו עוד משנים קדמוניות ודורות הראשונים להתפלל ולקרות בתורה בצבור בביהמ"ד דמערות רשבי' במירון. ושם יש לחלק

כיון דהביהמ"ד הוא למעלה והמערה למטה הדרי' פי עכנאי (וגם עתה סגורה ומסוגרת) כנראה בב"מ (בפ' השוכר את הפועלים) ע"כ הוא בחדר מיוחד ול"ש האיסור וכמבואר בש"ע שם (סי' שס"ז סעי' ו') דכשיש מחיצה מותר.

כניסת כהנים לאהל רחל אמנו

בשנות זית רענן (להגאון רבי משה יהודה יהושע לייב אב"ד קוטנא ובסוף ימיו בירושלים) בח"ב יו"ד סי' כ"ו כתב וז"ל: "נשאלתי מאת יד"ה הרב הגדול החריף והבקי מוהר"ר שמואל סאלאנט (ני"י) [זצ"ל] מפה עיה"ק ירושלים ת"ו, לחוות דעתי בנידון טומאת כהנים על קבורת רחל אמנו, ולדעתו נראה לאסור חדא דספיקא דאורייתא הוא מחמת מחלוקת ר"ת ורמב"ם (בב"מ דף ק"ד ע"ב תוד"ה מהו שיסדרו וכו' ורמב"ם פ"א מה' טומאת מת ה' י"ג), ואפי' לדעת הרמב"ם יש מקום לומר דבקבר ש'קודם הדבור' מודה..."

והשיב שם: "והנראה לפענ"ד בזה שהדבר ברור לאסור", ובהמשך דבריו: "גם מה שתלו עצמן בשריותא דקברי צדיקים אינו מטמא, כמאמר אליהו שנתעסק בקבורת ר"ע, נלע"ד פשוט דזה לא הוי רק בשעת קבורה ומשום כבודו, דומי' דנשיא דהכל מטמאין לו וכן מבואר בתוס' כתובות דף ק"ג ע"ב (ואח"כ ראיתי שכתב כן בבתי כהונה), משא"כ לאחר קבורה לא מצינו בזה משום כבוד המת, דהרי קרובים רשאי' לטמא א"ע, ואפ"ה לא הותרו רק עד סתימת הגולל, כמ"ש בש"ע י"ד (סי' שע"ג ס"ו) ותו לא", והוסיף: "שאיין לדון ולהתיר מהא דאי' ברכות (דף י"ט) מדלגין היינו ע"ג ארונות משום דרוב ארונות יש בהם פותח טפח, חדא דנראה דמנהג אבותינו היה ודאי לקבור בלא ארון משום דעיקר מצוה לטמון בעפר כדאי' ברמב"ם פ"ד מה' אבל, וקצת ראייה לזה דלא מצינו ארון בתורה רק גבי יוסף סוף פרשת ויחי. ועוד דודאי ברוב השנים הללו כבר נרקב וכלה הארון ונפל העפר ע"ג המת ותו ליכא פותח טפח, לכן נלפע"ד דיש באיסור כהנים ללכת על קבורת רחל אמנו איסור דאורייתא בלא שום צד היתר."

עדות נדירה אודות חלל באהל רחל אמנו למנוע טומאת כהנים

בשנות ציץ אליעזר חלק ט"ו סי' ס"ח כתב: "לפני זמן קצר נודמן לידי לרכוש ספר יקר נקרא בשם 'אהבת השם' שמחברו הוא החסיד הנודע וכו' מוהר"ר יצחק אלפיה זצ"ל (נדפס מכי"ק בשנת תשל"ב בפיעה"ק ת"ו).

ובעייני בו אחת הנה ואחת הנה בדברים הנפלאים הנאמרים שם, נדהמתי לקרוא בעמ' קכ"ח הגה פ"ז קטע מפליא אודות

ציור קיר של קבר רחל בבית כנסת

מחדש הבנין שע"ג קבר רחל וכנראה שכיום לא קיים חוצץ מפני הטומאה כפי שהיה בעבר.

קביעת מזוזה בפתח קבר רחל

בשו"ת להלכה בסוף ספר "סוד לקרא" העלה לדון בדבר קביעת מזוזה באהל רחל אמנו ע"ה, ולאחר מו"מ בהלכות מזוזה מסיק:

אהל רחל אמנו שהוא מקום תורה ותפלה כי לשם באים המונים רבים של בני אדם לשפוך שיח לבם לפני אבינו שבשמים וכן לומדים אצל ציונה הקדוש פסוקי תורה ומאמרי חז"ל. ובימים מיוחדים בשנה כמו ר"ח וימי אלול וכד' נוהגים להתפלל שם בציבור ועל זה בנוי שם בקיר הצפוני שממול כותל המצבה ארון קודש עם ס"ת בתוכו, [כמובא לעיל מהגה"ק ממונקאטש זצ"ל שמותר להתפלל שם בציבור ולקרות בס"ת], ויחידים מתפללים שם יום יום. ובכל הזמנות אוכלים ושותים וישנים בחדר הראשון של האהל ובפרט ביוםא דהלולא (היאר-צייט) של רחל אמנו.

ובשנים שחל יום היאצ"ט של רחל אמנו במוצש"ק נהג האדמו"ר רבי דוד בידערמאן זצ"ל לערוך סעודת מלוה מלכה בתוך אהל רחל אמנו, כיון דיוצאין ונכנסין במ חשיב בית דירה, וכמו שפסק במחבר ס"ג בית הכנסת אם יש בו דירה לשום אדם חייב במזוזה ושוב בסעיף י' כתב וי"א שבית המדרש חייב במזוזה ונכון לחוש לדבריהם, אבל לא יברך עליו. ובטו"ז סק"ט מביא ע"ז מהטור דכן עשה מהר"ם מרטנבורג ז"ל ע"ש ובש"ך סק"ט כ' דלא דמי בית המדרש לבית הכנסת דלעיל ס"ג דאינו חייב במזוזה אא"כ יש בו בית דירה, דבית המדרש כיון שהתלמידים יושבים בו מבוקר ועד ערב דומה לדירה עכ"ל. היוצא לנו להלכה שבנידון דידן בקבר רחל מחויב במזוזה.

שם בלי שום פקפוק ונדנדוד מחשש עבירה כל שהיא, כשם שכבר עשו כן מעשה בעצמם הכהנים הרבנים והחסידים שקדמו להם, בלי שום פקפוק ובאין אומר ודברים, עד כדי כך מחבר הספר הרב החסיד ז"ל תוקע מסמרים בזה וביתד בל ימוט באימות הדברים. לאור האמור נעמדת לפנינו שאלה גדולה ומטרידה, האם עלינו לשקול לפי"ז מחדש איך להורות בזה את ההלכה?

מצד אחד תימא גדולה מאד איך שידיעה מציאותית חשובה ונחוצה כזאת נעלמה מעיני כל העדה, גם מדור הקודם, שדנו בדבר זה, ורובם אסרו הכניסה לקבר רחל, ואפילו המיעוט שדנו להתיר היה זה רק מתוך כניסה במבוא צר ע"י דיוני וצירופי ספיקות וספק ספיקות דחוקים, ואילו היה להם ידיעה מהאמור הרי היה מוכן לפניהם פתח – היתר רחב כפתחו של אולם, וכל הדיונים היו מיותרים?

אולם מאידך, האגברא רבא חסידא ופרישא קמעיד לפנינו על הדבר הזה בצורה ברורה ובודאות כזאת שסודר הכל מראש באופן היעיל ביותר שכהנים יוכלו ליכנס שם ואפילו המדקדקים עליהם ביותר?

ויתכן על כן לומר שרובם של אלה שדנו מקדם בדבר הזה היה זה לפני שבנו כותלי בית קבורת רחל אמנו ותקנו המצבה הגדולה בצורה האמורה בדרך ובאופן שלא יהא חשש ופקפוק כל שהוא מכניסת הכהנים לשם, ואילו המיעוט שהוסיפו לדון על כך לאחר זמן ההקמה הנז' רק מהם בלבד היה זה בהעלם דבר? וזה כבר יתכן.

ומובן שיחיד לא יכול להכריע בזה כעת, וההכרעה על כך יכולה להיות רק במושב זקנים של גדולי תורה ויראה ולאחר שיוסיפו להתחקות על כך בדרכים מקובלים. [יצוין שלפני כעשור שנים שופץ ונבנה

קבר רחל אמנו, והנני מעתיקו בזה בלשונו המלא: - והנני רושם לך מה שהעיד לי רב רחומאי רבי רפאל ישראל (שירזלי), כי בימי אביו הרב רבי יצחק והרב רבי יו"ט ישראל ועוד רב ששכחתי שמו, כשבנו כותלי בית קבורת רחל אמנו והמצבה הגדולה וחזקום ותקנום היטב, חששו להם אלו הרבנים הנזכרים משום כניסת הכהנים לשם, ואם קברי הצדיקים מטמאים אם לא ושנוייה היא במחלוקתם של ראשונים כמלאכים, ולצאת ידי חובת כל הדיעות ולהנצל מדין שמים ולהתיר להם לכהנים כניסתם לשם בלי שום פקפוק ונדנדוד מחשש עבירה, עשו חלל גדול בתוך הכיפה שעל הקבר כדין וכהלכה, ועל גבי הכיפה של החלל ההוא בנו להם המצבה הגבוהה הזאת העולה עד החלונות, ומאז ואילך כל הרבנים והחסידים שהם כהנים ומדקדקים על עצמו בכל מין חומרא יתירא נכנסים לשם בלי שום פקפוק ובאין אומר ובאין דברים, ומזה תדע כי כל תקנות הראשונים כמלאכים כולם היו נעשים על פי הדין וההלכה, ובכן אל תתחכם עוד לסתור דבריהם ומעשיהם וסיגיהם, כי הם ירדו לעומקה של ההלכה ומאתנו נעלם כל דבר, ולכן רשמתי עדות זו בספר לדעת מה יעשה ישראל וכהניהם, ושלוש על כל ישראל ועל רבנן ותלמידיהן. עכ"ל הספר הנ"ל.

יוצא לנו מהאמור כי לפנינו עדות כפולה ומכופלת שנכתבה לדורות מרב חסיד ומקובל המעיד ובא ומאשר ונותן גושפנקא לעדות שהוגד לפניו מפי איש נאמן, המעיד ובא, כי בית דין גדול של רבנים מפורסמים, ומפורטים בשמותיהם תרי מגו תלתא, אשר טפלו בזמנו בהקמת המצבה הגדולה על קבר רחל אמנו, דאגו מראש שהמצבה תוקם ותסודר בצורה כזאת שהכהנים אפילו המדקדקים ביותר במצות יוכלו ליכנס שם בלי שום פקפוק ונדנדוד מחשש עבירה. וכעדות נוספת ומחזקת את האמור, מעיר גם זאת, שמאז ואילך שסודר כהאמור: כל הרבנים והחסידים שהם כהנים ומדקדקים על עצמם בכל מין חומרא יתירא נכנסים לשם בלי שום פקפוק ובאין אומר ובאין דברים, ולא עוד אלא שמתוך כך הוא מראה ומוכיח שכל תקנות הראשונים, כמלאכים כולם היו נעשים על פי הדין וההלכה, ושעל כן אין להתחכם לסתור דבריהם ומעשיהם ומנהגיהם כי הם ירדו לעומקה של ההלכה, ומצהיר מפורשת שלשם מטרה זאת הוא רשם את העדות האמורה בספר כדי לדעת מה יעשה ישראל וכהניהם, זאת אומרת שיכירו וידעו מהעדות הנז' כי בקבר קבורת רחל אמנו סודרו העניינים על ידי רבנים גדולים בצורה כזאת אשר גם הכהנים מותרים להם בשופי ליכנס שם, ואפילו הכהנים המדקדקים על עצמם בכל מין חומרא יתירא יכולים ג"כ ליכנס

קשירת חוט אדום מקבר רחל לסגולה נגד עין הרע

ידועה הסגולה בקשירת חוט אדום שסיבבו את קברה של רחל אמנו ע"ה כנגד עין הרע. תשובה ארוכה בנידון אם יש בכך משום "דרכי האמורי" מצאנו בשו"ת ויען דוד (לרבי חיים יוסף דוד ווייס שליט"א) יו"ד סימן נ"ד שהעיר דלכאורה מצינו בתוספתא שבת פ"ח מ"ד: הקושר חוט (ע"ג) אדום ר"ג אומר אינו מדרכי האמורי ור"א בר' צדוק אומר הרי זה מדרכי האמורי, ע"כ.

והביא בדבריו חמשה עמודי וסניפי היתר לכך מצד כמה ספיקות: (א) אין איסור לקשור כשעושין לתועלת להנצל מעין הרע ולא מטעמי האמוריים. (ב) כשהאמוריים כבר הפסיקו לעשות כן אם נשאר האיסור, דבזה נחלקו האחרונים. (ג) מלבד שיש שני ספיקות בגירסא (אי גרסינן ע"ג אדום ואם גרסינן אין משום דרכי האמורי), ועוד דתליא בפלוגתא תנאים, כנ"ל. (ד) ועוד שהמהר"ם חביב כתב (בספר שמות בארץ, הובא בד"ת) דרפואה שהמציאו האמוריים לא נאסר אלא אם כן שהרפוי הוא על ידי עבודה זרה וכוכבים וכו'. (ה) עוד יש לדון אי החוט הוא סגולה, דיש שהבינו הענין שטבע העין להסתכל על צבע אדום, וממילא אין העין מסתכל על יופי התינוק, וזה רק לאותן שקושרין החוט בגלוי (לא על מקומות המכוסים). ובתשובתו מסיים: שוב נודעתי שכ"ק אדמו"ר מפשעווארסק [שליט"א] מצוה לקשור חוט אדום, ונראה שכן קיבל מרביתו ומעשה רב.

גם בשו"ת באר משה (להגר"מ שטערן זצ"ל אב"ד דעברעצין - ברוקלין) בחלק ח' סימן ל"ו אות ג' התייחס לשאלה: אם יש מקור למנהג לקשור חוט שני מפני עין הרע על התינוק ועגלתו וכיו"ב. השבתי: כן היה המנהג והכל עשו כן, שדקדקו לקשור חוט שני אדום על עגלה או מטת התינוק מפני עין הרע, וכל אלו

המנהגים בכלל מנהג נשים זקנות שעליהם כתב הרשב"א שאל יזלזלו בדבריהן ובמנהגיהם כי בודאי יסודתם בהררי קודש גם אם נעלם הטעם ממנו. [מעניין שבתשובתו לא הזכיר כלל על חוט האדום שהוא מקבר רחל, ט.פ.].

ציורים ותמונות "קבר רחל" בבתי כנסיות ומדרשות

בשו"ת דברי חכמים (לרבי שלום ב"ר יחיא יצחק הלוי מרבני תימן) חלק או"ח סימן נ"ד נשאל: בדין הציורים שנעשו על קירות בית הכנסת, כגון, קבר רחל אמנו ועל הפרוכת צורת אריות, וכן נחש ואיילה וכו', גם ע"ג קיר המזרחי ליד ארון הקדש.

תשובה: כתב הרמב"ם ז"ל פ"ג ה"י מהל' ע"ז וז"ל: אסור לעשות צורות לנוי ואע"פ שאינה ע"ז שני' לא תעשון אתי... ואין אסור לצור לנוי אלא צורת אדם בלבד... (כשהיא שלמה) והוא שתהיה הצורה בולטת... אבל אם היתה הצורה משוקעת או צורה של סמנין וכו', הרי אלו מותרות. ובהלכה י"א כתב וכן אסור לצור דמות חמה ולבנה וכוכבים וכו', שנאמר לא תעשון אתי. לא תעשון כדמות שמימי המשמשין לפני במרום וכו'. וצורות הבהמות ושאר נפש חיה חוץ מן האדם וצורות האילנות ודשאים וכיוצא בהן מותר לצור אותם ואפילו היתה הצורה בולטת ע"כ.

וכ"כ מרן הש"ע יו"ד סי' קמא ס"ד.
הכלל העולה מזה
דצורות שאינם

נמצאים במרום לפני ה' מותר לצורן בין שיהיו בולטים בין שוקעין.

אמנם צורות הנעשים בבהכ"ס בכותל המזרחי מול המתפללים, כתב מרן הש"ע א"ח סי' צ' הכ"ז וז"ל: הבגדים המצוירים אע"פ שאינן בולטות אין נכון להתפלל כנגדם ואם יקרה לו להתפלל כנגד בגד או כותל מצויר יעלים (יעצים) עיניו ע"כ. וכת' מג"א שם סקל"ז וז"ל: ונראה לי דגם בכותל בית הכנסת אסור לצור ציורים נגד פניו של אדם אלא למעלה מקומת איש ע"כ. וטעם איור עשיית ציורים בבהכ"ס הוא שמא יסתכל בהם בשעת התפלה ותתבטל כוונתו אלא אם כן הם עשויים למעלה מקומת איש, היינו בגובה מטר וחצי בקירוב...

וראיתי בפ"ת (יו"ד סי' קמ"א סק"ו) שכתב וז"ל: ואותם הפרוכות שתולים אותם בבהכ"ס לפני ארון הקדש ושהו זמן רב, אין חשש להתפלל כנגדן כיון שדשו בה רבים עכ"ל בקצור.

עם כל זה, נראה, כי לכתחילה אסור לעשות ציורים בכותלי בהכ"ס ובפרוכת וביחוד כנגד המתפללים. ובמקרה וישנם ישתדל להעצים עיניו ולא יסתכל בהם בכדי שלא יטרד במחשבתו ותתבטל כוונתו. ■

נמסמרות נטועים

מה נטיעה זו פרה ורבה אף דברי תורה פריין ורביין (חגיגה גב)

טוואלין ודורשיין

שומר שכר שלא שמר

יש לדון בשומר שכר שקיבל חפץ לשמור ופסע ולא שמר, אבל לא קרה כלום והחפץ חזר לבעליו בשלום, האם יכול המפקיד לטעון אני שלמתי לך בשביל שתשמור, ולפיכך אמת שלא קרה דבר ברם אתה לא שמרת ולפיכך שכר לא מגיע לך.

ובפשוטות י"ל ששומר שכר הוא כעין ביטוח. כלומר, דמה שהבעלים משלם לשומר זה כדי להיות בטוח שהחפץ יחזור אליו. אלא שבו בזמן שבביטוח רגיל המבטח מתחייב לשלם בכל מקרה, ש"ש מתחייב רק בגניבה ואבידה, ובו בזמן שבביטוח רגיל אין אפשרות למבטח להקטין את הסיכון לנזק, בש"ש השומר לוקח את החפץ לרשותו ושומר עליו, אבל ס"ס מבחינת הבעלים הענין שלו בשמירה זה כדי להיות בטוח בכספו. וכיון שכן, מה אכפת לו מה שהשומר לא שמר, סוכ"ס החפץ היה "מבוטח", שהרי אם היה קורה משהו היה השומר משלם. [וכמובן שהדברים אמורים במקום שאין ענין לבעלים בעצם החפץ רק בדמיון].

אמנם רבינו המ"ב נקט בפשיטות מסברא שלא כדברנו, שכ' בסי' ש"ו סע"ק י"ח שא"צ לשלם לו, ויל"ע.

אברהם דהן, ת.ד. 3230 ב"ב

תפילה זכה בעיהכ"פ

התעוררתי בימים נוראים בענין אמירת תפילה זכה, הנה במשנ"ב בסי' תר"ו ס"ק י' כתב שיש נוהגין לומר תפילה זכה כדי לצאת יד"ח דעת הרמב"ן שצריך להתוודות לפני השקיעה, ולפ"ז י"ל זאת לפני השקיעה, וכיוון שהמנהג שכל נדרי מתחילים לפני השקיעה וגומרים אחרי השקיעה יצטרכו לומר זאת לפני אמירת כל נדרי.

אמנם לפ"ז תמוה, שהרי מבואר ברמ"א בסי' תרי"ט סעיף א', שצ"ל כל נדרי מבעוד יום, ובמשנ"ב שם ס"ק ה', ביאר שהוא משום שאין מתירין נדרים בשבת, (ומבואר שאין סומכים על מה שמותר להתיר חרמי קהל בשבת בסי' שמ"א סעיף ג) וא"כ איך יאמר תפילה זכה לפני כל נדרי, שהרי בה אנו מקבלים עלינו יוהכ"פ ושוב אי אפשר לנו להתיר נדרים?

וכמדומה שראיתי להגר"מ שטרנבוך שליט"א, שכתב פעם לחלק את אמירת תפילה זכה לשניים, לומר את הוידוי קודם כל נדרי ואת אמירת הריני מקבל וכו' אחר כל נדרי. ולע"ע לא מצאתי. (ועיין תשובות והנהגות ח"ב סי' ש).

חיים קוגל, בית שמש

אכילה ושתייה בחוה"מ אחר התפילה

הטור בסי' תר"ס פרש כשמלה את כל סדר ההושענות דימי חוה"מ סייס בדברים אלו: "ואומר קדיש ונפטרין לבתיהם", עכ"ל. וצ"ת מה רצה לומר בזה שנפטרין לבתיהם ומאי חידושא אית ביה.

והנראה דהנה בסוכה נ"ג ע"א תניא אמר רבי יהושע בן חנניה: כשהיינו שמחים שמחת בית השואבה לא ראינו שינה בעינינו. כיצד, שעה ראשונה תמיד של שחר, משם לתפלה, משם לקרבן מוסף, משם לתפלת המוספין, משם לבית המדרש, משם לאכילה ושתייה וכו'. הרי לנו שסדר ההנהגה בחוה"מ הוא שקודם הולכים לבי מדרשא ללמוד ורק לאחר מכן הולכים לאכול ולשתות בבית. ואפשר דמזה רצה הטור לאפוקי, דאנו נפטרין קודם לביתנו ולא לביהמ"ד.

ואכן הטור בהלכות יר"ט (סי' תקכ"ט) שינה מסדרו דריב"ל וכתב כך: "כך היא המדה כל העם משכימין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ומתפללין וקורין בתורה בענין היום וחוזרין לבתיהם ואוכלין והולכין לבתי מדרשות ושונים עד חצי היום", עכ"ל. הרי דדברי הטור עולין יפה יפה עם מש"כ.

ואמנם אכתי קשה אמאי שינה הטור, וכן הוא ברמב"ם (יר"ט ו,יט), מדברי הש"ס בסוכה, שהקדים לימוד תורה לאכילה ושתייה בביתם. והגרש"ז גרוסמן שליט"א גאב"ד דפק"ק אלעד יצ"ו אמרני תוכ"ד פרפרת נאה, דהנה מאכל ת"ח וצדיקים איתא בזוה"ק (ח"ב ס"א סוף ע"ב) מזמנא עילאה יתיר שכולא הוא מזמנא דחברייא וכו' מוזנא דרוחא ונשמתא וכו' החכמה תחיה בעליה וכו' שהוא מוצא פי ה' שבמאכל זהו אכילה בקדושה וזה נקרא שולחן אשר לפני ה' שהוא כקרבן ממש, וכמו שמצינו (ברכות י"ב) כל המארח תלמיד חכם בתוך ביתו כאילו מקריב תמידין, ואמרו (יומא ע"א א') הרוצה לנסך יין על גבי המזבח ימלא גרונו של תלמידי חכמים יין, וכן כל המביא דורון לתלמיד חכם כאילו מקריב בכורים (כתובות ק"ה ב'), ועי' פרי צדיק פרשת תולדות. א"כ בזמן שביהמ"ק היה קיים ושמוחו בשמחת בית השואבה והקריבו הקרבנות, אזי הלכו לביהמ"ד אחר התפילה. אך בזה"ז שאין לנו קרבנות, שפיר כ' הרמב"ם והטור דקודם הולך לביתו לאכול, בכדי שייחשב כהקרבת קרבנות, הבאת ביכורים וניסוך היין...

וידידי הרב שמעון שלזינגר שיחי' אמר בזה דהנה שמחת בית השואבה השתתפו רק גדולי תורה, חסידים ואנשי מעשה, והרי מאכל ת"ח עד שעה שישית, כבגמ' ובשו"ע או"ח סי' קנ"ז א', וממילא שפיר יכלו לילך קודם לביהמ"ד ורק אח"כ לאכול. אך הר"מ והטור איירי בכל אדם, שצריכים לאכול פת שחרית עד שעה רביעית, וע"כ עליהם לילך קודם לביתם.

ואמנם בעיקר הדבר שכוונת הטור בדבריו 'ונפטרין לבתיהם', הוא לרמז שילכו לאכול, אולי אינו מוכרח, ולשון בעלמא נקט, דהא חזי' בסדר רב עמרם גאון בסדר תפילת ערבית של ליל יום הכיפורים, שכ' בסוף דבריו: ומקדש ונפטרין לבתיהם. וכן הוא בטור אורח חיים סימן רלד סדר תפלת המנחה בציבור אומר אשרי וקדיש ומתפללין י"ח וש"צ מחזיר התפלה כדרך שעושים בשחרית ונופלים על פניהם ואומרים ואנחנו לא נדע וכו' ואומר ק"ש ונפטרין לבתיהם לשלום. וכן בעוד כמה דוכתין. ואולי יש טעם בכל איזכור שכזה, עי' שו"ת קול מבשר ח"ב סי' ל"א שביאר היטב ד' הטור בסי' רל"ד הנ"ל שכ' ונפטרין לבתיהם לשלום.

שמואל ברוך גנוט

מח"ס שלהי דקייטא, ויאמר שמואל אלעד

ב' קושיות אלימות בענין מתעסק

א) בגדר פטור מתעסק מצינו ב' דרכים באחרונים. דרך אחת שפטור מחמת שבהעדר כוונתו אין המעשה מתיחס אליו. והדרך השני' (יעוין אר"ש ריש הל' שבת ובביאור"ל סי' שט"ז) שפטור מטעם קרוב לאונס. והנה מצינו בגמ' ד' המתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה, ולהצד הראשון הביאור שכשהאיסור הוא ההנאה (או מצב מסויים) בהא לא בעינן להתיחסות המעשה ואכמ"ל. אך להצד שפטור מחמת אונס, צ"ע מה איכפ"ל "שכן נהנה" ס"ס אנוס הוא. וצע"ג.

ב) עוד י"ל בהאי ענינא, דהנה החזו"א הוריות ט"ו ביאר שבהעלם מקדש אין פטור מתעסק משום שבטומאת מקדש האיסור הוא מצד ההימצאות במקדש ולא מצד מעשה הכניסה. ומזה נראה שלמד בגדר פטור מתעסק שהוא מחמת חסרון בהעשיה (וכ"כ בחזו"א פסחים ל"ג). ולכן כאן שלא בעינן עשי' חייב.

ויל"ע דבסו"ד כתב דמה שלא פטרו את השוחט פסח בשבת ונמצא בע"מ מטעם מתעסק, דהוא משום דכיון דשחיטה אסורה בשבת והותרה לו רק שחיטת פסח, היה לו לחוש לאיסור. וצ"ע, דאי פטור מחמת החיסרון שבעשי' בלא כוונה כדמוכח מלעיל, היה לו להיפטר, דסו"ס עשה בלא כוונה וסברת "היה לו לחוש" שייכת רק להצד שפטור מטעם אונס.

וכסתירה זו מצינו כבר בדברי הריטב"א, דבדף מא. דימה פטור מתעסק לפטור דבר שאין מתכוון, ופטור 'אין מתכוון' ודאי לאו מטעם אונס הוא, דהא מתירים לו המעשה לכתחילה, אף שיתכן שיקרה האיסור. וע"כ למד הריטב"א שפטור מתעסק מחמת שבחסרון הכוונה חסר בעשיה, וא"כ ק' איך בדף ע"ג. כתב שהי' מקום יותר לחייב היכא דכסבור רה"י ונמצאת רה"ר, מחמת שהי' לו לחוש שזה רה"ר, הא סו"ס אין כאן כוונה בעשיה. וכו"ל. וצ"ע.

ח. ש. גודלסקי

אגו"ז בגימטריא חט"א

לכבוד

אסופות, ירחון לתורה הלכה הגות וכו'.

ירושלים

הראוני מאמרו של ב"ש אפרתי באסופות גליון ג' מחודש אלול תשס"ט, אודות דברי הרמ"א (תקפ"ג ב') "יש מדקדקים שלא לאכול אגוזים שאגוז בגימטריא חטא". והרי אגוז בגימטריא י"ז ואילו חטא בגימטריא י"ח. והביא ההגהה שברש"י בספר ישעיה פרק יא' א'.

אציין שהגהה זו של רבי שמואל בלא"א מוהר"ר דלוגאטש מהראדני נז"נ להרמ"א. ויעוין בספר אהל רחל (ח"א) לרבי חיים ליברמן שכתב בזה. ואדהכי הריני להעתיק מהנדפס בחיבורי טנא פירות העמל:

והרי אגוז בגימטריא טוב ואף יותר מכן שהרי אגוז בגימטריא טוב בדיוק, משא"כ אגוז בגימטריא חטא, רק עם הכולל. והנה בפסח אומר המחבר (תע"ב סט"ז) שמצווה לחלק לתינוקות קליות ואגוזים כדי שיראו שינוי וישאלו.

היינו אותו אגוז שבר"ה ירמוז לחטא, ואילו בניסן מצווה לחלקו. ועלה ברעיוני לפי שלזאת ייקרא חטא, דווקא כשהוא בשגגה. ובר"ה הוא עת תשובה מיראה ששבים מפחד הדין ויראת אלוקים, ובתשובה מיראה זדונות הופכים לשגגות. נמצא שבר"ה אין זדונות, אבל חטא שגגה ודאי יש.

משא"כ בפסח זמן יציאת מצרים עת תשובה מאהבה בבחינת הכתוב "הלוך וקראת באוזני ירושלם לאמר כה אמר ה' זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולותייך, לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה" (ירמיה ב' ב'). ובתשובה מאהבה שזדונות הופכים לזכויות, אין אף לא חטא בשוגג, ולכן יש עניין מיוחד בפסח באכילת האגוז שהוא בגימטריא טוב, כי אין חטא.

וזה שכתב המחבר שמצווה לחלק לתינוקות קליות ואגוזים כדי שיראו שינוי, יראו שינוי בין אגוז של ר"ה שלא אכלוהו ובין אגוז בפסח שמצווה לחלק.

עוד הוספתי בדרך צחות בפסוק "מה רב טובך אשר צפנת ליראין" (תהילים לא' כ') ליראין, היינו בימים נוראים ששבים מיראה שאז הופכים הזדונות לשגגות ולחטא, אולם אותו חטא שהוא בגימטריא אגוז, הקב"ה צופן אותו לעת תשובה מאהבה בפסח כשמצווה לחלק לתינוקות אגוזים, כי אגוז הוא בגימטריא טוב כנ"ל. וזהו מה רב טובך אשר צפנת ליראין.

תזכו להגדיל תורה ולהאדירה

הרב זאב שטיינמץ

ר"כ בע"ב דשנים ורעננים

משיבין ועונין

כבוד מערכת הגליון הנפלא "אסופות", שלום ורוב ברכה וברכת ישר כח על הגליונות הנפלאים המלאים טעם וריח.

ואצטרף בזה תשובות והערות לכמה דברים בסייעתא דשמיא:

א. בענין מה שדן הרה"ג אברהם דהן שליט"א, שאין להניח תרופות על דלת המקרר – וכן שאר דברי איסור, כיון שזה נעשה בסיס לדבר האסור ואסור לפתוח הדלת. הנה יש לציין למש"כ המ"ב בסי' רע"ז סק"ז לגבי נר על הדלת וז"ל: ואין איסור בטלטול הדלת משום הנר וכו' לפי שהדלת לא נעשה בסיס להנר לפי שהיא חשובה שמשמשת לבית ובטילה אצלו ולא להנר. ולפ"ז ה"ה במקרר שמותר להניח ולפתוח הדלת דחשובה יותר מהמוקצה. אך לפי מש"כ בדעת תורה שם ובשו"ע הרב בקו"א סק"ג צ"ע. אך לפי המ"ב הנ"ל מיושב מנהגם של ישראל שמתירים בזה.

ב. בענין מש"כ הרה"ג רן יח. מסעוד אבוחצירא שליט"א על פלאפון להתעורר עימו בשבת – שמעתי ממר"ר הגר"ע אויערבך שליט"א שמותר להתעורר עימו אך אין לטלטלו אח"כ, כיון שעיקר שימושו לטלפון ולא לשעון מעורר – אך לפי מה שאמר לי מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א שבסיס לדבר האסור והמותר יש אומרים שנמדד לפי החשיבות בשבת, יתכן שמותר לטלטלו, וצ"ע. ולגבי שירים בזה יש לחוש למראית העין לבני אשכנז, כמש"כ הרמ"א ס"ס רנ"ב. אך לבני ספרד ודאי מותר וכמש"כ שם מרן הב"י עיי"ש היטב. ג. לגבי מש"כ הרה"ג רא"ש גייגר שליט"א על אמירת ד"ת לתינוק שלא אומר ברכת התורה, יש לציין למה ששמעתי ממר"ר הגר"ע אויערבך שליט"א שמותר לומר לאינו שומר תו"מ דברי תורה, אף שלא בירך ברכת התורה קודם, ואין בזה משום לפני עיוור.

בכבוד רב ובברכה

מאיר סנדר, פעה"ק ירושלים תובב"א

אהבת ישראל

בהרבה סידורים מובא כי יאמר אדם לפני תפילתו "הריני מקבל על עצמי מצוות עשה של ואהבת לרעך כמוך" ומקור הדברים הוא מהאר"י הק', אשר אמר כי דבר זה מסוגל לקבלת התפילה, כי כאשר התפילה עולה למעלה רום מתוך אהבת ישראל, היא כלולה מכל הגוונים והיא מתקבלת יותר. ואם כי עצם אמירת לשון זאת, היא דבר רם ונישא, הרי שכאשר נעשה הדבר עם לב ועם הרגשה ראויה, אזי המעלה והסגולה גוברת שבעתיים. אכן יש להתבונן בדבר כיצד יכול אדם להביא עצמו למצב כזה של "אהבת ישראל", לקיום אותו כלל גדול בתורה של – "ואהבת לרעך כמוך"?

אחר חיפוש תחבולות איך להגיע לידי זה, יגעתי ומצאתי – פשוט ליקטתי מאמרים המדברים בחשיבות עם ישראל, בעיקר מהזה"ק ובהם אני משתדל לתת עיוני קודם התפילה, כל יום חלק אחד, וקובץ על יד ירבה, עד שלבי מתעורר לאהבת ישראל. והרי זו היא דרך פשוטה שעל ידה יכול כל אחד להגיע לידי "אהבת ישראל". כי כאשר רואים כמה חשובה מעלתו של כל יהודי באשר הוא אזי בנקל לאוהבו יותר.

את זאת רציתי ליעץ לכל אשר חפץ בדבר הזה, שילקט לעצמו מאמרים המעוררים ומדברים בחשיבות ישראל – ויקבע בהם לימודו או אז ודאי תתעורר בנפשו אהבה וחשק לכל ישראל ובכך יהיה בכח תפילתו לבקוע רקיעים ותתקבל ברחמים וברצון.

גנץ

שיכון וז'ניץ ב"ב

"אימתי אתי מר לכשיפוצו מעינותיך הוציא"

מידו שבוע משבוע
יוצא לאור בס"ד

א. קובץ ביאורים ועיונים בספר התניא
ערוך לפי סדר הלימוד היומי –

נפלאות מתורתך

ב. קובץ ביאורים בפרשת השבוע –

יין יצחק

עיונים מספרי ושיעורי

מו"ר הרב יצחק גינזבורג שליט"א

המוענין לקבל הנ"ל בדוא"ל
ישאיר כתובת במייל A0461@012.NET.IL
(קבלת הנ"ל אינו כרוך בתשלום).

***

נא להודיע על דבר ביאורי התניא וביאורי החומש
לכמה שיותר מכרים

אורים ותומים – היתכן?

במדור עבודה שבלב כתב לבאר הרב ד. שיש "שיבנה ביהמ"ק במהרה בימינו" דאז נוכל להיוועץ באורים ותומים ולידע כל אחד מה חלקו בתורה, ועי"ז יתקיים "ותן חלקנו בתורתך". ובמחילה מכבוד הכותב, טעה הוא בדבר משנה, ביומא ע"א ב' אין נשאלין באר"ת אלא למלך ולאב"ד ולמי שהציבור צריך בו.

יצחק ליסיצין,

כולל בית שלום, קרית ספר

הערות המערכת: בפשטות עיקר כוונת הכותב היתה לאו דווקא ע"י אר"ת אלא שבעת שיבנה בית המקדש וישוב הכל על מכוננו, ישבו בלשכת הגזית וישובו נביאים על מכונם, או אז לעת"ל נוכל לברר כל אחד את חלקו, אם לא ע"י אר"ת אז ע"י נבואה, וחכם עדיף מנביא.

בצורת נתינת צדקה

במדור תשועה ברוב יועץ הבאתם עצה ליתן צדקה באופן שלוקח סכום גדול ופורטו לפרוטות. וראוי לציין שהוא נידון אם עדיף לעשות כמה פעמים צדקה במעט מעות, או פעם אחת בסכום גדול. וכבר האריכו בנידון זה.

ואציין להנהיג הרה"ק ר' נחמן מברסלב זצ"ל המובאת בספר שבחי הר"ן (אות י"ג), שהעדיף כמה מתנות קטנות ממתנה א' גדולה יער"ש בפנים הספר, שיל"ד בטעמו (ועי"ש שה' זה מנהגו בילדותו כמובא (שם).

בברכת התורה

ישראל הלוי, שיבת סלבודקא

לכבוד הירחון הנפלא "אסופות" שלום וברכה!

בירחון א' (תמוז תשס"ט) הובאה תשובה מהרה"צ הגאון רבי יצחק מאיר מורגנשטרן שליט"א בעניין רפואה הנקראת "מח אחד" (בעמ' 13-15) עי"ש. ומצאתי בס"ד בספר "אוצר סגולות הרבי" (סגולות קודש מאוצר מכתביו של הרבי מליובאוויטש זיע"א) ובפרק כט' (עמ' 235) הובא ענייני רפואה וז"ל: טיפול במטולטלת כדי לגלות מקור של מחלות ודרכי טיפול, לגלות מים או מתכות בקרקע ועוד – נראה לכאורה דבר שאין בו ממש, ויש לפנות לרב מורה הוראה, שיבדוק זאת ויורה אם מותר הדבר עפ"י שו"ע. ע"כ. עוד מובא (שם) בעניין רפואה ללא תרופות וז"ל – אין ללכת לריפוי בלא תרופות, שיטה שאינה מובנת, והרי התורה נתנה רשות לרופא לרפאות. ע"כ.

בברכת התורה ולומדיה

רן יוסף חיים מסעוד אבוחצירא, עפולה

יינה של תורה

בין תכריך כתביו המרהיבים, נוכחתי, כי כולו אומר ברקאי, כולו נוטף נטפי עונג עמל התורה בעמקות, בהגיון, בחריפות, ובקיאיות. כי במקורות קיבל עליו הרב הגאון רבי יצחק הנ"ל את מו"ר מרן הגרש"ש לרב, וממנו ועליו כל מוצאות ומובאות דברי המחבר, המעוררים התפעלות."

את מכתבו הוא מסיים בברכה "בכל לב, כי ימשיך לזכות את עולם מעמיקי התורה, בלמדנותו בבקיאיותו וחריפותו, להגדיל תורה ולקדש שם שמים אכ"ר".

כמו"כ זכה לברכה נלהבת מהגאון רבי אשר וייס שליט"א, גאב"ד ד'רכי הוראה', המעיד עליו "כי זה שנים שמכיר אני את מחבר הספר האברך המופלא מבני עליה המועטים, מופלא בכשרנותו ובעמלו". אף הוא כותב על הספר בהתפעלות, "התרגשתי והתפעלתי מספרו היקר, וכל כולו יין המשומר, רקח מרקחת, עסיס רמונים, דברים מתוקים מדבש ונופת צופים. ועל אף שספרים רבים נתחברו בסוגיות עצומות אלו, שב שמעתא, שערי תורה, שערי יושר ור"א, אך עדין הניחו מקום להתגדר בהם, וזכה מחבר ספר זה ליגע ולמצוא חדש, לחדד, ולבאר בעומקן של דברים".

ואף הוא מסיים בברכה נאמנה למחבר שליט"א, "שיזכה להגדיל תורה ולהאדירה ודבריו יבדרון בבי מדרשא ורבים יאותו לאורו". ואף אנו נענה כנגד המברכים, שיזכה הרב המחבר להמשיך לישב באהלי תורה כל הימים, מתוך שלווה טוב ונחת, ולהפצת תורתו בקרב ישראל. ■

מעלתו של הספר היא, שגם מי שלא ירצה ללכת בדרכו של המחבר בענינים אלו יוכל למצוא מבוקשו בספר זה, כיון דראשית דבר הועמדו דברי רבותינו בענינים אלו בביאור והסבר נפלא, ורק לאחר מכן הוצע לפני המעיין דרך מחודשת בענין זה.

הספר בנוי בצורה של עיקרי הדברים, ועליהם סובבות הערות. גם ההערות אינן 'הערות' גרידא, אלא הערות החולקות להם מקום בפנ"ע, ויש אשר חידושים ויסודות גדולים באו בהערה ולא בפנים הספר, כיון שענינים אלו נוגעים לעוד יסודות קדומים אשר נדרשים להבנת הענין.

זכה המחבר, כאמור, לברכת הגאון ראש ישיבת 'עטרת ישראל', המעיד על הספר שהוא 'משנה סדורה בעניני ספיקות' 'רוב' ו'חזקות', וברפרפי

בחודש זה אשר בו חל יום ה'ארציט' של מרן הגר"ש שקאפ זיע"א, יוצא לאור הספר החשוב 'מיין הרקח' שדן ברוב הענינים שעסק בהם מרן הגרש"ש בספרו שערי יושר ח"א, ושקיל וטרי בדבריו הקדושים.

המחבר, הרה"ג יצחק קדוש שליט"א, מחשובי לומדי הכולל "יששכר באהליך" בבית וגן בירושלים, אברך כפשוטו וכמדרשו, אב בתורה רך בשנים, מופלא בכשרנותו, מעמיק ושקדן, כולו שקוע במעמקי תבונות סוגיות הש"ס, הלא הוא הרב הגאון רבי יצחק קדוש הי"ו נ"י יצ"ו - כלשון מכתבו המפואר של הגאון רבי ברוך מרדכי אזורי שליט"א, ראש ישיבת עטרת ישראל, בחר לעסוק בנושאים עמוקים וסבוכים אלו, ומזה כמה שנים שהשקיע ועמל רבות בלימוד הנושאים והמסתעף מהם, ואכן, זכה והעלה בידו מרגליות ופנינים יקרות מהים הגדול - עניני ספקות, חזקות ורוב, הפזורים בכל הש"ס.

המחבר בנה את ספרו בצורה דומה לצורה בה ערוך ספרו של מרן הגרש"ש, ג' שערים כנגד ג' שערים, כאשר ברוב הסימנים הובאה דעתו של מרן הגרש"ש בענין זה, ואף הובאו ראיות לדבריו. לאחר מכן עוסק המחבר במו"מ בדבריו, ויש שיציע ביאור באופנים שונים.

יודגש, כי ספר זה אינו כשאר ספרים דעלמא, שכן המחבר בנה כאן קו ודרך אחידה בכל נושאים אלו, אשר ענין אחד תלוי בשני, ודרך אחת מובילה את כולם. אין זה ליקוט חידו"ת באותו ענין, אלא הכל מושתת על צורת לימוד אחת אשר כל הענינים יבואו מחמת כן.

בבית שלך

אתה מעוניין לקרוא את הדברים המעניינים אותך

לבית שלך

אתה רוצה שיכנסו חומרים בעלי תוכן תורני איכותי

ירחון מאסף
לתורה והלכה, הגות, מחקר וספרות

אסופות

זה מגיע לך, לבית שלך.

ועכשיו מתנה
לכל מצטרף!

לוח המוקצה

אינדקס מפורט
על הלכות מוצקה

או

עדות ליוסף

שיעורי מרן
הגר"ד ליבאוויץ זצוק"ל

ועוד מגוון ספרים לבחירה

5 וגליון 'אסופות'
אצלך בתיבת הדואר

טל. 050-411773

פקס. 02-5605830